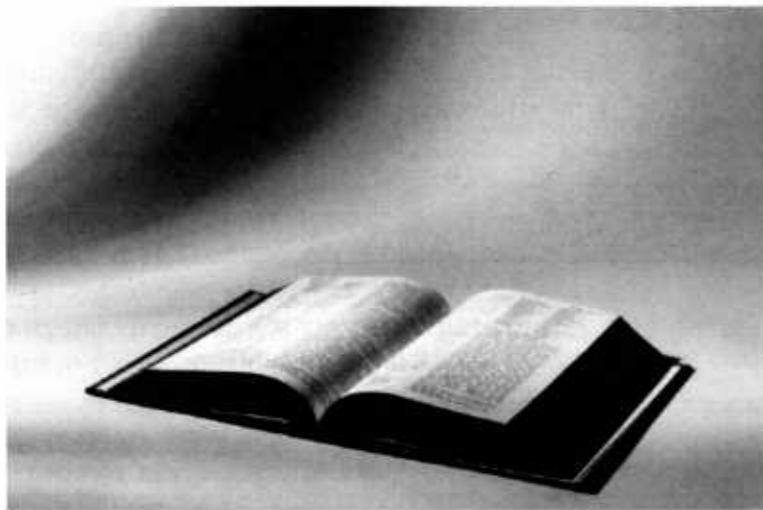

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ**

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
εισ. 97431
Αρ.
καξ. ΤΖΕ

ΘΕΜΑ: ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

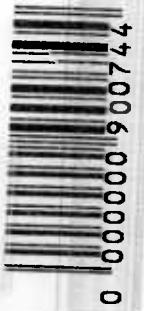
ΟΝΟΜΑ: ΤΖΕΒΕΛΕΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΣΑΚΛΟΓΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

John

ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2012

ΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

1. Γενική προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου	
1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης	3
1.1.1. Κύματα μεταναστευτικών ροών	5
1.1.2. Λόγοι που αναγκάζουν τα άτομα να μεταναστεύσουν	8
1.1.3. Συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στις χώρες προορισμού και η θέση τους στην αγορά εργασίας	9
	10
2. Γενική προσέγγιση της γυναικείας μετανάστευσης	
2.1. Η θυληκοποίηση της μετανάστευσης	13
2.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας μετανάστευσης	14
2.3. Η εξέλιξη της γυναικείας μετανάστευσης	15
2.3.1. Το προφίλ των γυναικών	17
2.3.2. Αιτίες της γυναικείας μετανάστευσης	18
2.3.3. Ο τρόπος ζωής και τα καθημερινά προβλήματα των μεταναστριών	19
3. Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και γυναικεία μετανάστευση	
Συνολικό πορτρέτο της γυναικείας και της ανδρικής μετανάστευσης στις χώρες της ΕΕ	22
3.1. Κατηγορίες επαγγελμάτων μεταναστριών	23
3.2. Συνθήκες εργασίας των μεταναστριών	25
3.2.1. Αποδοχές γυναικών	25
3.2.2. Ωρες εργασίας	27
3.2.3. Ασφάλιση	27
3.2.4. Ικανοποίηση από την εργασία τους	28
3.2.5. Ανεργία και τρόποι εξεύρεσης εργασίας	28
3.3. Προβλήματα μεταναστριών στο εργασιακό τους περιβάλλον και συμπεριφορά των εργοδοτών απέναντι τους	29
3.3.1. Θύματα διαφόρων μορφών βίας και trafficking	29
Παράρτημα 1	31
Παράρτημα 2	33
4. Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα	
Γενική αναφορά για τη μετανάστευση στον ελλαδικό χώρο	36
4.1. Γενικά χαρακτηριστικά μεταναστριών	38
4.1.1. Υπηκοότητα, ηλικιακή δομή και γεωγραφική κατανομή των μεταναστριών	38
4.1.2. Λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα	39
4.1.3. Οικογενειακή κατάσταση μεταναστριών και διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα	40
4.1.4. Γνώση της ελληνικής γλώσσας	41
4.2. Επαγγελματική απασχόληση	42
4.2.1. Εργασιακή κατάσταση	42
4.2.2. Κατηγορίες επαγγελμάτων που ασκούν οι γυναίκες	43
4.2.3. Τρόπος αμοιβής και αποδοχές των μεταναστριών	43
4.2.4. Ωρες εργασίας και ασφάλιση	44
4.2.5. Συμπληρωματική απασχόληση	44

4.3.Προβλήματα των μεταναστριών στην Ελλάδα	45
5.Μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ και της Ελλάδας στο θέμα των γυναικών μεταναστριών	
5.1.Συνοπτική επισκόπηση των ευρωπαϊκών πολιτικών μετανάστευσης	47
5.2.Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική και η εξέλιξή της	50
Επίλογος	53
Βιβλιογραφία	55

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος “μετανάστευση” μπορεί να οριστεί ως το φαινόμενο μετακίνησης ατόμων –ανεξαρτήτως φύλου– από μία οποιαδήποτε χώρα προέλευσης προς μία, επίσης, οποιαδήποτε χώρα υποδοχής με απότερο σκοπό την εύρεση εργασίας, τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και την εξασφάλιση ενός πλαισίου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Αναμφισβήτητα, το φαινόμενο αυτό αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξέλιξης και της διαμόρφωσης των ανθρώπινων κοινωνιών καθώς είναι απόλυτα συνυφασμένο τόσο με την ακολουθία της ανθρώπινης ιστορίας όσο και με κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και πολιτικές πτυχές. Κυρίαρχο ρόλο στην ένταση του φαινομένου αυτού διαδραμάτισε η παγκοσμιοποίηση, η οποία συνέβαλε καθοριστικά στην αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ευρώπη, με αποτέλεσμα την ύπαρξη σημαντικής διαφοροποίησης –στα τέλη της δεκαετίας του '80 και ειδικότερα τη δεκαετία του '90- ως προς τις περιοχές προέλευσης και ως προς την κατά φύλο σύνθεση. Επομένως, καθίσταται ιδιαίτερα απαιτητή η διερεύνηση του φαινομένου μέσα από τη δομή των υποκειμένων και τη δράση τους.

Το φύλο, ως προσδιοριστικός παράγοντας του υπάρχοντος συστήματος κοινωνικών σχέσεων, νοείται ως μία βασική κοινωνική κατηγορία η οποία διαπερνά τη μεταναστευτική διαδικασία στο σύνολο της, επηρεάζοντας τις αποφάσεις, τις καταστάσεις και τις συνέπειες που επιφέρει η μετανάστευση στο άτομο. Καθορίζει μία σειρά ζητημάτων που αφορούν το φαινόμενο αυτό όπως είναι: ποιος/α μεταναστεύει, κάτω από ποιες συνθήκες διενεργείται η μετανάστευση, κατά πόσο είναι δυνατή και με ποιο τρόπο πραγματοποιείται η μετακίνηση, τις διαδικασίες δημιουργίας εθνοτικών δικτύων, το ρόλο που αυτές επιτελούν κ.τ.λ. Επίσης προσδιορίζει τις ιδιαίτερες οικονομικές συνθήκες που επικρατούν τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες προέλευσης. Έτσι, λοιπόν, ενώ η θεωρία της μετανάστευσης γνωρίζει άνθηση μεταπολεμικά και η μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου γίνεται μέσω ποικίλων προσεγγίσεων οι οποίες εστιάζουν κυρίως στη μετανάστευση των ανδρών –ως αρχηγοί και ανεξάρτητα μέλη των οικογενειών-, με την πάροδο των χρόνων οι έρευνες άρχισαν διεθνώς να απομακρύνονται από τη νεοκλασική, θεωρητική, δομική προσέγγιση που αγνόησε για μεγάλο χρονικό διάστημα τη συμμετοχή των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία και δίνουν έμφαση στη γυναικεία μετανάστευση εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο αυτή συντελείται και στις συνθήκες που διαμορφώνει.

Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επικράτηση, τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία, του όρου “θηλυκοποίηση της μετανάστευσης” (Feminization of migration). Ο όρος αυτός περιγράφει την τάση συμμετοχής όλο και περισσοτέρων γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία ως αυτόνομα υποκείμενα, παρά ως εξαρτημένα άτομα που συνοδεύουν τους άνδρες μετανάστες. Μάλιστα, η θέση των γυναικών μεταναστριών στις σύγχρονες μετακινήσεις γίνεται ακόμα πιο σύνθετη και διαφοροποιείται συγκριτικά με παλαιότερα. Μέχρι τη δεκαετία του '80 ο μόνος τύπος μετανάστευσης που συνδεόταν με τις γυναίκες ήταν εκείνος ο οποίος γινόταν για οικογενειακούς λόγους με στόχο την οικογενειακή επανένωση. Κατά τη διάρκεια, όμως, των τελευταίων σαράντα ετών εμφανίστηκε έντονη η τάση της αυτόνομης μετανάστευσης των γυναικών οι οποίες δρουν ως οικονομικά ενεργά υποκείμενα και ως αρχηγοί νοικοκυριών που μεταναστεύουν μόνες τους χωρίς να συγκαταλέγονται στα εξαρτημένα μέλη των οικογενειών ακολουθώντας απλά τους συζύγους τους. Χαρακτηριστικό στοιχείο απόδειξης αυτού αποτελεί η έκθεση του Ταμείου των Ηνωμένων για τον Παγκόσμιο πληθυσμό (UNFPA) η οποία αναφέρει ότι τα τελευταία αυτά σαράντα χρόνια μετανάστευσαν τόσες γυναίκες όσοι και άνδρες.

Βέβαια, αν και η αρχή όσον αφορά την αυτονομία των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία έχει ήδη επιτευχθεί, αυτό δεν αναιρεί το γεγονός, όπως επισημαίνεται και στη διεθνή βιβλιογραφία, ότι οι γυναίκες υφίστανται διαφόρων ειδών διακρίσεις αλλά και καταπίεση. Η κατάσταση αυτή οφείλεται στο χάσμα μεταξύ του κατώτερου πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντος από το οποίο προέρχονται οι μετανάστριες και της εγκατάστασής τους σε κοινωνίες πιο ανεπτυγμένες. Συνέπεια αυτού είναι η τριπλή καταπίεση των μεταναστριών εξ' αιτίας, πρώτον, του φύλου, δεύτερον, της εθνικής τους υπηκοότητας και τρίτον, της θέσης τους ως ξένες στην κοινωνία υποδοχής.

Φυσικά, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από το μεταναστευτικό φαινόμενο. Η εγκατάσταση και η απασχόληση ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών/τριών τις δύο τελευταίες δεκαετίες αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εξελίξεις που επηρέασαν τη χώρα. Απ' τη δεκαετία του '90, η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής μεταναστών/τριών μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών/τριών. Έτσι, οι μετανάστες, η πλειοψηφία των οποίων ανήκει στους οικονομικούς μετανάστες οι οποίοι εισήλθαν στη χώρα είτε παράνομα είτε νόμιμα και εργάζονται με ή χωρίς άδεια, ξεπερνούν σήμερα το ένα εκατομμύριο εκ των οποίων οι τριακόσιες χιλιάδες είναι γυναίκες προερχόμενες κυρίως από χώρες γειτονικές στην Ελλάδα –Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία-, από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ αλλά και από άλλες χώρες όλων των υπόλοιπων ηπείρων. Η σημερινή αυτή διαμόρφωση της κοινωνίας αποτελεί πρόκληση για την πολιτεία, υποχρέωση της οποίας είναι αφενός η διαφύλαξη της συνοχής και αφετέρου ο σχεδιασμός πολιτικής για την ομαλή εγκατάσταση και διαβίωση των μεταναστών.

Αντικείμενο, επομένως, της εργασίας αυτής είναι η ανάλυση του φαινομένου της γυναικείας μετανάστευσης τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και στον ελλαδικό αλλά και η εισχώρηση και απορρόφησή της τόσο στην ευρωπαϊκή όσο και στην ελληνική αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής θα προηγηθεί μία αναφορά στη θεωρητική προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου γενικότερα και κατόπιν της γυναικείας μετανάστευσης ειδικότερα. Μετέπειτα, διερευνάται η θέση της γυναικείας μετανάστριας στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας ενώ στη συνέχεια το θέμα της γυναικείας μετανάστευσης καθώς και της θέσης της μετανάστριας στην αγορά εργασίας αναλύεται στα στενά πλαίσια της Ελλάδος. Τέλος, παρατίθενται οργανωμένες μεταναστευτικές πολιτικές τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και της Ελλάδας με στόχο τη καλύτερη δυνατή συμβίωση των αλλοδαπών γυναικών με τους ημεδαπείς μέσα στο ίδιο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής της εργασίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η γυναικεία μετανάστευση εντατικοποιείται και αυτονομείται ολοένα και περισσότερο. Ωστόσο, οι δυσκολίες που δημιουργούνται και με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι μετανάστριες ναι μεν είναι απόρροια της αναποτελεσματικότητας της ακολουθούμενης μεταναστευτικής πολιτικής, μπορούν, όμως, να περιοριστούν – αν όχι να εξαλειφθούν- υπό το πρίσμα ενός κοινού θεσμικού πυλώνα μεταναστευτικών ρυθμίσεων της ΕΕ και των διαφόρων χωρών υποδοχής.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

Με την πάροδο των χρόνων καθώς το φαινόμενο της μετανάστευσης εντατικοποιούνταν ολοένα και εντονότερα, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργήθει έδαφος πρόσφορο για την ανάπτυξη διαφόρων θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικών με το θέμα αυτό, προκειμένου να μελετηθεί και να ερμηνευθεί. Ωστόσο, είναι φανερό πως τόσο οι παλαιότερες όσο και οι νεώτερες μεταναστευτικές θεωρίες δεν έχουν λάβει υπ'όψιν τους τον καθοριστικό ρόλο της διάστασης του φύλου στη διαμόρφωση των καταστάσεων. Το γεγονός αυτό, οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην αντίληψη ότι η οικονομική μετανάστευση θεωρούνταν κυρίως ανδρική, σε αντίθεση με τις γυναίκες οι οποίες αποτελούσαν τα εξαρτημένα μέλη των οικογενειών τα οποία δεν είχαν τη δύναμη να μεταναστεύσουν αυτόνομα. Στα πλαίσια αυτά, για την ερμηνεία του φαινομένου αυτού έχουν κυριαρχήσει δύο θεωρητικές σχολές: η νεοκλασική και η δομική σχολή.

Έως τη δεκαετία του '70, οι αναλύσεις του μεταναστευτικού φαινομένου υπήρξαν αρκετά μονοσήμαντες και εστίαζαν το ενδιαφέρον τους στην ανεύρεση των αιτιών της μετανάστευσης. Η θεωρία, λοιπόν, που επικράτησε μέχρι αυτή τη περίοδο ήταν η νεοκλασική, βασική υπόθεση της οποίας ήταν ότι η κυρίαρχη αιτία της μετανάστευσης ήταν οι οικονομικοί λόγοι και η θέληση των ατόμων για βελτίωση των συνθηκών ζωής των οικογενειών τους. Έτσι, οι νεοκλασικοί θεωρητικοί χρησιμοποίησαν το μοντέλο της έλξης-ώθησης (push-pull model) προκειμένου να εξηγήσουν το φαινόμενο της μετανάστευσης (Anthias F., 2000). Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες έλξης-ώθησης που επηρεάζουν τα άτομα ως προς την απόφασή τους να μεταναστεύσουν. Λαμβάνοντας, επομένως, υπ'όψιν ότι τα άτομα είναι ορθολογικά όντα, σταθμίζουν τα οφέλη και τα κόστη της μετακίνησής τους σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν τόσο στη χώρα υποδοχής όσο και στη χώρα προέλευσης σχετικά κυρίως με το οικονομικό και εργασιακό περιβάλλον, προκειμένου να αποφασίσουν τελικά τι θα πράξουν. Στην περίπτωση αυτή, επιδίωξη των ατόμων μέσω της μετανάστευσης είναι η καλυτέρευση της ζωής τους αλλά η κίνηση αυτή μπορεί να αποτελέσει το όχημα για την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής καθώς γενική διαπίστωση είναι ότι το εργατικό δυναμικό, συνήθως, μεταφέρεται από περιοχές με υψηλή προσφορά εργατικού δυναμικού σε περιοχές με χαμηλή προσφορά εργατικού δυναμικού όπου και οι μισθοί είναι σαφώς πιο αυξημένοι. Μπορούμε έτσι να διαπιστώσουμε τον αντίκτυπο του νόμου της προσφοράς και της ζήτησης στο μεταναστευτικό φαινόμενο αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτό συμβάλλει ώστε να υπάρχει ισορροπία μεταξύ των διαφορετικών περιοχών. (Hugo G.J., 1993)

Φυσικά, όμως, όπως η κάθε ανάπτυξη θεωρίας συνοδεύεται από τον αντίστοιχο αντίλογο και από διαφόρων ειδών κριτικές το ίδιο συμβαίνει και με τους νεοκλασικούς. Ο κύριος λόγος της κριτικής τους είναι ότι αφενός έχουν επικεντρωθεί αποκλειστικά στους οικονομικούς παράγοντες της μετανάστευσης και αφετέρου η απουσία αναφοράς στη γυναικεία παρουσία αφού κατ'εκείνους ο άνδρας θεωρείται ο αρχηγός της οικογένειας και εκείνος που θα πάρει την απόφαση να μεταναστεύσει. Ακόμα, οι άνθρωποι παρουσιάζονται ως ορθολογικά όντα, τα οποία ύστερα από ώριμη σκέψη και αφού έχουν λάβει υπ'όψιν τους τις παραμέτρους, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα ενός τέτοιου εγχειρήματος καταλήγουν στην απόφαση να μεταναστεύσουν. Η απόφαση, όμως, αυτή λαμβάνεται σε επίπεδο προσωπικό χωρίς

να περιλαμβάνει συνιστώσες σχετικές με συνθήκες οικογενειακές, κοινωνικοπολιτικές και ιστορικές. Έτσι, το μοντέλο αυτό αγνοεί τους διαφόρους περιορισμούς που επηρεάζουν τόσο τις αποφάσεις όσο και τη δράση των υποκειμένων, δεσμεύοντας την ελευθερία της βούλησης τους. Ωστόσο, υπήρξε αρκετά χρήσιμο καθώς ενέταξε στους παράγοντες της μεταναστευτικής διαδικασίας τόσο τις χώρες προέλευσης όσο και τις χώρες υποδοχής των μεταναστών.

Από τα μέσα έως τα τέλη της δεκαετίας του '70 οι θεωρίες που διατυπώθηκαν είχαν δεχθεί επιρροές από τη Μαρξιστική πολιτική οικονομία, τη θεωρία της εξάρτησης και τη θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων. Οι τρεις αυτές πηγές επιρροής συνέθεσαν τις λεγόμενες δομικές θεωρητικές προσεγγίσεις, κύριο σημείο των οποίων ήταν η άνιση κατανομή οικονομικής και πολιτικής εξουσίας όχι σε τοπικό αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς και ο τρόπος με τον οποίο η μετανάστευση γίνεται ο μοχλός μετακίνησης φθηνού για το κεφάλαιο εργατικού δυναμικού. Η δυναμική αυτή προσέγγιση υποστηρίζει ότι η μελέτη της οικονομίας πρέπει να γίνεται σε παγκόσμιο επίπεδο εντός του οποίου υπάρχουν οι λεγόμενες περιοχές οικονομικής εξάρτησης και οι περιοχές οικονομικής ανάπτυξης. Μέσω της διεθνούς μετανάστευσης, τα προερχόμενα από τις οικονομικά εξαρτημένες περιοχές άτομα μετακινούνται προς οικονομικά ανεπτυγμένες, τα λεγόμενα βιομηχανικά κράτη, τα οποία επιζητούν φθηνό εργατικό δυναμικό ενώ παρέχουν χαμηλούς μισθούς, άσχημες συνθήκες εργασίας και έλλειψη εργασιακής ασφάλειας. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τη δομική θεωρία, η μετανάστευση κατατάσσεται στην κατηγορία των μορφών εκμετάλλευσης των περιφερειακών εθνών απ' τα ισχυρά έθνη "πυρήνες" μέσα στο διεθνές σύστημα. (Kofman E., 2000)

Η αρνητική κριτική που έχουν υποστεί οι παραπάνω δομικές προσεγγίσεις οφείλεται στην υπερβολική έμφαση που δίνουν στην ύπαρξη του παγκόσμιου καπιταλισμού και στον τρόπο με τον οποίο συνδέεται με τη μετανάστευση. Συγκεκριμένα, η δομική θεωρία βρίσκεται ακριβώς στον αντίποδα της νεοκλασικής καθώς χειρίστηκε τους μετανάστες ως υποταγμένα στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα υποκείμενα χωρίς αυτόνομη δράση, δίνοντας προτεραιότητα στα συμφέροντα της συλλογικής παγκόσμιας εργατικής τάξης. Με τον τρόπο αυτό, υποβιβάζεται τόσο ο ρόλος του μετανάστη όσο και ο αγώνας του για οικονομική ανέλιξη, γεγονός που επηρεάζει την κατανόηση της διαφορετικότητας της διάστασης του φύλου ως παράγοντα άμεσης επίπτωσης στη μεταναστευτική διαδικασία. Και σε αυτή τη θεωρία, απουσιάζει η γυναικεία παρουσία, καθώς το φύλο θεωρείται ως κάτι ενιαίο.. Έτσι, ο ρόλος της γυναικίας είναι και πάλι παθητικός, άμεσα εξαρτημένος με αυτόν των ανδρών και απόλυτα υποστηρικτικός των ανδρικών αποφάσεων και πράξεων. Τέλος, η μεγάλη σημασία που δίνεται στους οικονομικούς λόγους της μετανάστευσης παραγκωνίζει όλους τους υπόλοιπους παράγοντες που αλληλεπιδρούν και ως ένα μέρος διαμορφώνουν τη μεταναστευτική διαδικασία.

Μία εναλλακτική των δύο παραπάνω θεωριών προσέγγιση είναι η λεγόμενη θεωρία της οικιακής στρατηγικής. Σύμφωνα με αυτή, η απόφαση για μετανάστευση λαμβάνεται από το σύνολο της οικογένειας και όχι μεμονωμένα από τα άτομα. Επομένως, στόχος εδώ της μετανάστευσης, η οποία αποτελεί συλλογική δράση των ατόμων είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και της ποιότητας ζωής, η αύξηση του εισοδήματος και η προστασία από τυχόν κινδύνους των μελών της οικογένειας. (Oishi N., 2002)

Οι κριτικές, όμως, που δέχθηκε η θεωρία αυτή βασίζονται σε μία σειρά από λόγους: αρχικά δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος τύπος νοικοκυριού αλλά αντίθετα συναντώνται με διαφορετικές μορφές, από την καθαρά πυρηνική έως την εκτεταμένη οικογένεια. Επιπλέον, οι έμφυλες ιεραρχίες παρατηρούνται ακόμα και στα στενά

πλαισία της οικογένειας με αποτέλεσμα οι ανισότητες αυτές να επηρεάζουν τόσο τις αποφάσεις όσο και τα αποτελέσματα ή τις επιπτώσεις της μετανάστευσης. Τέλος, σε ότι αφορά τη θέση της γυναίκας στη μεταναστευτική διαδικασία, η θεωρία αυτή αδυνατεί να δώσει εξήγηση για το ότι σε ορισμένες περιοχές η μεταναστευτική ροή των γυναικών είναι μεγαλύτερη συγκριτικά με κάποιες άλλες.

Το γεγονός ότι η ανάλυση των παραπάνω δύο θεωριών επικεντρώθηκε στο επίπεδο της οικογένειας και του νοικοκυριού, αυτό κέντρισε το ενδιαφέρον των ερευνητών δίνοντάς τους έδαφος να μελετήσουν το ρόλο που επιτελούν τα κοινωνικά δίκτυα στη διαδικασία της μετανάστευσης. Η λεγόμενη, λοιπόν, θεωρία των δικτύων αναπτύχθηκε στις δεκαετίες 1980 και 1990 και ισχυρίζεται ότι η μεταναστευτική διαδικασία είναι απόρροια προσωπικών, πολιτισμικών και κοινωνικών δεσμών. Πιο συγκεκριμένα, οι εν δυνάμει μετανάστες των χωρών αποστολής λαμβάνουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το εργασιακό περιβάλλον και τις συνθήκες διαβίωσης στην εκάστοτε χώρα υποδοχής μέσω προσωπικών κοινωνικών δικτύων όπως είναι οι συγγενείς, οι φίλοι κ.τ.λ. οι οποίοι έχουν ήδη μεταναστεύσει. Οι μεταναστευτικές κοινότητες που έχουν δημιουργηθεί στις χώρες υποδοχής προσφέρουν τη βοήθειά τους στους συμπατριώτες/-ισσες τους προκειμένου να εγκατασταθούν, να βρουν εργασία και να προσαρμοστούν στο κοινωνικό περιβάλλον. Η δημιουργία των δικτύων αυτών, πέραν του ότι περιορίζει σημαντικά τις δαπάνες για τους νέους μετανάστες, αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για όσους επιθυμούν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. (Madsen P. & Lin N., 1992)

Από την άλλη πλευρά, δύος, η θεωρία των δικτύων αδυνατεί να ερμηνεύσει τους λόγους που συντέλεσαν και τις διαδικασίες που εφαρμόστηκαν έτσι ώστε να αναπτυχθούν αυτά τα κοινωνικά δίκτυα ανάμεσα σε δύο χώρες. Σε ότι αφορά τις γυναίκες δεν αναφέρει τις ανισότητες και τις δυσκολίες που αυτές αντιμετωπίζουν-σε σχέση με τους άνδρες- σχετικά με την πρόσβαση στα δίκτυα αυτά, τις πηγές στήριξης, την πληροφόρηση και την προσφορά βοήθειας.

Τέλος, η πιο πρόσφατη εξέλιξη αυτών των θεωρητικών προσεγγίσεων, η ανάπτυξη της οποίας έγκειται στο συνδυασμό των προηγούμενων θεωριών είναι το συνθετικό μοντέλο μετανάστευσης το οποίο περιέχει τα εξής τρία επίπεδα ανάλυσης:1) το μάκρο- επίπεδο(έθνη-κράτη), 2) το μέσο-επίπεδο(ομάδες ή οργανώσεις), 3) το μίκρο-επίπεδο(άτομα). Στο πεδίο του μάκρο-επιπέδου εντάσσονται οι συνθήκες εισόδου των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, τα δικαιώματα παραμονής και απασχόλησης και οι σχέσεις μεταξύ των χωρών αποστολής και υποδοχής. Στο πεδίο του μέσο-επιπέδου εντάσσονται επίσημες υποδομές καθώς και κάποια άτυπα δίκτυα ή διαμεσολαβητές μέσω των οποίων οι δυνητικοί μετανάστες συζητούν και διαμορφώνουν το μεταναστευτικό τους μέλλον. Και, στο πεδίο του μίκρο-επιπέδου εντάσσονται τα άτομα-μετανάστες, η μεταναστευτική πορεία των οποίων οριοθετήθηκε σύμφωνα με τις κοινωνικές τους ταυτότητες, τις διαθέσιμες πηγές στήριξης και τους ευρύτερους δομικούς παράγοντες. (Oishi N., 2002)

Όλες οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης, αναμφισβήτητα, συνέβαλαν σημαντικά στην ανάδειξη των παραγόντων που συντελούν στη μετανάστευση και στην κατανόηση του πλαισίου λήψης αποφάσεων για τη μεταναστευτική πολιτική. Παρ' όλα αυτά, όλες αυτές οι θεωρίες έχουν υποστεί δριμεία κριτική για την απουσία αναφοράς της γυναικείας παρουσίας αλλά και για το ότι δεν έλαβαν υπ'όψιν τις ανισότητες-κυρίως κοινωνικές-μεταξύ ανδρών και γυναικών.

1.1.1. Κύματα μεταναστευτικών ροών

Καθ'όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας στόχος των ατόμων δεν ήταν απλά η επιβίωσή τους αλλά η καλυτέρευση των συνθηκών της ζωής τους. Εφ'όσον η πατρίδα τους αδυνατούσε να παρέχει στους πολίτες της αυτού του είδους την εξασφάλιση, οι άνθρωποι οδηγούνταν από πολύ παλιά είτε σε εποχιακές είτε σε οριστικές μετακινήσεις προς άλλες χώρες προκειμένου να καταφέρουν να συντηρήσουν τις οικογένειές τους και να βελτιώσουν το επίπεδο διαβίωσής τους. Σε ορισμένες περιόδους της ιστορίας, το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε εντονότερα καθώς υπήρχε έξαρση μετανάστευσης των ανθρώπων με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν τα λεγόμενα κύματα μεταναστευτικών ροών. Ειδικότερα, η περιοχή της Μεσογείου αλλά και ολόκληρη η ευρωπαϊκή ήπειρος, σύμφωνα με εκθέσεις των διεθνών παρατηρητηρίων για τη μετανάστευση αποτέλεσαν περιοχές-σταθμούς μέσω των οποίων σημαντικός όγκος ροών κατευθύνθηκε στα σύνορα του Σένγκεν με τελικό προορισμό τον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στον ευρωπαϊκό χώρο σημειώνονται μετακινήσεις τόσο από τον 18^ο όσο και από τον 19^ο αιώνα. Την περίοδο αυτή οι Ευρωπαίοι μεταναστεύουν προς αποικίες που οι ίδιοι είχαν δημιουργήσει στο λεγόμενο νέο κόσμο: Βόρεια και Νότια Αμερική, Αυστραλία, Καναδάς αλλά και στα πλαίσια του αποικιοκρατικού συστήματος προς Νοτιοανατολική Ασία και Αφρική. Στη συνέχεια, όμως, υπήρξε μείωση του ευρωπαϊκού μεταναστευτικού ρεύματος με κατεύθυνση κυρίως της ΗΠΑ, γεγονός στο οποίο σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι εξής δύο παράγοντες: 1) η οικονομική κρίση του 1929, η οποία αποθάρρυνε και επηρέασε δυσμενώς τη μεταναστευτική διαδικασία και 2) η άνθηση που είχε αρχίσει να γνωρίζει η Ευρώπη τόσο στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης όσο και στον εκβιομηχανισμό. Η περίοδος γύρω από τον Α' παγκόσμιο πόλεμο (δεκαετίες 1910-1920) χαρακτηρίζεται από μετακινήσεις συνόρων και όχι ανθρώπων και η όποια μεταναστευτική διαδικασία έλαβε χώρα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του σχηματισμού κρατών-εθνών. Κατόπιν, ακολουθεί η περίοδος του μεσοπολέμου κατά τη διάρκεια του οποίου η Βόρεια Ευρώπη είχε ανάγκη από φθηνά εργατικά χέρια και αυτό ευνόησε τη μετανάστευση από τη Νότια Ευρώπη. Ακόμα, το ίδιο χρονικό διάστημα υπήρξε μεγάλος αριθμός προσφύγων από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι μέχρι και αυτή τη στιγμή οι μετανάστες στη συντριπτική πλειοψηφία τους ήταν άνδρες με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις.

Η περίοδος από τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο έως και το τέλος του 1975 χαρακτηρίζεται από έντονα μεταναστευτικά κινήματα. Ειδικότερα απ'το 1945 έως το 1960 η αναδόμηση που συντελέστηκε στην Ευρώπη εξ'αιτίας των καταστροφών του πολέμου οδήγησε στην αναζήτηση νέων εργατικών χεριών η οποία καλύφθηκε από εθνοτικές μετακινήσεις. Από τα μέσα της δεκαετίας του '50 έως και το 1973 η μετανάστευση υποκινείται από οικονομικούς κυρίως λόγους ενώ την περίοδο 1973-1989 παρατηρείται ύφεση και περιορισμός της μεταναστευτικής διαδικασίας, παρ'όλα αυτά οι εισροές συνεχίζονται έχοντας, όμως, ως σκοπό την οικογενειακή επανένωση ή τον σχηματισμό οικογενειών. Τέλος, απ'το 1989 έως και σήμερα αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί η αύξηση των ροών από Ανατολική και Κεντρική προς Δυτική και Νότια Ευρώπη, ενώ λόγω της έντασης που επικρατεί στο διεθνή χώρο με αφορμή τον πόλεμο στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, υπάρχει έντονη εισροή προσφύγων και παράνομων μεταναστών από τις περιοχές αυτές καθώς και από άλλα κράτη του τρίτου κόσμου και της Ασίας. (kofman E., 2000)

Ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει το φαινόμενο που παρουσιάστηκε στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία οι οποίες προς το τέλος

της δεκαετίας του 1970 άρχισαν να αναπτύσσονται και η τάση που υπήρχε μέχρι τότε να εξάγουν μετανάστες αντιστράφηκε με αποτέλεσμα να μετασχηματιστούν από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής απόμων που προέρχονταν από αναπτυσσόμενες χώρες και από το 1990 και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το μεταβληθέν αυτό πλαίσιο μετανάστευσης των χωρών της Νότιας Ευρώπης έχει αποδοθεί στη βιβλιογραφία με τον όρο “Νότιο-Ευρωπαϊκό μεταναστευτικό μοντέλο” (King R., Zontini E., 2000). Η ανάπτυξή του οφείλεται κυρίως σε τρεις κατηγορίες παραγόντων. Αρχικά, η γεωγραφική θέση των χωρών της Νότιας Ευρώπης οι οποίες περικλείονται από τη λεκάνη της Μεσογείου ευνόησαν τη μετανάστευση προς αυτές τις περιοχές αφού γίνονται εύκολα προσβάσιμες τόσο από άτομα που προέρχονται από κοντινά μέρη όπως το Μαρόκο και η Τυνησία όσο και από πιο μακρινές χώρες. Αυτό συμβαίνει εξ’ αιτίας, πρώτον, του μεγάλου μήκους της ακτογραμμής της Νότιας Ευρώπης με τα μεγάλα σε έκταση παράλια και τα πολλά νησιά τα οποία δύσκολα φυλάσσονται αποτελεσματικά χωρίς την μόνιμη παραμονή μιας κύριας στρατιωτικής βάσης, δεύτερον, λόγω του ότι τα σύνορα ορισμένων χωρών όπως της Ιταλίας και της Ελλάδας είναι εύκολο να διασχιστούν από διάφορα μονοπάτια και τρίτον εξ’ αιτίας του γεγονότος ότι η Νότια Ευρώπη έχει και στο παρελθόν λειτουργήσει ως ενδιάμεσος σταθμός για Βόρειο-Αφρικανούς μετανάστες που κατευθύνονταν κυρίως προς τη Γαλλία. Η επόμενη κατηγορία παραγόντων είναι οι οικονομικοί καθώς αρκετοί από τους κύριους τομείς της οικονομίας των χωρών της Νότιας Ευρώπης όπως είναι ο τουρισμός και η ναυτιλεία διατηρούν ανοιχτούς δεσμούς με τον έξω κόσμο διευκολύνοντας την άφιξη των μεταναστών. Τελευταίοι αλλά όχι ασήμαντοι είναι οι κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες. Οι δύο γεωγραφικές περιοχές που χωρίζει η Μεσόγειος διαφοροποιούνται έντονα ως προς τη δημογραφική σύνθεση των πληθυσμών τους. Στη βόρεια πλευρά ανήκουν οι χώρες οι οποίες παρουσιάζουν δραματική μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού ενώ αντίθετα οι ίδιοι δείκτες των χωρών της νότιας πλευράς είναι τρεις έως πέντε φορές υψηλότεροι με αποτέλεσμα να κυριαρχούν οι μικρές ηλικιακές ομάδες, βασικό πρόβλημα των οποίων είναι το φτωχό οικονομικό μέλλον που αντιμετωπίζουν.

Οστόσο, ο αριθμός των μεταναστών στις χώρες της Νότιας Ευρώπης είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια λόγω του υψηλού ποσοστού της ανεπίσημης μετανάστευσης. Το στοιχείο που χαρακτηρίζει τη μεταναστευτική διαδικασία στις χώρες αυτές είναι η έλευση και η συμβίωση πολλών διαφορετικών εθνικοτήτων οι οποίες στρέφονται κυρίως προς την εργασία χαμηλής ειδίκευσης ή την απασχόληση στην παραικονομία. Φυσικά, θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας την πορεία οικονομικής ανάπτυξης των τεσσάρων αυτών χωρών συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Η βιομηχανική ανάπτυξη καθυστέρησε ενώ η γεωργία και οι υπηρεσίες αναδείχθηκαν ως ιδιαίτερα σημαντικές δραστηριότητες. Τα χαρακτηριστικά των οικονομιών των χωρών αυτών σε συνδυασμό με την απροθυμία των ντόπιων νέων να αναλάβουν χειρονακτικές εργασίες χωρίς ιδιαίτερο κοινωνικό κύρος δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης για τους μετανάστες. Σ’ αυτό το πλαίσιο, οι χώρες αυτές αντιμετώπισαν από κοινού τα ίδια διλήμματα πολιτικής.

1.1.2. Λόγοι που αναγκάζουν τα άτομα να μεταναστεύσουν

Αναμφισβήτητα, η απόφαση της φυγής από την πατρίδα για ένα άτομο πέραν από το γεγονός ότι είναι πολύ δύσκολη και απαιτεί ώριμη και συγκροτημένη σκέψη καθώς θα μεταβάλλει ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου αυτού αλλά και της οικογένειάς του, παρ’ όλα αυτά σε πολλές περιπτώσεις καθίσταται αναγκαία αφού διάφοροι λόγοι οι οποίοι συντελούνται εντός της συγκεκριμένης χώρας οδηγούν τα

άτομα στο να έχουν ως μόνη διέξοδο τη μετανάστευση. Οι αιτίες που εντείνουν τη μεταναστευτική διαδικασία ποικίλουν και εκτείνονται εντός μίας σειράς παραγόντων όπως είναι οι κοινωνικοί, οι οικονομικοί, οι πολιτικοί και οι θρησκευτικοί.

Κάνοντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή, εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι τα αρχαία χρόνια όπου ο τρόπος διαβίωσης ήταν πρωτόγονος, οι άνθρωποι ζούσαν σε νομάδες και οι μοναδικές πηγές για την επιβίωση τους ήταν το κυνήγι και το ψάρεμα, ο λόγος των μετακινήσεών τους ήταν η επάρκεια ή μη του κυνηγίου και του ψαρέματος ανάλογα με την εποχή και την περιοχή. Στη συνέχεια, με την πάροδο των χρόνων υπήρξαν περιπτώσεις όπου η έκταση της γης δεν ήταν συχνά αρκετή για να θρέψει τον πληθυσμό ενός τόπου και ανάγκαζε πολλούς να φύγουν αναζητώντας αλλού καλύτερες συνθήκες. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε κυρίως στα νησιά όπου η καλλιεργήσιμη γη περιορίζεται από τη θάλασσα και η αύξηση του πληθυσμού οδηγεί στην ανεπάρκεια των αγαθών. Υπήρχαν, επίσης, περιπτώσεις που οι άνθρωποι βρίσκονταν είτε κοντά είτε μέσα στην έρημο όπου το έδαφος δεν προσφερόταν για καλλιέργεια, είτε σε πεδιάδες εκτεθειμένες στις καιρικές συνθήκες, στις επιδρομές των εχθρών ή σε άλλους κινδύνους. Παρατηρήθηκαν, έτσι, μετακινήσεις και εγκαταστάσεις ολόκληρων λαών σε πιο εύφορα και πιο προστατευμένα εδάφη. Συνεπώς, διαπιστώνουμε ότι τα βασικά κίνητρα των πρώτων μεταναστών ήταν η ανάγκη εξεύρεσης τροφής, η επιβίωση και ο φόβος μιας ισχυρότερης δύναμης.

Ωστόσο, καθώς οι χρονικές περίοδοι προχωρούν και οι άνθρωποι εξελίσσονται αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μεταβάλλονται τα αίτια της μετανάστευσης ανάλογα με τα προβλήματα και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται σε κάθε εποχή. Έτσι, λοιπόν, οι σημερινοί λόγοι που ωθούν τους ανθρώπους να μεταναστεύουν είναι άκρως διαφοροποιημένοι συγκριτικά με παλαιότερα και διαμορφωμένοι από τις τρέχουσες συνθήκες. Οι κυριότερες αιτίες είναι η φτώχεια, η αδυναμία επιβίωσης και η αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής για τους ίδιους τους μετανάστες και τις οικογένειές τους, οι βίαιες συγκρούσεις και οι πόλεμοι, η κοινωνική και πολιτική καταπίεση, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η επιθυμία για οικογενειακή επανένωση και οι φυσικές/περιβαλλοντικές καταστροφές που προκλήθηκαν είτε από βαθμιαίες είτε από απότομες οικολογικές και κλιματικές αλλαγές όπως είναι η άνοδος της στάθμης των θαλασσών οι οποίες καθιστούν τα μέρη αυτά ακατάλληλα για έναν ασφαλή και βιώσιμο τρόπο ζωής. Ακόμα, το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι το αποτέλεσμα ανάμεσα σε φτωχές και πλούσιες χώρες. Η εκμετάλλευση, οι μη δίκαιες εμπορικές σχέσεις και η απουσία επενδύσεων αποτελούν μερικές από τις γενεσιοναργές αιτίες της μετανάστευσης. Επιπλέον, παράγοντες εντός των χωρών όπως είναι η άνιση κατανομή του εθνικού πλούτου, η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, η ύπαρξη διακρίσεων καθώς και η κατάχρηση της πολιτικής εξουσίας συχνά καθιστούν τη μετανάστευση αναπόφευκτη.

Από την άλλη πλευρά, μελέτες σχετικές με το θέμα αυτό αλλά και ακαδημαϊκές έρευνες καταδεικνύουν ότι η μετανάστευση, η οποία πάντα συνδέεται με συναισθηματικό ή άλλο κόστος, ελάχιστες φορές κινητοποιείται αποκλειστικά και μόνο από την επιθυμία για οικονομική πρόοδο. Αντίθετα, σε πολλούς ανθρώπους παρουσιάζεται ως η μοναδική διέξοδος απόδρασης από τη φτώχεια, τις ένοπλες συγκρούσεις και την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1.1.3. Συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στις χώρες προορισμού και η θέση τους στην αγορά εργασίας

Η μεταναστευτική διαδικασία, όσο και αν δε μπορεί να γίνει άμεσα αντιληπτό από τις υπάρχουσες διαμορφωμένες κοινωνικές συνθήκες και δομές, μπορεί να

λειτουργήσει ως αμφίδρομος μηχανισμός στήριξης για τα εμπλεκόμενα μέρη, δηλ. τις χώρες προέλευσης-υποδοχής και τους ίδιους τους μετανάστες. Η αυξημένη ροή μεταναστευτικών εμβασμάτων, επενδυτικών μεταφορών, τεχνολογίας και δεξιοτήτων δημιουργεί μία άρρητα συνδεδεμένη σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη και τη μετανάστευση. Παρ'όλα αυτά, η παραπάνω διαπίστωση δεν απεικονίζει ούτε τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών αλλά ούτε και τον τρόπο αντιμετώπισή τους στην αγορά εργασίας. Η πλειοψηφία του πληθυσμού τους σε όλη την Ε.Ε., πλην των ελαχίστων εξαιρέσεων που κατάφεραν να ενταχθούν απόλυτα στο κοινωνικό σύνολο, να έχουν μία αποδοτική δουλειά και να εξασφαλίσουν μία αξιοπρεπή ποιότητα ζωής, βρίσκεται σε δυσμενέστατη θέση αγγίζοντας ένα υψηλό επίπεδο κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Φυσικά, η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη γι' αυτούς που εισήλθαν παράνομα σε μία χώρα ή που το καθεστώς παραμονής τους δεν είναι καθαρό.

Αναλυτικότερα, οι μετανάστες, κυρίως των τρίτων χωρών, βιώνουν σε μεγάλο βαθμό το ρατσισμό από τους κατοίκους της χώρας υποδοχής. Σαφώς, ο αντίκτυπος αυτού είναι η περιθωριοποίηση των μεταναστών και ο αποκλεισμός τους από το σύνολο, γεγονός που αντανακλάται τόσο στον εργασιακό τομέα όσο και στον κοινωνικό αλλά και σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής. Ένα άλλο πρόβλημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες είναι η έλλειψη κατάλληλων συνθηκών στέγασης, αναπόφευκτο αποτέλεσμα του οποίου είναι η κακή υγεία. Οι μετανάστες, καθ' ότι οικονομικά άποροι, αναζητούν χαμηλής ποιότητας κατοικίες σε φθηνές και περιθωριοποιημένες περιοχές, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω τον κοινωνικό περιορισμό τους και περιορίζει σημαντικά τις πιθανές ευκαιρίες που μπορεί να τους δοθούν ώστε να ξεφύγουν από τη φτώχεια. Επιπλέον, η πρόσβασή τους σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και υγείας χαρακτηρίζεται ανεπαρκής έως αμελητέα. Έχοντας, βέβαια, υπ' όψιν την άμεση συσχέτιση φτώχειας και υγείας, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ο κίνδυνος παρουσίασης προβλημάτων υγείας στους μετανάστες είναι ιδιαίτερα αυξημένος λόγω των άσχημων συνθηκών εργασίας, της κακής διατροφής, της ακατάλληλης στέγης και της έλλειψης πρόσβασης σε άλλες υπηρεσίες. Τα σωματικά αλλά και ψυχολογικά προβλήματα που εμφανίζουν πολλοί μετανάστες είναι σε σημαντικό βαθμό απόρροια της καθημερινής πίεσης που υφίστανται ως υποκείμενα εκμετάλλευσης. Η έλλειψη ενημέρωσης των μεταναστών σχετικά με τις υφιστάμενες υπηρεσίες υγείας έρχεται να επιδεινώσει περισσότερο την ήδη βεβαρυμένη κατάσταση. Σημαντικό, ακόμα, πρόβλημα αντιμετωπίζουν και στον τομέα της εκπαίδευσης εξ' αιτίας της περιορισμένης πρόσβασής τους αλλά και λόγω των διακρίσεων, φαινόμενο το οποίο γίνεται ακόμα εντονότερο στα στενά πλαίσια ενός σχολικού περιβάλλοντος. Τα παιδιά των μεταναστών δεν ευνοούνται απ' τα εκπαιδευτικά συστήματα καθώς αυτά δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ικανότητες και τις ανάγκες τους με αποτέλεσμα να δημιουργούνται οικονομικές ανισότητες που διαιωνίζονται και κληροδοτούν τη φτώχεια της οικογένειας από γενιά σε γενιά. Έτσι, οι δυσκολίες ξεκινούν από την προσχολική ηλικία και συνεχίζονται έως τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ενηλίκων τα οποία αγνοούν τόσο τη γλωσσική ανεπάρκεια των μεταναστών όσο και τις προηγούμενες δεξιότητές τους. Τέλος, ανυπέρβλητες φαντάζουν οι δυσκολίες των μεταναστών σε ότι αφορά την πρόσβασή τους σε κοινωνικές υπηρεσίες και κατά συνέπεια στην άσκηση των δικαιωμάτων τους μεταναστών αλλά κυρίως όμως στην έλλειψη πληροφόρησης για τη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών κάτι το οποίο πηγάζει τόσο από τις δυσκολίες στη γλώσσα όσο και απ' τα ακατάλληλα επίπεδα παροχής υπηρεσιών τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μεταναστών. (Πετράκου Η. & Tatlidil E., 2003)

Φυσικά, ο μεταναστευτικός παράγοντας επηρεάζει την οικονομία των χωρών υποδοχής μέσω ενός ευρέος φάσματος επιπτώσεων που περιλαμβάνει την απασχόληση, τις αμοιβές, τη γενικότερη οικονομική διεύρυνση, την κατανομή του εισοδήματος και την κοινωνική ασφάλιση. Αναμφίβολα, η παρουσία αλλοδαπών εξελίσσεται σ'ένα δομικό στοιχείο της αγοράς εργασίας των χωρών της Ε.Ε. Παρ'όλα αυτά, όμως, οι περισσότερες χώρες εφαρμόζουν στο τομέα αυτόν συγκεκριμένα προγράμματα τα οποία είναι εξαιρετικά περιοριστικά για τη συμμετοχή των αλλοδαπών στην εργασία. Το μεγαλύτερο μέρος της απασχόλησης των μεταναστών συγκεντρώνεται κυρίως στη μισθωτή ανειδίκευτη ή χαμηλής εξειδίκευσης εργασία η οποία είναι φτωχά αμειβόμενη, απαιτεί δουλειά υπερβολικά πολλών ωρών και τους καθιστά ευάλωτους στις διακρίσεις και στην εκμετάλλευση. Ακόμα, ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών μπορεί να βρει μόνο άτυπη απασχόληση-εποχιακή εργασία ή εργασία μερικής απασχόλησης- ή συγκεντρώνεται σε κλάδους ή επαγγέλματα για τα οποία ο γηγενής πληθυσμός δε δείχνει κανένα ενδιαφέρον. Τα παραπάνω δεν ισχύουν μόνο για όσους μετανάστες δεν έχουν κατάλληλη εκπαίδευση και δεξιότητες αλλά και γι'αυτούς που διαθέτουν ένα υψηλό επίπεδο μόρφωσης και ειδίκευσης που όμως δεν τυγχάνουν αναγνώρισης των εκπαιδευτικών τους προσόντων. Έτσι, πολλοί αναγκάζονται να στραφούν ακόμα και στην ανεπίσημη αγορά εργασίας όπου οι συνθήκες είναι ακόμα χειρότερες. Επίσης, οφείλουμε να τονίσουμε το γεγονός ότι η πλειοψηφία των αλλοδαπών εργαζομένων είναι ανασφάλιστοι γεγονός που τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους καθώς δεν μπορούν να απευθυνθούν στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας αλλά εκτείθενται άμεσα στη φτώχεια στην τρίτη ηλικία αφού δε θα δικαιούνται να λάβουν σύνταξη.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι ενώ οι μετανάστες ξεκινούν από τη χώρα τους για μία καλύτερη ζωή, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι ποικίλα, πολύπλοκα και πολλές φορές άλυτα. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται ιδιαίτερα στην περίπτωση των γυναικών οι οποίες είναι περισσότερο ευάλωτες εξ' αιτίας του φύλου τους αλλά και της θέσης τους ως μετανάστριες. Το γεγονός αυτό έχει άμεση επίπτωση τόσο στον επαγγελματικό τομέα καθώς λόγω των διακρίσεων που υφίστανται αλλά και των οικογενειακών τους υποχρεώσεων καταδικάζονται σε πιο χαμηλούς μισθούς, όσο και στην ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία και τον τρόπο ζωής των χωρών υποδοχής.

2.ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1.Η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης

Καθώς η μεταναστευτική διαδικασία εξελίσσεται, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να διαφοροποιούνται οι κοινωνικές συνθήκες, τα αίτια που αναγκάζουν τα άτομα να μεταναστεύουν αλλά και οι προορισμοί που επιλέγονται ως μελλοντικοί τόποι διαμονής. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους προορισμούς, αυτοί διακρίνονται από ποικιλομορφία ως προς την κοινωνική διαστρωμάτωση, την ανάπτυξη άτυπων μορφών μετακίνησης και από τη θηλυκοποίηση συγκεκριμένων μεταναστευτικών ροών. Αυτό καθιστά την ολοένα και αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στο σύνθετο μεταναστευτικό φαινόμενο ένα από τα πιο σημαντικά γνωρίσματά του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μεταναστών απ' την Ιρλανδία, και τις Φιλιππίνες απ' τη δεκαετία του 1930 και μετά, είναι γυναίκες, αρκετές απ' αυτές με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και προσόντα. Επίσης, διεθνείς στατιστικές έρευνες δείχνουν ότι και από την Αυστραλία μετανάστευσαν περισσότερες γυναίκες απ' ότι άνδρες, ηλικιακά νέες και έχοντας στα χέρια τους ένα τίτλο ειδίκευσης. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ (United Nations, 2005) το ποσοστό των γυναικών στο σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού έχει αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε σήμερα να αποτελούν σχεδόν το ήμισυ του συνολικού αριθμού των ατόμων που μεταναστεύουν. Λαμβάνοντας υπ' όψιν την Έκθεση του Ταμείου των Ηνωμένων Εθνών για τον παγκόσμιο πληθυσμό παρατηρούμε ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων σαράντα χρόνων μετανάστευσαν τόσες γυναίκες όσοι και άνδρες, υποκινούμενες οι περισσότερες από λόγους οικογενειακής επανένωσης στις χώρες υποδοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι το έτος 2005 ο αριθμός των γυναικών μεταναστριών ήταν μεγαλύτερος σε σχέση με τον αντίστοιχο αριθμό των ανδρών σ' όλες τις περιοχές του κόσμου εκτός από την Ασία και την Αφρική.

Η έντονη παρουσία των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία δεν αποτελεί πρωτοφανές φαινόμενο καθώς η γυναικεία μετανάστευση διαδραμάτιζε πάντα πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξέλιξη αυτής της σύνθετης διαδικασίας. Το καινούριο, όμως, στοιχείο εντοπίζεται στους οικονομικούς ρόλους που ενεργά αναλαμβάνουν πλέον οι γυναίκες μετανάστριες κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής διαδικασίας. Όλο και μεγαλύτερος αριθμός γυναικών μεταναστεύουν μόνες τους ως αρχηγοί νοικοκυριών, αυτόνομα οικονομικά υποκείμενα και ανεξάρτητα απ' τους συζύγους τους όντα, κατάσταση που σε ελάχιστες περιπτώσεις παρατηρήθηκε τα παλαιότερα χρόνια. Η εξέλιξη αυτή της διεθνούς μετανάστευσης σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών έχει οριστεί στη βιβλιογραφία με τον όρο “θηλυκοποίηση της μετανάστευσης”. Η χρήση του όρου αυτού σκοπό έχει να τονίσει κυρίως την ποιοτική παρά την ποσοτική διαφορά της σημερινής γυναικείας μετανάστευσης σε σχέση με εκείνη του παρελθόντος σε ότι αφορά την αυξητική τάση συμμετοχής των γυναικών στα μεταναστευτικά ρεύματα ως άτομα αυτοδύναμα και αυτοσυντήρητα παρά ως εξαρτημένα τα οποία συνοδεύουν απλά τους άνδρες μετανάστες. Έτσι, γίνεται καλύτερα αντιληπτή η ιδιαίτερη γυναικεία δράση που λαμβάνει χώρα μέσα από τη μεταναστευτική διαδικασία μέσω της οποίας η γυναικά ισχυροποιείται και βελτιώνει τη θέση της, προκαλεί οικονομικές και πολιτισμικές μεταβολές στο περιβάλλον, δημιουργεί οικογενειακά δίκτυα, συλλόγους και οργανώσεις με τη βοήθεια των οποίων οι μετανάστες αποκτούν ομαλότερη προσαρμογή και ενσωμάτωση στις χώρες εγκατάστασης. (Castles S. & Miller M.J., 1998)

Η αύξηση της αυτόνομης γυναικείας μετανάστευσης έχει αναδείξει τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των μεταναστριών. Πολλές γυναίκες προέρχονται από αγροτικές περιοχές και είτε αποφασίζουν να μεταναστεύσουν αυτόνομα είτε στα πλαίσια ενός προγράμματος οικογενειακής συνένωσης. Δεν είναι λίγες και εκείνες οι οποίες προέρχονται από αστικά κέντρα και εξ' αιτίας διαφόρων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οδηγούνται στη λύση της μετανάστευσης. Ένας άλλος τομέας όπου παρατηρούνται σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες είναι ο εκπαιδευτικός. Η πλειοψηφία των μεταναστριών είναι γυναίκες χωρίς καμία μόρφωση ή με ελάχιστα έτη εκπαίδευσης και άρα κατά συνέπεια ανειδίκευτες και χωρίς γνώσεις. Φυσικά, υπάρχουν και εκείνες, αν και πολύ λιγότερες σε αριθμό, οι οποίες κατέχουν υψηλά προσόντα, άριστο επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευση σ' ένα συγκεκριμένο τομέα. Τέλος, καθώς οι γυναίκες μεταναστεύουν από όλα τα μέρη της υφηλίου, αναμενόμενο είναι να διαφοροποιούνται τόσο ως προς την κουλτούρα, τη νοοτροπία και τον πολιτισμό όσο και ως προς τις αντιλήψεις και τον τρόπο ζωής. (Sorensen N., 2005)

Η αυτόνομη μετανάστευση των γυναικών γίνεται φανερή και στην περίπτωση των μεταναστευτικών ρευμάτων προς την Ελλάδα η οποία είναι μία χώρα με μεγάλη αναλογία γυναικών μεταναστριών στην Ευρώπη, φαινόμενο αντίστοιχο με των υπολοίπων χωρών της Νότιας Ευρώπης. Αξίζει να τονιστεί ότι σε ορισμένες υπηκοότητες η αριθμητική υπεροχή των γυναικών είναι ενδεικτική της ανεξάρτητης αυτής μετακίνησης.

2.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας μετανάστευσης

Κάνοντας μία αναδρομή στη διεθνή βιβλιογραφία εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι σε έρευνες σχετικές με τη μετανάστευση κυριαρχεί αποκλειστικά και μόνο το ανδρικό στοιχείο απουσιάζοντας εντελώς η συμμετοχή της γυναικείας παρουσίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καλλιεργηθεί η άποψη ότι η μετανάστευση είναι ανδρική και μόνο υπόθεση ακόμα και σε περιόδους μεταναστευτικών ρευμάτων όπου οι μετανάστριες υπερείχαν αριθμητικά έναντι των ανδρών μεταναστών. Στις εξαιρετικά λίγες περιπτώσεις που γίνεται αναφορά στις γυναίκες, αυτές εμφανίζονται είτε ως δευτερογενές επακόλουθο της ανδρικής μετανάστευσης είτε ως μέλη της οικογένειας που μεταναστεύει. Απόρροια αυτού ήταν η προβολή μιας εικόνας για τις γυναίκες που τις θεωρούσαν απλά συζύγους ή μητέρες μεταναστών, κοινωνικά απομονωμένες, κλεισμένες εσωτερικά σ' ένα σπίτι επιφορτισμένες μόνο με την ανατροφή των παιδιών τους.

Απ' τη δεκαετία του 1970 ξεκίνησε η αμφισβήτηση της ανδροκεντρικής προσέγγισης της μετανάστευσης και άρχισε να δίνεται έμφαση στις γυναίκες μετανάστριες ως άτομα ανεξάρτητα που αποφασίζουν αυτόνομα και είναι ικανά να πάρουν πρωτοβουλίες τόσο για τον εαυτό τους όσο και για την οικογένειά τους. Κύρια πηγή τροφοδότησης της εξέλιξης αυτής ήταν η δημιουργία και ανάπτυξη γυναικείων κινημάτων και γυναικείων σπουδών παγκόσμια. Έτσι, η αναζήτηση του ρόλου των γυναικών στη διαμόρφωση του μεταναστευτικού φαινομένου οδήγησε στην ανάπτυξη ορισμένων θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικών με το θέμα αυτό. (Oishi N., 2002)

Αρχικά, διερευνώντας τους λόγους και τους τρόπους μετανάστευσης των γυναικών, η βασική διάκριση γίνεται μεταξύ εξαρτημένων και ανεξάρτητων μορφών γυναικείας μετανάστευσης. Όσον αφορά την εξαρτημένη μορφή μετανάστευσης, οι γυναίκες μεταναστεύουν ακολουθώντας τους συζύγους τους ή ολόκληρη την οικογένεια. Εδώ η οικογενειακή συνένωση είναι η οδός μέσω της οποίας οι γυναίκες θα αποκτήσουν νόμιμη είσοδο σε ορισμένες χώρες λόγω των περιοριστικών

μεταναστευτικών πολιτικών που εφαρμόζονται στις χώρες υποδοχής. Οι ανεξάρτητες μορφές γυναικείας μετανάστευσης αφορούν τις γυναίκες εκείνες που παίρνουν την απόφαση να μεταναστεύσουν μόνες τους πριν από τους συζύγους τους εξ' αιτίας του γεγονότος ότι τόσο η αγορά εργασίας όσο και ο διαχωρισμός της εργασίας κατά φύλο στη χώρα υποδοχής προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης σ' αυτές.

Μία άλλη θεωρητική προσέγγιση υποστηρίζει ότι η μετανάστευση των γυναικών ναι μεν μπορεί να γίνει αυτόνομα, ωστόσο εκείνες παραμένουν εξαρτημένες από τις οικογένειές τους καθώς έμμεσα γίνονται το μέσο επίτευξης των οικονομικών στόχων της οικογένειας αλλά και ο τρόπος επίλυσης διαφόρων προβλημάτων. Επιπλέον, σύμφωνα με μία άποψη, ο αντίκτυπος της μετανάστευσης στο ρόλο της γυναίκας είναι θετικός καθώς έτσι ενδυναμώνεται και βελτιώνεται η θέση της, γεγονός που οφείλεται στη χαλάρωση του κοινωνικού ελέγχου και στην ένταξη των μεταναστριών στην αγορά εργασίας, κατάσταση που οδηγεί στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην εγκατάλειψη παραδοσιακών ρόλων ή καθηκόντων. Αντίθετα απ' αυτό διατυπώθηκε η άποψη της αρνητικής επίδρασης της μετανάστευσης στη θέση της γυναίκας εξ' αιτίας της εργασίας μέσα και έξω απ' το σπίτι, της έλλειψης υποστηρικτικών δικτύων, της άγνοιας της γλώσσας και της παράνομης εισόδου στη χώρα υποδοχής, παράγοντες που αυξάνουν την εξάρτηση από τον σύζυγο και από την οικογένεια συνολικά.

Ωστόσο, μία τρίτη προσέγγιση προσπαθεί να συνδέσει τις δύο παραπάνω απόψεις τονίζοντας τόσο την θετική όσο και την αρνητική διάσταση της μεταναστευτικής επίδρασης στο ρόλο των γυναικών. Από τη μία πλευρά, οι μετανάστριες επιβαρύνονται με επιπρόσθετες υποχρεώσεις εντός και εκτός σπιτιού καθώς πλέον συμμετέχουν στην αγορά εργασίας ενώ η βοήθεια που δέχονται από τα δίκτυα στήριξης της χώρας υποδοχής είναι περιορισμένη. Από την άλλη πλευρά, όμως, με τον τρόπο αυτό οι γυναίκες αποκτούν οικονομική και προσωπική ανεξαρτησία και ισχυροποιούν τη θέση τους και το ρόλο τους στην κοινωνία. (Τσίγκανου Ι. & Τζωρτζοπούλου Μ. & Ζαραφωνίτου Χ., 2001)

Προκειμένου, όμως, να αποτιμήσουμε την επίδραση της μετανάστευσης στο ρόλο των γυναικών είναι απαραίτητο να λάβουμε υπ' όψιν μας μία σειρά παραγόντων όπως τον τόπο και το χρόνο της μετανάστευσης, τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, τις πιθανές θέσεις απασχόλησης, τα δίκτυα προσφοράς βοήθειας αλλά και την εκπαίδευση της μετανάστριας. Είναι φανερό, πάντως, πως η ερμηνεία της μετανάστευσης απαιτεί επιστημονική προσέγγιση η οποία θα λαμβάνει υπ' όψιν της τη διαφορετικότητα των γυναικών μεταναστριών σε σχέση με μεταβλητές όπως η υπηκοότητα, η ηλικία και η κοινωνική τάξη, αποφεύγοντας τις γενικεύσεις.

2.3.Η εξέλιξη της γυναικείας μετανάστευσης

Όταν άρχισε σταδιακά να μελετάται η συμμετοχή των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία, κύριος στόχος των μελετών που άρχισαν να πραγματώνονται ήταν η επανεξέταση των μέχρι τότε θεωρητικών προσεγγίσεων και των στατιστικών δεδομένων. Το Τμήμα Πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών έδωσε το 1998 τις πρώτες εκτιμήσεις για τις μεταναστευτικές ροές της χρονικής περιόδου 1965-1990. Οι εκτιμήσεις αυτές προέρχονταν από τον αριθμό των αλλοδαπών που συμπεριλαμβάνονταν στις εθνικές απογραφές του πληθυσμού κάθε χώρας και τα στοιχεία αυτά φυλάσσονταν στη βάση δεδομένων που δημιουργήθηκε από τη Διεύθυνση Πληθυσμού του ΟΗΕ. Το έτος 2002 τα Ηνωμένα Έθνη προχώρησαν σε μία επικαιροποίηση της βάσης αυτής εντάσσοντας τις αντίστοιχες εκτιμήσεις για τη

δεκαετία του 1990 και ταυτόχρονα διαχωρίζοντας την ανάλυση αυτή κατά φύλο για τις μεταναστευτικές ροές της περιόδου 1960-2000. Γεγονός είναι ότι απ' το 1960 το 47% των μεταναστών ήταν γυναίκες, ενώ τα επόμενα χρόνια το ποσοστό αυτό ακολούθησε μία σταθερά ανοδική πορεία φτάνοντας το 1990 στο 48% και το 2000 στο 49%. (<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=109>)

Πίνακας 2.3. Ποσοστό επί % των γυναικών μεταναστριών σε σχέση με το σύνολο των μεταναστών σε διεθνές επίπεδο και περιοχή, 1960-2000

ΠΕΡΙΟΧΗ	1960	1970	1980	1990	2000
Σε παγκόσμιο επίπεδο	46.6	47.2	47.4	47.9	48.8
Στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες	47.9	48.2	49.4	50.8	50.9
Στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες	45.7	46.3	45.5	44.7	45.7
Ευρώπη	48.5	48	48.5	51.7	52.4
Βόρεια Αμερική	49.8	51.1	52.6	51	51
Ωκεανία	44.4	46.5	47.9	49.1	50.5
Βόρεια Αφρική	49.5	47.7	45.8	44.9	42.8
Υποσαχάρια Αφρική	40.6	42.1	43.8	46	47.2
Νότια Ασία	46.3	46.9	45.9	44.4	44.4
Ανατολική και Νότια Ασία	46.1	47.6	47	48.5	50.1
Δυτική Ασία	45.2	46.6	47.2	47.9	48.3
Λατινική Αμερική	44.7	46.9	48.4	50.2	50.5

Πηγή: United Nations(2002), International Migration Report:2002.

Έτσι, κατά τη διάρκεια των τελευταίων πενήντα χρόνων ο αριθμός των μεταναστών έχει διπλασιαστεί και υπολογίζεται ότι έφτασε τα 191 εκατομμύρια το 2005. Γενικά, παρατηρείται η τάση μετακίνησης των μεταναστών/τριών προς ένα σχετικά μικρό αριθμό αναπτυγμένων χωρών. Χαρακτηριστικό είναι ότι ένας στους τρεις μετανάστες ζει σήμερα στην Ευρώπη και ένας στους τέσσερις στη Βόρεια Αμερική (United Nations, 2006). Υποστηρίζεται, πάντως, ότι αν όλοι οι μετανάστες συγκεντρώνονταν στο ίδιο μέρος θα σχημάτιζαν την πέμπτη μεγαλύτερη σε πληθυσμό χώρα μετά την Κίνα, την Ινδία, τις ΗΠΑ και την Ινδονησία.

2.3.1. Το προφίλ των γυναικών

Οι γυναίκες που μεταναστεύουν από οποιαδήποτε χώρα προς την ευρωπαϊκή ήπειρο διακρίνονται από μία ποικιλία κάποιων βασικών χαρακτηριστικών τους τα οποία συνθέτουν και διαμορφώνουν κατ'επέκταση το προφίλ αυτών των μεταναστριών. Τέτοια χαρακτηριστικά μπορεί να είναι η διάρκεια παραμονής στη χώρα υποδοχής, η υπηκοότητα, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση και το επίπεδο της εκπαίδευσης. Το σύνολο των παραπάνω κατηγοριών δημογραφικών στοιχείων βοηθούν στο να σχηματιστεί μία γενικότερη εικόνα για τις γυναίκες μετανάστριες και ίσως να γίνουν πιο εύκολα κατανοητοί οι στόχοι, οι επιδιώξεις και οι επιθυμίες τους.

Ξεκινώντας, απαραίτητη είναι η αναφορά των τριών πιο κοινών κατηγοριοποιήσεων στις οποίες εντάσσονται οι μετανάστριες. Η πρώτη είναι οι προσωρινές οικονομικές μετανάστριες, δηλ. γυναίκες που μεταναστεύουν για περιορισμένη χρονική περίοδο προκειμένου να εργαστούν, να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους και να αποστείλουν χρήματα πίσω στην πατρίδα τους. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις ανεπίσημες ή μη εγγεγραμμένες μετανάστριες, εκείνες που μετακινούνται σε μία χώρα με σκοπό την αναζήτηση απασχόλησης χωρίς, όμως, να έχουν τις απαραίτητες άδειες και έγγραφα για τη νόμιμη εργασία και διαμονή τους. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία ανήκουν οι εξειδικευμένες εργαζόμενες ή επιχειρηματίες μετανάστριες οι οποίες είναι ανώτεροι υπάλληλοι ή στελέχη και μετακινούνται στις εσωτερικές αγορές εργασίας των πολυεθνικών εταιριών και των διεθνών οργανισμών ή επιδιώκουν την απασχόλησή τους στις διεθνείς αγορές ως άτομα που διαθέτουν εξαιρετικές δεξιότητες. Έχοντας παραθέσει, πλέον, τα τρία πιο βασικά είδη μεταναστευτικών κατηγοριοποιήσεων, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η διάρκεια παραμονής μίας μετανάστριας στη χώρα υποδοχής εξαρτάται από τους λόγους αλλά και από τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πήρε αυτή την απόφαση. Η πλειοψηφία των γυναικών μεταναστεύουν με σκοπό να μείνουν στη χώρα υποδοχής για ένα μικρό σχετικά χρονικό διάστημα και αφού καταφέρουν να υλοποιήσουν τους στόχους τους να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα. Φυσικά, υπάρχουν και εκείνες που μεταναστεύουν έχοντας υπ’όψιν τους να μην επιστρέψουν πίσω στη χώρα τους, όχι τόσο επειδή οι ίδιες επιθυμούν κάτι τέτοιο αλλά γιατί οι καταστάσεις εκεί, π.χ. πολεμικές συρράξεις, φυσικές καταστροφές καθίστούν την επιστροφή απαγορευτική. Ωστόσο, υπάρχουν και εκείνες, αν και ελάχιστες, οι οποίες στην προσπάθειά τους να επιτύχουν εργασιακή ανέλιξη αποφασίζουν να μεταναστεύσουν προς χώρες με εργασιακό περιβάλλον που έχει τη δυνατότητα να τους παρέχει τις κατάλληλες συνθήκες επίτευξης του στόχου αυτού, όντας όμως άγνωστο ακόμα και για τις ίδιες αν και πότε θα επιστρέψουν στη χώρα τους. (Castles S., 2000)

Ανάλογα με τη χώρα προέλευσης οι μετανάστριες που εγκαθίστανται στην Ε.Ε. μπορούν να χωριστούν στις εξής πέντε κατηγορίες: 1) όσες προέρχονται από την Κεντρική και Νότια Αμερική, 2) όσες προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη, 3) όσες προέρχονται από τον Δυτικό και Ανατολικό Αραβικό κόσμο, 4) όσες προέρχονται από την υποσαχάρια Αφρική και 5) όσες προέρχονται από την Ασία. Αριθμητικά υπερισχύουν εκείνες των οποίων οι χώρες προέλευσής τους βρίσκονται στην Ανατολική Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα προέρχονται από τη Ρωσία, Ουκρανία, Αρμενία, Γεωργία, Ρουμανία, Πολωνία αλλά και Βουλγαρία και Αλβανία, εκείνες που έχουν ως χώρες προέλευσης τις ασιατικές και ειδικότερα Ινδία και Φιλιππίνες και σε μικρότερο ποσοστό Πακιστάν, Ιράν, Ιράκ και αυτές με καταγωγή την υποσαχάρια Αφρική κυρίως το Μαρόκο, τη Νιγηρία, την Αίγυπτο και την Αιθιοπία. Τα ποσοστά μετανάστευσης από τις χώρες αυτές είναι ιδιαίτερα αυξημένα συγκριτικά με αντίστοιχα ποσοστά από άλλα μέρη του κόσμου.

Όσον αφορά την ηλικιακή δομή του πληθυσμού των γυναικών, η κατανομή τους δεν είναι ισόρροπη στις διάφορες ηλικιακές κατηγορίες. Υπερτερούν οι μετανάστριες που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 25-44, ενώ χαμηλότερα είναι τα ποσοστά μετανάστευσης στην ηλικία των 50 και άνω. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η πλειοψηφία των μεταναστριών είναι νέες, γεγονός σχετικά αναμενόμενο αφού ξεκινούν τη ζωή τους έχοντας ως στόχο τη δημιουργία καλών συνθηκών ζωής. Οι περισσότερες απ' αυτές επιλέγουν τα αστικά κέντρα ως τόπους εγκατάστασής τους καθώς οι πιθανότητες να βρουν εργασία είναι υψηλότερες σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές. Σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση οι περισσότερες είναι παντρεμένες ή ζουν με σύντροφο. Λιγότερες είναι οι άγαμες ενώ μικρό είναι το ποσοστό των διαζευγμένων ή των χήρων. Ωστόσο παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στην οικογενειακή κατάσταση των γυναικών ανάλογα με την υπηκοότητά τους. Πιο συγκεκριμένα, οι Αλβανίδες είναι στο μεγαλύτερο βαθμό έγγαμες σε σχέση με αυτές που προέρχονται από χώρες της ΕΣΣΔ., ενώ το ποσοστό των διαζευγμένων γυναικών των Βαλκανικών χωρών είναι υπερδιπλάσιο απ' το αντίστοιχο των γυναικών από τις Φιλιππίνες. Επίσης, δεν είναι λίγες οι φορές που έχει τελεστεί το φαινόμενο του μικτού γάμου όπου μία στις δέκα μετανάστριες έχει παντρευτεί σύζυγο άλλης εθνικότητας.

Τέλος, το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστριών στην πλειοψηφία τους είναι αρκετά υψηλό και σύμφωνα με τις στατιστικές έρευνες σημαντικά καλύτερο από αυτό των ανδρών. Έτσι, σύμφωνα με μελέτες που έχουν διεξαχθεί το 19.1% έχει τελειώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, το 45.5% είναι απόφοιτες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 26.5% έχει κάνει σπουδές πάνω από δεκατρία χρόνια, δηλ. είναι απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι περισσότερες απ' αυτές τις γυναίκες έχουν φοιτήσει σε Παιδαγωγικές σχολές, Σχολές Επιστημών Υγείας και Σχολές Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, επιβεβαιώνοντας τα διεθνή δεδομένα όσον αφορά στους παραδοσιακούς γυναικείους επιστημονικούς κλάδους σπουδών. (Κ.Ε.Θ.Ι., Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας, 2007)

Επομένως, διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες συμμετέχουν δυναμικά στη μεταναστευτική διαδικασία από όλα σχεδόν τα μέρη της γης είτε αυτόνομα είτε με τις οικογένειές τους, ανεξάρτητα από ηλικία, οικογενειακή κατάσταση και μορφωτικό επίπεδο αναζητώντας ένα μέλλον καλύτερο με πιο αισιόδοξες προοπτικές.

2.3.2. Αιτίες της γυναικείας μετανάστευσης

Εξ' αιτίας του γεγονότος ότι οι γυναίκες λόγω του φύλου τους ανήκουν στις πιο αδύναμες και ευάλωτες οιμάδες του πληθυσμού και επομένως υφίστανται και τις περισσότερες διακρίσεις σε όλων των ειδών τα επίπεδα, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα όχι μόνο να αυξάνονται οι λόγοι της μετανάστευσής τους αλλά να καθίσταται απαραίτητη λύση υπό το πρίσμα της μοναδικής διεξόδου για τη βελτίωση της ζωής τους. Έτσι, οι λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες να συμμετέχουν στη μεταναστευτική διαδικασία είναι πολλοί και διαφορετικοί μεταξύ τους.

Στα πρώτα στάδια του μεταναστευτικού φαινομένου, ο πρωταρχικός λόγος για τον οποίο οι γυναίκες λάμβαναν μέρος στις μεταναστευτικές ροές ήταν, όπως προαναφέρθηκε, η οικογενειακή επανένωση. Ωστόσο ακόμα και στις μέρες μας η αιτία αυτή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς δεν είναι λίγες οι γυναίκες που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους γι' αυτό το σκοπό. Σαν βασικός λόγος μετανάστευσης εμφανίζεται κυρίως στις γυναίκες που προέρχονται από την Αλβανία και τη Ρουμανία με ποσοστά 28.5% και 38.1% αντίστοιχα.

Αναμφισβήτητα, όμως, οι σπουδαιότεροι λόγοι για τους οποίους μεταναστεύουν διεθνώς οι γυναίκες, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι οικονομικοί. Η ανεργία, η φτώχεια, η υπανάπτυξη και η ανέχεια αποτελούν κάποιους από τους πρωτεύοντες λόγους απώθησης των μεταναστριών από το μόνιμο τόπο κατοικίας τους. Οι γρήγοροι ρυθμοί ανάπτυξης της χώρας υποδοχής που καθιστούν τη χώρα αποστολής υποδεέστερη και οι έντονες διαφορές που εμφανίζουν οι δύο αυτές χώρες μεταξύ τους ως προς το εισόδημα, αναγκάζουν τις γυναίκες να μετακινηθούν προς περιοχές με ευνοϊκότερες συνθήκες διαβίωσης. Επιπλέον, στο πλαίσιο των διακρίσεων κατά των γυναικών εντάσσονται τόσο η άνιση κατανομή της εργασίας στο εσωτερικό της οικογένειας όσο και οι άνισες ευκαιρίες μεταξύ ανδρών και γυναικών να βρουν δουλειά στον τόπο τους, γεγονός που μετατρέπει τη μετανάστευση σε μονόδρομο για τις γυναίκες. Έτσι, λόγω των δυσκολιών εύρεσης εργασίας και των πολύ χαμηλών μισθών, απόρροια των οποίων είναι η άμεση οικονομική αδυναμία και δυσχέρεια ολόκληρης της οικογένειας, ωθούν τη γυναίκα σε άλλες χώρες. Αυτή η αιτία μετανάστευσης προβάλλεται περισσότερο από γυναίκες που προέρχονται απ' τις Φιλιππίνες σε ποσοστό 64.3% αλλά και από γυναίκες ορισμένων πρώην Σοβιετικών δημοκρατιών όπως της Μολδαβίας σε ποσοστό 55.6%, της Ουκρανίας σε ποσοστό 43.5% και της Γεωργίας σε ποσοστό 28.6%. (K.E.O.I., 2007)

Μία άλλη σοβαρή αιτία ενίσχυσης της μεταναστευτικής διαδικασίας είναι οι εμπόλεμες καταστάσεις και οι πολεμικές συρράξεις που πραγματοποιούνται σε μία χώρα. Ο λόγος αυτός έχει αναφερθεί ως η γενεσιούργος αιτία απώθησης γυναικών από τη χώρα τους κυρίως από εκείνες που προέρχονται από την Αλβανία, την Αρμενία και τη Γεωργία. Επίσης, δεν είναι λίγες εκείνες οι γυναίκες που επικαλούνται λόγους οικογενειακής βίας αναζητώντας οικονομική, κοινωνική και οικογενειακή ανεξαρτησία σε κάποια άλλη χώρα. Ακόμα, κάποιες απ' αυτές αποφασίζουν να μεταναστεύσουν είτε για λόγους σπουδών είτε για τουριστικούς λόγους όπου στατιστικές έρευνες έχουν αποδείξει πως πολλές από εκείνες που ταξίδεψαν για τουρισμό κατέληξαν να παντρευτούν στο εξωτερικό εγκαταλείποντας για πάντα την πατρίδα τους. Και τέλος, σε ελάχιστες περιπτώσεις έχουν αναφερθεί πολιτικοί λόγοι μετανάστευσης διωγμένων γυναικών όπου η χώρα τους δεν μπόρεσε να τους προσφέρει ασφάλεια και ειρήνη.

Φυσικά, όπως είναι αναμενόμενο, οι παραπάνω λόγοι διαφοροποιούνται ανάλογα με την υπηκοότητα, την ηλικία και τη κοινωνική θέση των μεταναστριών στη χώρα προέλευσής τους. Κάθε μία απ' αυτές αντιμετωπίζει διαφορετικές ανάγκες και διαφορετικά προβλήματα τα οποία καλείται να λύσει εντός των περιορισμένων δυνατοτήτων και ευκαιριών που ίσως να τους δοθούν στη χώρα υποδοχής.

2.3.3.Ο τρόπος ζωής και τα καθημερινά προβλήματα των μεταναστριών

Το γεγονός ότι οι μετανάστριες είναι ξένες-αλλοδαπές στη χώρα υποδοχής αλλά και το ότι ανήκουν στο γυναικείο φύλο τις φέρνει αντιμέτωπες με πολλά προβλήματα, άμεσα σχετιζόμενα με την καθημερινότητα καθώς επίσης και με έναν δύσκολο τρόπο ζωής. Οι παράγοντες που επιδεινώνουν και δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο τη θέση των μεταναστριών έχουν να κάνουν με απτά θέματα της καθημερινής ζωής όπως είναι η στέγη, η μόρφωση, η εργασία, οι συνθήκες οικογενειακής κατάστασης αλλά και ο τρόπος συμπεριφοράς του ημεδαπού κοινωνικού συνόλου απέναντί τους.

Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που επιδρά στις συνθήκες διαβίωσης είναι η κατοικία. Η πλειοψηφία των μεταναστριών όλων των υπηκοοτήτων διαμένουν

σε σπίτι με ενοίκιο. Ελάχιστες είναι εκείνες που έχουν ιδιόκτητη κατοικία, οι περισσότερες από τις οποίες προέρχονται από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Βασικό κριτήριο επιλογής της περιοχής που θα κατοικήσουν αποτελεί η ύπαρξη των δικτύων, δηλ. της οικογένειας, των φύλων και των συγγενών αφού οι περισσότερες σχεδόν μετανάστριες επιθυμούν τη γειτνίαση με οικεία σ' αυτές πρόσωπα. Εξίσου, όμως, σημαντικό κριτήριο είναι τόσο το ύψος του ενοικίου όσο και η εγγύτητα σε κοινωνικές παροχές και στο χώρο εργασίας. Η πλειοψηφία αυτών των γυναικών διαμένουν σε διαμερίσματα δύο-τριών δωματίων όπου σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει και ολόκληρη οικογένεια με παιδιά με αποτέλεσμα να στοιβάζονται τρία και πλέον άτομα σ' ένα δωμάτιο. Ωστόσο, υπάρχουν και εκείνες που κατοικούν στο χώρο εργασίας τους ως εσωτερικές είτε φιλοξενούνται σε γνωστούς και φίλους.

Μία από τις πιο σπουδαίες παραμέτρους προκειμένου να επιβιώσει κανείς είναι αναμφισβήτητα η εργασία. Και αυτός, όμως, ο τομέας αποτελεί τροχοπέδη στην εξέλιξη και βελτίωση των μεταναστριών. Συγκεκριμένα έρχονται αντιμέτωπες με τη δυσχερή πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ανεξάρτητα απ' το μορφωτικό επίπεδο αφού λίγες καταφέρνουν να βρουν σ' ένα εύλογο χρονικό διάστημα δουλειά. Έτσι, κυριαρχούν τα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και άρα η υψηλή ανεργία, οι εξαιρετικά χαμηλές αμοιβές, οι πολλές ώρες δουλειάς και η ανασφάλιστη εργασία. Δεν είναι λίγες και εκείνες που προκειμένου να εξασφαλίσουν κάποια χρήματα υποχρεώνονται να στραφούν προς την παράνομη απασχόληση. Την κατάσταση αυτή έρχονται να χειροτερεύσουν και οι εργοδότες οι οποίοι πολλές φορές εκμεταλλεύονται τη δυσμενέστατη θέση των μεταναστριών προκειμένου να πλουτίσουν οδηγώντας τον ξένο εργαζόμενο σε εξευτελιστικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. (Borak J., 2005)

Όσον αφορά τον τομέα της μόρφωσης η συμμετοχή τόσο στη βασική όσο και στη δευτεροβάθμια και ειδικότερα στη τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι περιορισμένη. Αφενός γιατί οι μετανάστριες δεν έχουν την πολυτέλεια του χρόνου να ασχοληθούν μ' αυτό το πεδίο λόγω των χλιάδων προβλημάτων επιβίωσης που καλούνται να λύσουν και αφετέρου εξ' αιτίας του γεγονότος ότι δε γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής, κάτι που κάνει τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη κοινωνική δραστηριότητα εξαιρετικά δύσκολη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μη λαμβάνουν καμία επαγγελματική κατάρτιση και, περαιτέρω, να μένουν κλεισμένες στα σπίτια τους βιώνοντας σε έντονο βαθμό τον κοινωνικό αποκλεισμό και την απομόνωση.

Φυσικά είναι απαραίτητο να αναφερθεί η αρνητική συμπεριφορά των ημεδαπών προς τις μετανάστριες. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται ιδιαίτερα ο ρατσισμός σε βάρος τους ο οποίος μπορεί να λαμβάνει διάφορες μορφές όπως φυλετικός, έγχρωμος, εθνικιστικός και θρησκευτικός. Επίσης, δεν είναι λίγες εκείνες που πέφτουν θύματα ενδοοικογενειακής βίας απ' τους συζύγους τους. Καθίστανται, όμως, ανίκανες να αντιδράσουν λόγω κυρίως της οικονομικής εξάρτισης τους από εκείνους αλλά και εξ' αιτίας του φόβου μίας πιθανής απέλασης. Τέλος η έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις ευκαιρίες που υπάρχουν καθώς και οι διακρίσεις που υφίστανται και η άνιση μεταχείριση τους σε σχέση με τους άνδρες προστίθενται στη λίστα των αντιξοοτήτων που αντιμετωπίζουν.

Τα παραπάνω δεδομένα αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστριών είτε ζουν με την οικογένεια και τα παιδιά τους είτε ζουν μόνες τους και τους πολλαπλούς ρόλους τους οποίους καλούνται να παίξουν για να ανταποκριθούν και να επιβιώσουν στη χώρα που επέλεξαν να μεταναστεύσουν.

3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Συνολικό πορτρέτο της γυναικείας και της ανδρικής μετανάστευσης στις χώρες της ΕΕ

Η αναφορά στη μετανάστευση και ειδικότερα στη μετανάστευση των γυναικών στο επίπεδο της ΕΕ είναι απαραίτητη αφού καθίσταται ένα απ'τα σημαντικότερα ζητήματα της κοινοτικής πολιτικής αλλά και του κάθε κράτους-μέλους ξεχωριστά. Η υιοθέτηση αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών με σκοπό τη μείωση της εργατικής μετανάστευσης με το σχήμα του φιλοξενούμενου εργάτη που εφαρμόστηκαν στην Ευρώπη τη δεκαετία του '70 ανέδειξαν σταδιακά νέα στοιχεία της μεταναστευτικής διαδικασίας –όσο από την ανδρική όσο και από τη γυναικεία πλευρά- τα οποία έγιναν περισσότερο έντονα τη δεκαετία του '90.

Μία σειρά αλλαγών που έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών επηρέασε και ανασυγκρότησε το μεταναστευτικό φαινόμενο. Οι παράγοντες που εμπλέκονται στη μεταβολή της σύνθεσης της μεταναστευτικής διαδικασίας είναι κυρίως η κατάρρευση των καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι αυστηρές πολιτικές της ΕΕ για το άσυλο, η τέταρτη διεύρυνση της ΕΕ, η εξέλιξη του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών στους τομείς της επικοινωνίας και των μεταφορών. Ο απόλυτος διαχωρισμός των κρατών σε χώρες αποστολής και υποδοχής σταμάτησε να είναι τόσο αυστηρός ενώ οι μετανάστες δεν προέρχονται από ένα ή δύο διαφορετικά κράτη αλλά παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία στην εθνικότητά τους. Όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής και εγκατάστασης μεταναστών καθώς υπάρχει ραγδαία αύξηση των ατόμων που εγκαταλείπουν τη χώρα τους και επιλέγουν ως τόπο διαμονής μία από τις χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Ωστόσο, όμως, η μακροπρόθεσμή εφαρμογή αυστηρών μέτρων για τη μετανάστευση σε συνδυασμό με την αύξηση των ανθρώπων που μεταναστεύουν παγκόσμια είχε ως αποτέλεσμα οι μετανάστες να εμφανίζονται ως τα πρόσωπα που δεν υπακούν στους νόμους ή που εκμεταλλεύονται τις φιλελεύθερες πολιτικές για το άσυλο. Η εφαρμογή αυτού του τρόπου δράσης των κρατών οδήγησε στην καταπάτηση των δικαιωμάτων των μεταναστών, στην αύξηση του ρατσισμού, στην περιθωριοποίησή τους και στην ανάπτυξη και εδραίωση παράνομων δικτύων τα οποία εκμεταλλεύονται την ανάγκη των ατόμων να μεταναστεύουν. Για τους λόγους αυτούς τη δεκαετία του '90 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε στα κράτη-μέλη να σχεδιάσουν προγράμματα τα οποία όχι μόνο θα αναγνωρίζουν την ανάγκη για μετανάστευση εργατών στην ΕΕ αλλά θα συμβάλλουν μέσω διαφόρων κοινωνικών παροχών στην ομαλή ένταξη και προσαρμογή τους.

Όσον αφορά τη μετανάστευση των γυναικών τα κράτη-μέλη της ΕΕ αναγνωρίζουν την ιδιαιτερότητα του φαινομένου αυτού και συμπεριλαμβάνουν στα προγράμματά τους κάποια σοβαρά ζητήματα όπως είναι η οικογενειακή επανένωση, η καταπολέμηση του οργανωμένου εμπορίου ανθρώπων και η προστασία στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όμως, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες έχουν θεσπίσει θετικά μέτρα τα οποία φαίνεται να εστιάζουν περισσότερο στο καθεστώς που διέπει τις μετανάστριες ως αλλοδαπές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να καλλιεργούνται έντονα αρνητικές συμπεριφορές σε βάρος των μεταναστριών στις κοινωνίες υποδοχής, στο σύνολο των σχετικών με τη ζωή τους τομέων. Είναι πλέον αναμφισβήτητο ότι η προτεραιότητα που δίνεται από τις ευρωπαϊκές χώρες έχει σχέση με θέματα αδειών παραμονής και γενικότερα με το νομικό καθεστώς το οποίο

εμπεριέχει τους μετανάστες. Όμως, πολλές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις καθώς και οργανώσεις των ίδιων των μεταναστριών τονίζουν ότι η έμφαση πρέπει να δοθεί στη διαφύλαξη των δικαιωμάτων τους ως γυναικών κυρίως, και έπειτα ως αλλοδαπών έτσι ώστε να περιοριστούν τα φαινόμενα των διακρίσεων και της άνισης μεταχείρισης στις κοινωνίες υποδοχής.

Ο τομέας, βέβαια, που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον μελέτης είναι ο εργασιακός –δεν πρέπει να ξεχνάμε άλλωστε ότι ένα απ'τα σπουδαιότερα αίτια της μετανάστευσης είναι η φτώχεια και η ανεργία. Οι αλλαγές στις οικονομικές και δημογραφικές τάσεις των χωρών της ΕΕ συνδυάζονται για να αυξήσουν τη ζήτηση για ξένη εργασία. Η γήρανση του πληθυσμού και κατ'επέκταση της εργατικής δύναμης καθώς και ο μειωμένος αριθμός των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας αυξάνουν τον αριθμό των επισφαλών θέσεων απασχόλησης οι οποίες συχνά καλύπτονται από μετανάστες. Πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις που δεν μπορούν να μετακομίσουν σε χώρες με εργατικό δυναμικό αμειβόμενο με χαμηλότερους μισθούς προσπαθούν να μειώσουν το κόστος χρησιμοποιώντας μετανάστες. Η κατανομή των μεταναστών είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι η ζήτηση για εκείνους αφορά τους εξής συγκεκριμένους τομείς: 1) επιχειρήσεις χαμηλής ανταγωνιστικότητας ή και παρακμάζουσες, 2) επιχειρήσεις που δεν μπορούν να μετακινηθούν, 3) υπηρεσίες σ'όλο το φάσμα των δεξιοτήτων. Στις περιπτώσεις αυτές οι εργοδότες είναι μικροί επιχειρηματίες που δεν μπορούν να έχουν επιρροή στην τιμή των προϊόντων. Οι εργαζόμενοι, λοιπόν, μετανάστες και κυρίως οι μετανάστριες απασχολούνται στην πλειοψηφία τους σε υπηρεσίες που απαιτούν χαμηλά επίπεδα δεξιοτήτων και υψηλή ένταση εργασίας. Ειδικότερα, η Νότια Ευρώπη αποτελεί την περιοχή με τα υψηλότερα ποσοστά ανειδίκευτων εργαζομένων στο σύνολο του πληθυσμού των μεταναστών. Η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Ιρλανδία είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών εισροής ανειδίκευτων εργαζομένων. Από την άλλη πλευρά υπάρχει και ένα υψηλά ειδικευμένο μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό για το οποίο η ζήτηση είναι ιδιαίτερα έντονη. Η σπανιότητα των ατόμων αυτών δημιουργεί παγκόσμιο ανταγωνισμό και επιφέρει ελαστικότητα στη μεταναστευτική νομοθεσία αλλά και στη θέσπιση κινήτρων. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 10% του συνόλου των ατόμων με υψηλές δεξιότητες απ'τον αναπτυσσόμενο κόσμο ζει στη Βόρειο Αμερική ή την Ευρώπη. (Γεώρμας Κ., 2009)

Η κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης για τις γυναίκες φαίνεται να είναι πιο πολύπλοκη και πιο δύσκολη αφού όπως αναφέρθηκε και παραπάνω λόγω του φύλου τους είναι πιο ευάλωτες σε διακρίσεις και αδυναμίες. Για το λόγο αυτό η μελέτη και η έρευνα στο θέμα των γυναικών μεταναστριών στον τομέα της απασχόλησης παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Παρακάτω υπάρχει διεξοδική ανάλυση όλων των επιμέρους παραγόντων οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το εργασιακό περιβάλλον.

3.1. Κατηγορίες επαγγελμάτων μεταναστριών

Καθώς τόσο ο καταμερισμός όσο και το είδος της εργασίας γίνονται κατά φύλο τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες αποστολής αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η οικονομική προσαρμογή και ενσωμάτωση των μεταναστριών στην αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής να προσδιορίζεται σε σημαντικό βαθμό απ'το ασκούμενο επάγγελμα της μετανάστριας. Όμως, ο διτός της ρόλος – από τη μία εκείνος της γυναίκας και από την άλλη εκείνος της αλλοδαπής- έχει καταλυτική επιρροή και επίδραση ως προς την εργασία την οποία θα επιλέξουν οι ίδιες να

απασχοληθούν ή που τα στενά σε πολλές περιπτώσεις περιθώρια ευκαιριών θα τις αναγκάσουν να ασκήσουν.

Πιο συγκεκριμένα, η συγκέντρωση των γυναικών μεταναστριών σε ορισμένα επαγγέλματα είναι ιδιαίτερα υψηλή συγκριτικά με το ποσοστό τους στο γυναικείο πληθυσμό της εκάστοτε χώρας υποδοχής τους, γεγονός που επιτρέπει τον χαρακτηρισμό αυτών των εργασιών ως “γυναικείες μεταναστευτικές δουλειές”. Επισήμως, λοιπόν, οι μετανάστριες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας του ευρύτερου τομέα παροχής υπηρεσιών οι οποίες ως επί τω πλείστον ανήκουν στην κατηγορία των χειρονακτικών επαγγελμάτων και μπορούν να ενταχθούν στους εξής πέντε τομείς εργασιών: 1) τομέας των ιδιωτικών νοικοκυριών, 2) τομέας υγείας και κοινωνικής μέριμνας, 3) τομέας επιχειρήσεων, 4) τομέας κοινωνικών υπηρεσιών και 5) βιομηχανία του σεξ. (Moreno G. & Chammartin F., 2008)

Αναλυτικότερα, στον τομέα των ιδιωτικών νοικοκυριών οι μετανάστριες απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί, ως καθαρίστριες αλλά και ως οικόσιτο υπηρετικό προσωπικό. Η εσωτερική/οικιακή εργασία αποτελεί πόλο έλξης τόσο για τις νόμιμες όσο και για τις παράνομες μετανάστριες κυρίως για εκείνες που προέρχονται από τις Φιλιππίνες, Χονγκ Κονγκ, Μαλαισία, Σιγκαπούρη, Ινδία και Ταϊβάν. Εκείνες που θα καταφέρουν να βρουν μία φορά δουλειά κατόπιν αποκτούν “νόμιμη” θέση στον τομέα καθώς μέσω των συστάσεων στη συνέχεια υπάρχουν πολύ περισσότερες ευκαιρίες είτε να βρουν εργασία ύστερα από απόλυτη είτε απλά να επιδιώξουν καλύτερες επαγγελματικές συνθήκες. Ωστόσο, όμως, η εργασία του οικιακού τομέα δεν χαίρει κοινωνικής εκτίμησης και πολλές χώρες δεν τη θεωρούν έγκυρη για την κατανομή μίας άδειας εργασίας ή κατοικίας. Επιπλέον σε ορισμένες περιπτώσεις όπου οι άδειες εργασίας χορηγούνται κάτω από ένα συγκεκριμένο ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο θεωρεί αυτές τις εργαζόμενες προσωρινές δεν τους επιτρέπει να φέρουν στη χώρα στην οποία έχουν μεταναστεύσει μέλη της οικογένειάς τους, ακόμα και όταν πρόκειται για περιπτώσεις οικογενειακής επανένωσης δηλ. σύζυγος και παιδιά.

Όσον αφορά τον τομέα υγείας και κοινωνικής μέριμνας εδώ οι μετανάστριες απασχολούνται ως νοσοκόμες, ως αποκλειστικές αλλά και ως καθαρίστριες στα διάφορα νοσοκομειακά ιδρύματα. Μεγάλος αριθμός μεταναστριών αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζεται από αρκετά υψηλά επίπεδα μόρφωσης και ειδίκευσης και ο κύριος λόγος μετανάστευσης τους είναι οι περισσότερες και καλύτερες ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης, οι υψηλότεροι μισθοί και η πληροφόρηση για έλλειψη νοσοκομειακού προσωπικού στις χώρες προορισμού. Οι παράγοντες αυτοί αθούν τις γυναίκες να πάρουν την απόφαση της μόνιμης παρά της προσωρινής μετανάστευσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου όπου κατά τα έτη 2001-2002 οι μισές από τις νεοεγγραφόμενες νοσοκόμες προέρχονταν από χώρες του εξωτερικού και ιδιαίτερα από τις Φιλιππίνες, Ινδίες και Νότια Αφρική.

Ο τομέας των επιχειρήσεων περιλαμβάνει τις μετανάστριες οι οποίες εργάζονται σε ανειδίκευτες κυρίως θέσεις σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, catering και γενικότερα σε οποιονδήποτε κλάδο σχετίζεται με τον τουρισμό. Στον τομέα αυτόν σημαντικός είναι ο αριθμός των γυναικών που προέρχονται από την Κίνα, αλλά και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Κύριο χαρακτηριστικό των συγκεκριμένων θέσεων απασχόλησης είναι το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους είναι προσωρινές καθώς πρόκειται για εποχιακές εργασίες ορισμένους μήνες του χρόνου όπου παρουσιάζεται αυξημένη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών.

Στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών εντάσσονται εκείνες οι μετανάστριες οι οποίες εργάζονται είτε ως δικηγόροι και διαμεσολαβητές είτε ασκούν το λειτούργημα του εκπαιδευτικού, δηλ. διδάσκουν στους γηγενείς τη γλώσσα τους. Φυσικά υπάρχει

και η βιομηχανία του σεξ η οποία αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό πλήγμα της σημερινής σύγχρονης εποχής και απασχολεί έναν ανησυχητικά μεγάλο αριθμό μεταναστριών. Οι περισσότερες απ' αυτές είναι παράνομες μετανάστριες οι οποίες στην πλειοψηφία τους έχουν πέσει θύματα απάτης επιτηδείων που τους υποσχέθηκαν μία καλύτερη ποιότητα ζωής σε μία ξένη χώρα. Υπολογίζεται ότι το 2000 οι παράνομες μετανάστριες που ασκούσαν αυτό το επάγγελμα στην ΕΕ ανέρχονταν μεταξύ 300000 και 500000. Ωστόσο υπάρχουν και εκείνες οι οποίες κατέχουν νόμιμη άδεια παραμονής στη χώρα υποδοχής και συνειδητά έχουν επιλέξει αυτόν τον τρόπο ζωής. Τέλος, μικρός αλλά όχι ασήμαντος αριθμός γυναικών εργάζεται σε αγροτικές δραστηριότητες, στον τομέα των κατασκευών αλλά και στην κλωστοϋφαντουργία, μεταποίηση και κατεργασία δέρματος. (Moreno G. & Chammartin F., 2008)

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στην πλειοψηφία τους οι μετανάστριες απασχολούνται σε χειρωνακτικές και ανειδίκευτες ή χαμηλής ειδίκευσης εργασίες. Το αποτέλεσμα αυτό είναι ανεξάρτητο από μορφωτικό επίπεδο, υπηκοότητα, ηλικία και εθνική προέλευση. Άλλωστε οι διακρίσεις κατά των γυναικών γίνονται περισσότερο αντιληπτές στον εργασιακό τομέα από οποιαδήποτε άλλη πτυχή της καθημερινής ζωής.

3.2. Συνθήκες εργασίας των μεταναστριών

Στις περισσότερες περιπτώσεις η φύση και το είδος του επαγγέλματος διαμορφώνει τις συνθήκες εργασίας και το γενικότερο εργασιακό περιβάλλον. Το δεδομένο αυτό, όμως, μπορεί να διαφοροποιηθεί όταν πρόκειται για γυναίκες μετανάστριες καθώς εδώ κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει το ότι αναφερόμαστε σε μία γυναίκα αλλοδαπή, όπου στην πλειονότητα των περιπτώσεων αυτό μεταφράζεται σε εκμετάλλευση και κακομεταχείριση. Τα περισσότερα απ' τα επαγγέλματα που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα αποτελούν έδαφος πρόσφορο για την ανάπτυξη μίας τέτοιου είδους συμπεριφοράς. Η κατάσταση αυτή, αναμφισβήτητα, επιδεινώνεται ακόμα περισσότερο όταν πρόκειται για μετανάστριες οι οποίες έχουν εισέλθει παράνομα σε μία χώρα. Ωστόσο, όμως, όπως συμβαίνει σχεδόν πάντα υπάρχουν και περιπτώσεις μεταναστριών όπου εργάζονται σε ένα αξιοπρεπές επαγγελματικό περιβάλλον χωρίς να έρχονται αντιμέτωπες με προβλήματα και δυσκολίες. Οι κύριες συνιστώσες οι οποίες συνθέτουν το εργασιακό περιβάλλον και το κάνουν να χαρακτηρίζεται είτε ως σωστό και κατάλληλο είτε ως ακατάλληλο είναι οι αποδοχές, οι ώρες εργασίας, η ασφάλιση, η ικανοποίηση απ' την εργασία αλλά και ο κίνδυνος της ανεργίας. Κάθε μία απ' αυτές τις παραμέτρους αναλύεται ξεχωριστά παρακάτω προκειμένου να γίνει αντιληπτή η σημαντικότητα της επίδρασής της στη δημιουργία των συνθηκών εργασίας.

3.2.1. Αποδοχές γυναικών

Οι αποδοχές των γυναικών μεταναστριών σε χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου είναι χωρίς καμία αμφιβολία το κομμάτι εκείνο στο οποίο αποτυπώνονται οι διακρίσεις τόσο σε επίπεδο φύλου όσο και σε επίπεδο γηγενών και αλλοδαπών. Οι διακρίσεις αυτές μπορούν να χωριστούν σε τρία διαφορετικά επίπεδα: 1) διάκριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών γυναικών, 2) διάκριση μεταξύ ανδρών μεταναστών και γυναικών μεταναστριών και 3) διάκριση μεταξύ μεταναστριών από τρίτες χώρες και μεταναστριών εντός της ΕΕ. Κοινό χαρακτηριστικό και των τριών αυτών επιπέδων είναι οι πολύ χαμηλοί μισθοί με τους οποίους αμείβονται οι γυναίκες για τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Αναφορικά με το πρώτο επίπεδο, ο μισθός των μεταναστριών είναι πολύ χαμηλός συγκριτικά με το μισθό των ημεδαπών γυναικών. Οι εργοδότες εκμεταλλεύονται την άμεση ανάγκη που έχουν οι μετανάστριες για εργασία προσφέροντάς τους αμοιβές στα κατώτερα δυνατά επίπεδα. Αυτό, φυσικά, ενισχύεται αφενός απ' το γεγονός ότι οι αλλοδαπές γυναίκες στις περισσότερες περιπτώσεις δεν γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και αφετέρου έχουν άγνοια όσον αφορά τον τρόπο διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους αλλά και την έλλειψη πληροφόρησης για δίκτυα ευρέσεως εργασίας. Παράδειγμα αυτού του φαινομένου είναι η Σουηδία όπου η εισοδηματική διαφορά μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών γυναικών απ' το 3% που ήταν τη δεκαετία του '70 ανήλθε στο 14% τη δεκαετία του '90. Το δεύτερο επίπεδο διάκρισης είναι απόρροια του φύλου των γυναικών. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι άνδρες μετανάστες στην πλειοψηφία τους λαμβάνουν μισθό μεγαλύτερο από εκείνο των γυναικών ενώ αρκετοί απ' αυτούς καταλαμβάνουν θέσεις με προσόντα και άρα υψηλά αμειβόμενες. Πιο συγκεκριμένα, οι μετανάστριες κερδίζουν 16% λιγότερο εισόδημα σε σχέση με τους άνδρες για μία ισοδύναμη δουλειά. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται περισσότερο στις πιο πλούσιες χώρες. Τέλος, στο τρίτο επίπεδο διακρίσεων οι μετανάστριες από τρίτες χώρες βρίσκονται σε ακόμα δυσμενέστερη θέση καθώς οι απολαβές τους είναι κατά μέσο όρο 10% χαμηλότερες σε σχέση με τις αντίστοιχες απολαβές των μεταναστριών της ΕΕ. (Ayres R. & Barber T., 2006)

Το γεγονός ότι οι μισθοί των μεταναστριών βρίσκονται στα κατώτερα επίπεδα, χωρίς φυσικά να λαμβάνουν επιπλέον επιδόματα στο εισόδημά τους, οφείλεται στο ότι αναλαμβάνουν να εργαστούν σε δουλειές χαμηλής ειδίκευσης. Αυτό, βέβαια πηγάζει απ' το γεγονός ότι ενώ το μορφωτικό τους επίπεδο είναι κατά γενικό κανόνα υψηλότερο απ' αυτό των ανδρών δεν τυγχάνουν αναγνώρισης των ακαδημαϊκών τους προσόντων, κάτι που παρατηρείται έντονα στις γυναίκες από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Έτσι, σύμφωνα με μία έρευνα που περιλαμβάνει γυναίκες που γεννήθηκαν είτε σε χώρες του ΟΟΣΑ είτε όχι, οι πιθανότητες μία μετανάστρια να κατέχει περισσότερα προσόντα απ' αυτά τα οποία απαιτεί η εργασία της είναι πολύ μεγαλύτερες απ' τις αντίστοιχες πιθανότητες των ανδρών μεταναστών ή των γυναικών ημεδαπών. (Kofman E. & Parvati R., 2009)

Πίνακας 3.2.1. Ποσοστό επί % των γυναικών μεταναστριών που απασχολούνται σε εργασίες κατώτερες των προσόντων τους, 2003-2004

	Ημεδαπές	Μετανάστριες που έχουν γεννηθεί σε χώρες του ΟΟΣΑ	Μετανάστριες που έχουν γεννηθεί εκτός χωρών ΟΟΣΑ
Αυστρία	9.3	24.8	32.8
Βέλγιο	17.7	24.6	27.2
Τσεχία	6.6	12.8	22
Δανία	10.5	19.7	31
Φίλανδια	18.8	26.2	38
Γαλλία	14.2	18.8	19.8
Γερμανία	9.9	23.6	32.3
Ελλάδα	9	53.4	62
Ουγγαρία	7.3	10.5	8.9
Ιρλανδία	15.6	23.9	38.2
Ιταλία	7.1	27.4	34

Λουξεμβούργο	3.2	14.1	31
Νορβηγία	10.6	25.1	35.9
Πορτογαλία	8.9	16.2	18.7
Ισπανία	24.4	47.6	56.7
Σουηδία	7.2	15.3	23.2
Ελβετία	7.6	13.8	19.8
Αγγλία	14.9	17	18.7

Πηγή: Πίνακας I.16 SOPEMI 2006

Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κυρίως στις νοσοκόμες των οποίων τα προσόντα συχνά δεν αναγνωρίζονται, γεγονός που τις φέρνει αντιμέτωπες με το ρατσισμό και τη ξενοφοβία. Αναμφισβήτητα, όλες, όμως, οι γυναίκες σε οποιονδήποτε κλάδο και αν εργάζονται βιώνουν σε έντονο βαθμό αυτή τη διαφοροποίηση σε βάρος τους.

3.2.2.Ωρες εργασίας

Οι ώρες που εργάζονται οι μετανάστριες ημερησίως ποικίλουν ανάλογα με το επάγγελμα που ασκούν. Η πλειοψηφία εργάζεται περισσότερες ώρες απ' αυτές που σύμφωνα με τους νόμους κάθε χώρας έχουν οριστεί και είναι εκείνες κυρίως που απασχολούνται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών όπως είναι οι οικιακοί βοηθοί, και οι εργάτριες σε οποιονδήποτε κλάδο π.χ. αγροτικό, τουριστικό ή σε κάποιες επιχειρήσεις ή εργοστάσια. Οι γυναίκες αυτές αναγκάζονται να δουλεύουν σε εξοντωτικούς ρυθμούς κάνοντας καθημερινά υπερωρίες για τις οποίες δεν αμειβονται. Πολλές φορές, δε, εργάζονται ακόμα και ημέρες αργιών. Βέβαια, υπάρχουν και εκείνες όπου οι εργοδότες τους τηρούν το ωράριο εργασίας, οι περισσότερες από τις οποίες εργάζονται στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών ή ασκούν κάποιο επιστημονικό επάγγελμα.

3.2.3.Ασφάλιση

Ένα ακόμα πρόβλημα το οποίο πρέπει να αντιμετωπίσουν οι γυναίκες μετανάστριες είναι εκείνο της κοινωνικής ασφάλισης. Σύμφωνα με πηγές και έρευνες που έχουν διεξαχθεί σχετικά με το θέμα αυτό οι μισές περίπου απ' τις μετανάστριες που ζουν και εργάζονται σήμερα στην Ευρώπη είναι ανασφάλιστες. Αυτό σημαίνει εξαιρετικά περιορισμένη υγειονομική περίθαλψη στα δημόσια νοσοκομειακά ιδρύματα της εκάστοτε χώρας υποδοχής, μη λήψη σύνταξης απ' τους ασφαλιστικούς φορείς καθώς επίσης δεν έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν επιδόματα βοήθειας που παρέχονται από διάφορους οργανισμούς.

Το πρόβλημα της ανασφάλισης εργασίας το έχουν κυρίως οι γυναίκες εκείνες που εργάζονται στον τομέα παροχής υπηρεσιών ως βοηθητικό προσωπικό και σε λιγότερο βαθμό οι εργάτριες σε διάφορες δραστηριότητες όπως είναι η ύπαιθρος. Το ζήτημα της εγγραφής στο κοινωνικό σύστημα ασφάλισης απαιτεί απ' τον εργοδότη να επωμιστεί τα έξοδα της ασφάλισης, δηλ. τη μηνιαία πληρωμή εισφορών, κάτι που στην πλειονότητα των περιπτώσεων δεν αναλαμβάνει να το κάνει και οι μετανάστριες δεν το επιζητούν προκειμένου να μη χάσουν τη δουλειά τους. Όσον αφορά τις παράνομες μετανάστριες οι οποίες δε διαθέτουν έγγραφα νόμιμης άδειας παραμονής σε μία χώρα, η κατάσταση περιπλέκεται ακόμα περισσότερο καθώς στην περίπτωση αυτή προστίθεται ο φόβος της μετανάστριας για την απέλαση, γεγονός που την οδηγεί στην άρνηση της κοινωνικής ασφάλισης. Χαρακτηριστικό αποτελεί ότι σε Γερμανία,

Ελλάδα, Σουηδία και Ελβετία η πρόσβαση σε δωρεάν ιατρική περίθαλψη περιορίζεται μόνο σε επείγοντα περιστατικά ενώ σε Βέλγιο, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Πορτογαλία έχουν καθιερωθεί μηχανισμοί για ολική ή μερική κάλυψη του κόστους περίθαλψης. Απ' την άλλη μεριά υπάρχουν και εκείνες οι μετανάστριες που επιλέγουν από μόνες τους να μείνουν ανασφάλιστες καθώς το ύψος χρηματοδότησης των εισφορών βαραίνει τις ίδιες.

Η κατάσταση στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης είναι ευνοϊκότερη για τις γυναίκες που μεταναστεύουν από ένα κράτος-μέλος της ΕΕ προς ένα άλλο καθώς μέσω της επαρκούς προστασίας των ευρωπαϊκών διατάξεων εξαλείφεται ο κίνδυνος να χάσουν όλα ή μέρος των βάσει της εθνικής νομοθεσίας κεκτημένων ή των υπό απόκτηση δικαιωμάτων τους. Οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται στους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης που έχουν σχέση με παροχές ασθενείας, μητρότητας, αναπηρίας, γήρατος, εργατικού ατυχήματος και ανεργίας. (http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/6/04/2/?lang=gr&all=1&s=1&e=10)

Παρ'όλα αυτά, η έλλειψη του κράτους πρόνοιας σε πολλές περιπτώσεις επηρεάζει αρνητικά τη μετανάστρια σχετικά με την εικόνα της, τη θέση της απέναντι στον εργοδότη, την κοινωνικότητά της και την κίνησή της σε σχέση με τα διάφορα δίκτυα μετανάστευσης.

3.2.4. Ικανοποίηση από την εργασία τους

Λαμβάνοντας υπ'όψιν μία πλειάδα παραγόντων που συνδέονται με τον επαγγελματικό τομέα όπως είναι οι αμοιβές, το ωράριο εργασίας, το θέμα της κοινωνικής ασφάλισης και οι σχέσεις με τον εργοδότη, οι περισσότερες μετανάστριες δεν εμφανίζονται ικανοποιημένες απ'την εργασία στην οποία απασχολούνται. Σ'αυτό, σημαντικό ρόλο παίζει και το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μεταναστριών εργάζονται σε θέσεις κατώτερες συγκριτικά με το μορφωτικό τους επίπεδο, συνέπεια του οποίου είναι η δυσαρέσκεια λόγω της μη αναγνώρισης των προσόντων τους. Η μη ικανοποίησή τους οφείλεται στα εξής εμπόδια που βιώνουν: 1) ανισότητα στην απασχόληση που σημαίνει περιορισμένες ευκαιρίες αναζήτησης εργασίας, μη αναγνώριση προϋπηρεσίας και διαφοροποίηση στους όρους πρόσληψης για εργασία, 2) ανισότητα στις αποδοχές που σημαίνει κατώτερη αμοιβή για ίσης αξίας παρεχόμενη εργασία, μη χορήγηση παροχών π.χ. υπερωρίες και μηδενική αύξηση αποδοχών, 3) ανισότητα στις προαγωγές και στην επαγγελματική ανέλιξη, 4) ανισότητα στις παροχές μητρότητας και 5) ανισότητα στη συνδικαλιστική ελευθερία.

3.2.5. Ανεργία και τρόποι εξεύρεσης εργασίας

Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που πλήττει σε πολύ έντονο βαθμό τις αλλοδαπές γυναίκες. Η δυσχερής πρόσβαση στην αγορά εργασίας και η απασχόληση σε θέσεις προσωρινής εργασίας οδηγούν αναπόφευκτα σε πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας. Οι μετανάστριες απ'την αρχή της μεταναστευτικής τους διαδρομής είχαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της απώλειας εργασίας το οποίο με την πάροδο των ετών παίρνει όλο και πιο ανησυχητικές διαστάσεις. Το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστριών στην ΕΕ ανέρχεται μόλις στο 44% ενώ το ποσοστό ανεργίας αγγίζει το 19%, δηλ. είναι ιδιαίτερα υψηλό αναλογικά με το αντίστοιχο των απασχολουμένων γυναικών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Ολλανδία όπου ενώ το συνολικό ποσοστό ανεργίας είναι στο 3%, η ανεργία των μεταναστριών φτάνει το 12% και η

Ισπανία με την ανεργία στις μετανάστριες να αγγίζει το 27%. (Ayres R. & Barber T., 2006)

Ο πιο διαδεδομένος τρόπος εύρεσης εργασίας είναι τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα που έχουν δημιουργήσει και αναπτύξει οι μετανάστριες στα πλαίσια της ομαλότερης εγκατάστασής τους στη χώρα υποδοχής. Επίσης, συγγενείς και φίλοι μπορεί να αποτελέσουν πηγή βοήθειας για τις μετανάστριες που αναζητούν εργασία. Όσον αφορά τη βοήθεια σε επίπεδο χωρών έχουν δημιουργηθεί σε πολλά κράτη τα γραφεία ευρέσεως εργασίας σκοπός των οποίων είναι η άμεση βοήθεια για επαγγελματική αποκατάσταση. Τέλος, παροχή βοήθειας μπορούν να προσφέρουν και οι πρεσβείες του κάθε κράτους που υπάρχουν στη χώρα υποδοχής για ένα μέλλον καλύτερο για τις μετανάστριες.

3.3.Προβλήματα μεταναστριών στο εργασιακό τους περιβάλλον και συμπεριφορά των εργοδοτών απέναντι τους

Οι γυναίκες μετανάστριες είναι θύματα πολλαπλών και διαφορετικών διακρίσεων οι οποίες ξεκινούν από το περιβάλλον εντός της ίδιας τους της οικογένειας και εξαπλώνονται μέχρι τον επαγγελματικό και κοινωνικό τους περίγυρο. Μερικές από αυτές, μάλιστα, υφίστανται διακρίσεις που οφείλονται στην εθνικότητά τους, στη φυλή τους, στις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, στην ηλικία τους αλλά και σε κάποια πιθανή αναπηρία τους. Αυτό το αρνητικό κλίμα μεταφέρεται, αναπόφευκτα, και στον εργασιακό τους χώρο αφού καλούνται να αντιμετωπίσουν τόσο την εμπαθή συμπεριφορά των συναδέλφων τους κυρίως, όμως, την εχθρική στάση των εργοδοτών τους οι οποίοι στόχο έχουν την εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης στην οποία βρίσκονται οι μετανάστριες. Έτσι, στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί αναλύεται τόσο το γεγονός της θυματοποίησης των μεταναστριών από τους εργοδότες τους όσο και το ανησυχητικό φαινόμενο της εμπορίας γυναικών (trafficking) το οποίο έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις στην ΕΕ αλλά και παγκόσμια.

3.3.1.Θύματα διαφόρων μορφών βίας και trafficking

Οι μετανάστριες σαφώς είναι πιο επιρρεπείς σε διάφορες μορφές βίας από τον υπόλοιπο γυναικείο πληθυσμό μίας χώρας. Η ύπαρξη γλωσσικών προβλημάτων, η άγνοια βασικών και νομικών τους δικαιωμάτων και η μη ικανοποιητική ανταπόκριση των αρχών συντελούν στην ανάπτυξη των διακρίσεων σε βάρος τους. Η εργασιακή ψυχολογική κακομεταχείριση των μεταναστριών περιλαμβάνει τρία διαφορετικά είδη βίας: 1) η ηθική παρενόχληση (mobbing) η οποία περιλαμβάνει δράσεις συνεχών αρνητικών σχολίων, κριτικής και εξευτελισμού των αλλοδαπών γυναικών. Αναπτύσσεται κυρίως σε χώρους εργασίας με ανεπαρκή διοίκηση και δεξιότητες και με έλλειψη αντίληψης σχετικά με τις συνέπειές της. Μπορεί να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις όπου στόχος του εργοδότη είναι να φοβίσει τη μετανάστρια ώστε να την αναγκάσει να φύγει απ' τη δουλειά αντί να την απολύσει ο ίδιος και να υποχρεούνται να της παρέχει την αποζημίωση, 2) ο εκφοβισμός (bullying) ο οποίος αποτελεί επιθετική συμπεριφορά μέσω εκδικητικών και κακόβουλων προσπαθειών με σκοπό τον υποβιβασμό της αλλοδαπής γυναίκας και τη συστηματική μείωση της προσωπικότητάς της ώστε να διαβρώσουν την όποια υποστήριξη αυτή ζητήσει αργότερα. Τέτοιες επίμονες επιθέσεις πάνω στην προσωπική ή επαγγελματική της απόδοση είναι συνήθως απρόβλεπτες, παράλογες και άδικες και 3) η σεξουαλική παρενόχληση η οποία αποτελεί σύνηθες φαινόμενο κατά των μεταναστριών και

έγκειται στη διάκριση του φύλου. Περιλαμβάνει οποιαδήποτε ανεπιθύμητη λεκτική ή σωματική συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα η οποία αποσκοπεί στην προσβολή της αξιοπρέπειας της γυναίκας μέσω της δημιουργίας ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Εξ' αιτίας του ότι οι μετανάστριες εργάζονται επί τω πλείστον σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης, το γεγονός αυτό αποτελεί έδαφος πρόσφορο για την ανάπτυξη των τριών αυτών μορφών βίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο τομέας της παροχής υπηρεσιών και ιδιαίτερα το οικιακό βοηθητικό προσωπικό. Στην επιδείνωση αυτής της κατάστασης συντελεί και η έλλειψη ρυθμιστικού νομοθετικού πλαισίου για την άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων, όπως οι οικιακοί βοηθοί που αναφέρθηκαν, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από την προστασία του νόμου οι γυναίκες που εργάζονται σε αυτούς τους χώρους. (http://www.kethi.gr/attachments/204_odigos_0710.pdf)

Το φαινόμενο, βέβαια, που έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις στην ΕΕ ειδικότερα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών είναι η εμπορία των γυναικών (trafficking). Το πρώτο κύμα γυναικών μεταναστριών στον ευρωπαϊκό χώρο αποτελούνταν από ασιατικές γυναίκες, κυρίως από την Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες, το δεύτερο από μετανάστριες προερχόμενες από τη Νότια Αμερική, κυρίως Δομινικανές και Κολομβιανές, το τρίτο από την Αφρική, κάτοικοι της Γκάνας και Νιγηρίας και από το 1992 και ύστερα από γυναίκες από την Ανατολική Ευρώπη. Η εμπορία αυτών των γυναικών σημαίνει τη συλλογή, τη μεταφορά, τη μετακίνηση και την υπόθαλψη τους μέσω απειλής ή χρήσης βίας ή και άλλων μορφών εξαναγκασμού όπως είναι η απαγωγή, η εξαπάτηση και η κατάχρηση δύναμης με σκοπό την εκμετάλλευση μέσω της εκπόρνευσης και της αναγκαστικής εργασίας. Οι μετανάστριες αυτές κρατούνται υπό συνθήκες φυλάκισης, στερούνται κάθε νόμιμο έγγραφό τους και δεν έχουν δυνατότητα διαφυγής. Ζουν υπό καθεστώς εκφοβισμού και ψυχολογικής βίας και σπάνια επιχειρούν να φύγουν λόγω της σκληρής τιμωρίας και του φόβου πιθανής σύλληψής τους. Πρόκειται για μία σύγχρονη μορφή ομηρίας ή δουλείας της οποίας γίνονται θύματα πολλές γυναίκες που χωρίς να ξέρουν ακριβώς τι τις περιμένει ακολουθούν συγκεκριμένους ανθρώπους που τους υπόσχονται μία καλύτερη ζωή. (Kofman E., 2000)

Η ανάπτυξη των διαφόρων μορφών βίας και του trafficking είναι αναμφισβήτητα απόρροια της άνισης κοινωνικής θέσης των αλλοδαπών γυναικών αλλά και της αδιαφορίας των κυβερνήσεων για τη λήψη σοβαρών μέτρων πρόληψης, επιβολής ποινών και κοινωνικής ενσωμάτωσης των θυμάτων. Για το λόγο αυτό καθίσταται απαραίτητη η θέσπιση κοινοτικών πολιτικών προς την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

- **Προγράμματα και δράσεις της ΕΕ στον τομέα της απασχόλησης**

A) Πρόγραμμα Equal

Η κοινοτική πρωτοβουλία Equal είναι ένα από τα εργαλεία της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την απασχόληση και χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. Βασικός στόχος της ήταν η καταπολέμηση διαφόρων μορφών διακρίσεων και η άρση της ανισότητας στον εργασιακό τομέα. Ο σχεδιασμός της είναι τέτοιος ώστε να μπορεί να υποστηρίξει μία οριζόντια προσέγγιση στις πολιτικές και τις υπηρεσίες προς τις οποίες θα έχουν πρόσβαση πολλές κατηγόριες αποκλεισμένων ατόμων για διαφόρους λόγους από την αγορά εργασίας και να αντιμετωπίσει την έλλειψη οργάνωσης και συντονισμού των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού εντάσσονται οι εξής ομάδες ανθρώπων: οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι απασχολούμενοι με ελλιπή εκπαίδευση, οι παλιννοστούντες, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι φυλακισμένοι, οι ανήλικοι παραβάτες και τα απεξαρτημένα άτομα.

Ως βασικοί στόχοι, άμεσα σχετιζόμενοι με την απασχόληση των μεταναστριών τέθηκαν οι ακόλουθοι: α) η βελτίωση της απασχολιστικότητας μέσα από την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας σε σχέση με την αγορά εργασίας, β) η ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος μέσα από τη βελτίωση της πρόσβασης στη διαδικασία δημιουργίας μίας επιχείρησης, γ) η ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και των απασχολούμενων μέσω της προώθησης των εργασιακών πρακτικών ενσωμάτωσης, δ) η ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες μέσω του συνδυασμού οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και ε) η υποστήριξη κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης των αιτούντων άσυλο.

Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του προγράμματος αυτού αναζητήθηκαν αποτελεσματικές ενέργειες σε σχέση με τους εξής σημαντικούς άξονες: 1) εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων δομών συμβουλευτικής της απασχόλησης, 2) εισαγωγή θεσμικού πλαισίου για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που καλούνται να λύσουν οι πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, 3) ανάπτυξη υποστηρικτικών δομών ποιοτικού επιπέδου παροχής υπηρεσιών με στόχο την ισότιμη πρόσβαση στα βασικά κοινωνικά αγαθά, στην ανάπτυξη κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων και στα δικαιώματα που διευκολύνουν την ομαλή πρόσβαση στην αγορά εργασίας, 4) σύνδεση της τοπικής ανάπτυξης με τις ανάγκες απασχόλησης των κοινωνικά ευπαθών ομάδων ξεκινώντας από το στάδιο του σχεδιασμού μέχρι και το στάδιο της υλοποίησης των δράσεων αυτών, 5) προετοιμασία μεταναστών για την εργασιακή και κοινωνική τους ένταξη μέσω της διαχείρισης των πολιτιστικών διαφορών, 6) εξατομικευμένα πλάνα εκπαίδευσης και κοινωνικής ενσωμάτωσης αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια, 7) υιοθέτηση μεθόδων για τη σωστή αποτίμηση της μάθησης και των ικανοτήτων των ατόμων και 8) συμβολή των εργοδοτών και των συνδικαλιστικών οργανώσεων στο πλαίσιο του διαλόγου που αφορά ειδικούς θεματικούς άξονες με οφέλη για τους ανέργους αλλά και για τις επιχειρήσεις. (<http://www.equal-greece.gr/default.asp>)

B) Πρόγραμμα Leonardo da Vinci

Είναι πρόγραμμα δράσης της ΕΕ στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης από το 1994. Κύριος στόχος του προγράμματος είναι η προώθηση της οικοδόμησης της “Ευρώπης της γνώσης” και η συμβολή του στην εφαρμογή της ενίσχυσης του ευρωπαϊκού χώρου συνεργασίας στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Υποστηρίζει τις πολιτικές της δια βίου κατάρτισης που εφαρμόζουν τα κράτη-μέλη και στηρίζει καινοτόμες πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη των απαραίτητων γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων μέσω των οποίων το άτομο αυξάνει τις πιθανότητες της επιτυχίας ένταξής του στην αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού αναγνώριστηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο μία σειρά καλών πρακτικών με αποτελεσματική επίδραση και πρωτοτυπία στα ζητήματα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν.

(http://www.ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/leonardo/bestpractices_en.pdf)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

- Ευρωπαϊκή εμπειρία στον τομέα της απασχόλησης μεταναστριών

A) Η γαλλική εμπειρία

Η γαλλική εμπειρία προέρχεται τόσο από το επίπεδο της οργάνωσης εθνικών δομών για τους μετανάστες όσο και από το επίπεδο της υλοποίησης προγραμμάτων Equal. Αρχικά, στη Γαλλία λειτουργεί ένα σύστημα παροχής συμβουλών με εκπαιδευτές με σκοπό τη διεύρυνση των επαγγελματικών προοπτικών των μεταναστών. Η ενέργεια αυτή αναλαμβάνεται από Γάλλους συνταξιούχους οι οποίοι επιτελούν το ρόλο του εκπαιδευτή με εθελοντική πρωτοβουλία τους και καταρτώνται από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.

Ακόμα, το 2003 συγκροτήθηκε ένα εθνικό θεματικό δίκτυο (ΕΘΔ) σκοπός του οποίου ήταν η καταπολέμηση των διακρίσεων. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία των κατάλληλων εργαλείων για την παρακολούθηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας ενώ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που συμμετείχαν στο ΕΘΔ. Η δημιουργία του δικτύου αυτού στόχευε στην κινητοποίηση των κοινωνικών εταίρων και των φορέων του δημοσίου τομέα ώστε να υπάρξουν άμεσα αποτελέσματα στις πρακτικές πρόσληψης και απασχόλησης των μεταναστών. Συνεργάστηκαν δεκαοχτώ αναπτυξιακές συμπράξεις οι οποίες, όμως, γνώριζαν ότι παρά το ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο που θεσπίστηκε υπήρχαν κενά συνεργασίας και ενημέρωσης στο συντονισμό των εταίρων και των υπηρεσιών. Το ΕΘΔ προώθησε δράσεις κατά των διακρίσεων την αγορά όχι αλλάζοντας το θεσμικό πλαίσιο αλλά προωθώντας το ζήτημα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης σε εργοδότες, συνδικάτα και οργανώσεις με την προοπτική της δημιουργίας ενός κοινά αποδεκτού πλαισίου βασιζόμενου στην παρουσία διαφορετικών πολιτισμικών εθνοτήτων στις επιχειρήσεις, Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, το ΕΘΔ έδωσε βαρύτητα στους εξής τομείς: την ευαισθητοποίηση των δημοσίων υπηρεσιών για την απασχόληση, την ενεργή συμμετοχή των συνδικαλιστικών οργανώσεων, την προώθηση και τη διαχείριση της πολυμορφίας. Περισσότερες από 300 εταιρείες έχουν υπογράψει το “Χάρτη πολυμορφίας στις επιχειρήσεις” ο οποίος εφαρμόζεται από το 2004 καταπολεμώντας τις διακρίσεις στο εργασιακό περιβάλλον.

Επίσης μία επιτυχημένη εφαρμογή της Equal ήταν το πρόγραμμα “Ενίσχυση των δραστηριοτήτων που αποφέρουν εισόδημα μεταξύ εθνικών ομάδων και κοινοτήτων” που έλαβε χώρα το 2002-2004 με συντονιστή το μεγαλύτερο οργανισμό μίκρο-πίστωσης, την Ένωση για το Δικαίωμα στην Οικονομική Πρωτοβουλία σε συνεργασία με τον Εθνικό Οργανισμό Απασχόλησης και αφορούσε κυρίως γυναίκες μετανάστριες. Στόχος ήταν η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας των μεταναστριών οι οποίες κατοικούσαν σε υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας και απασχολούνταν στην άτυπη οικονομία. Η μεγαλύτερη συμμετοχή προερχόταν από γυναίκες της υποσαχάριας Αφρικής, στην πλειοψηφία τους αναλφάβητες. Δημιουργήθηκε ένας μηχανισμός μικροπίστωσης για να βοηθήσει τους πελάτες να δημιουργήσουν ένα εισόδημα με το οποίο θα εντάσσονταν στην επίσημη οικονομία και κατόπιν η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η εξής: δανεισμός σε ομάδες των τριών ατόμων με από κοινού ευθύνη της αποπληρωμής της δόσης του δανείου ενώ παράλληλα οι συμμετέχοντες

παρακολουθούσαν μαθήματα σχετικά με τη διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού, εκτίμησης των κινδύνων και του υπολογισμού εσόδων-εξόδων. Μέσα σε δύο χρόνια λειτουργίας δανειοδοτήθηκαν 275 άτομα, αριθμός πολύ υψηλός.

Τέλος, ένα ακόμα πρόγραμμα σχετικό με τις μετανάστριες υλοποιήθηκε στην πόλη La Rochelle την περίοδο 2007-2008 με σκοπό την κατάρτιση των μεταναστριών σε υπηρεσίες εστίασης. Αφού διεξήχθηκε έρευνα αγοράς για την προσφορά και τη ζήτηση στο συγκεκριμένο τομέα συστάθηκε μία εταιρεία εστίασης με στόχο τη στήριξη ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, με τη συνεργασία τοπικών αρχών και δημοσίων υπηρεσιών. Το πλαίσιο της κατάρτισης περιελάμβανε γλωσσικά μαθήματα, γνωριμία με τη γαλλική κουλτούρα και πολιτισμό και φυσικά το κυρίως αντικείμενο που ήταν οι υπηρεσίες εστίασης. Με τον τρόπο αυτό οι μετανάστριες εξοικειώθηκαν όχι μόνο με τον εργασιακό κόσμο αλλά και με το γενικότερο γαλλικό περιβάλλον. (http://www.antigone.gr/en/library/files/selected_publications/greece.ereuna.pdf)

B) Η γερμανική εμπειρία

Η Γερμανία, όπως και η Γαλλία, προκειμένου να βελτιώσει τον τομέα της απασχόλησης των μεταναστριών αξιοποίησε τόσο τις εθνικές υποδομές στο μεταναστευτικό ζήτημα αλλά και τα πλεονεκτήματα του προγράμματος Equal. Η πρώτη καλή πρακτική εφαρμόζεται στην πόλη της Στουτγάρδης ήδη από το 1981 και είναι η σύσταση της “Υπηρεσίας Ένταξης” η οποία υπάγεται άμεσα στο δήμαρχο και ασχολείται με τα προβλήματα ένταξης των μεταναστών. Βασικότερο καθήκον της είναι η διασφάλιση της προστασίας της πολυμορφίας των ατόμων, η εφαρμογή και αξιολόγηση πολιτικών ένταξης και εισαγωγή πρότυπων σχεδίων τα οποία τονίζουν τη μεταβίβαση διαπολιτισμικών αρμοδιοτήτων στις τακτικές δομές. Αυτή η τεχνική παρακολούθησης συμπληρώνεται με την πολιτική παρακολούθησης της διεθνούς επιτροπής του δημοτικού συμβουλίου. Υπάρχει μία συμβουλευτική επιτροπή η οποία αποτελείται από 13 επιλεγμένα μέλη του δημοτικού συμβουλίου και 12 εμπειρογνώμονες κατοίκους. Οι κάτοικοι έχουν υπό την ευθύνη τους τομείς της γλωσσικής κατάρτισης, εκπαίδευσης, συνοχής, ασφάλειας, απασχόλησης, οικονομίας και πολιτιστικών θεμάτων. Η διεθνής αυτή επιτροπή εξετάζει όλους τους τομείς δράσης που αφορούν την ένταξη χωρίς να εκπροσωπεί ξένες υπηκοότητες.

Μία άλλη πρωτοβουλία υλοποιείται στην πόλη της Φρανκφούρτης όπου γυναίκες εκπαιδεύτριες αναλαμβάνουν να βοηθήσουν τις μετανάστριες να βελτιώσουν τις γνώσεις τους και να αντιληφθούν τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας στην οποία σκοπεύουν να ενταχθούν. Μέσω της πρακτικής αυτής εκτιμάται ότι το 84% των μεταναστριών έχουν επιτύχει τον επαγγελματικό τους στόχο. Οι εκπαιδεύτριες είναι είτε γυναίκες καταξιωμένες επαγγελματικά είτε σπουδάστριες οι οποίες μέσω μίας ομάδας ντόπιων επαγγελματιών λάμβαναν οποιαδήποτε βοήθεια χρειαζόντουσαν στα πλαίσια αυτής της προσπάθειάς τους.

Επίσης, ένα άλλο πρόγραμμα, χρηματοδοτούμενο από την EKT (2008) απέβλεπε στην προώθηση μεταναστών σε διοικητικές θέσεις εργασίας. Στόχος ήταν η πρόσβαση ατόμων με μη αναγνωρισμένα εκπαιδευτικά και

επαγγελματικά προσόντα στη Γερμανία καθώς και άτομα χωρίς καθόλου εργασιακή εμπειρία. Τέλος, μία άλλη ενέργεια που πραγματοποιήθηκε αυτή τη φορά σε τοπικό επίπεδο αφορούσε θέσεις εργασίας εσωτερικών βιοηθών νοσοκόμων σε δημόσια νοσοκομεία στη Βρέμη. Οι αρμόδιες υπηρεσίες έφερναν σε επαφή τα άτομα της συγκεκριμένης ειδικότητας με τους σωστούς εργοδότες αυξάνοντας τον αριθμό των απασχολούμενων σε φορείς του δημοσίου τομέα. (Πηγή: Ο ίδιος προηγούμενος ιστιότοπος)

Γ) Η βελγική εμπειρία

Η βελγική εμπειρία προέρχεται κυρίως από προγράμματα υλοποίησης των οποίων η βασική πηγή χρηματοδότησης είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. Η πόλη της Βαλλονίας εφαρμόζει το πρόγραμμα “ Inter-nation” της FOREM, δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης στην πόλη αυτή. Στοχεύει σε μετανάστες με προσόντα οι οποίοι διατηρούν στενούς δεσμούς και γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας καταγωγής τους. Μέσω του προγράμματος αυτού τοποθετούνται στις επιχειρήσεις που επιδιώκουν την είσοδό τους σε νέες αγορές αναπτύσσοντας με τον τρόπο αυτό τη διεθνή τους διάσταση. Το πρόγραμμα αυτό, στα πλαίσια της προετοιμασίας των μεταναστών προσφέρει μαθήματα κατάρτισης σε τομείς όπως το διεθνές εμπόριο ενώ παράλληλα οι συμμετέχοντες πραγματοποιούν πρακτική άσκηση στο Βέλγιο και σε μία τρίτη χώρα, συνήθως στη χώρα καταγωγής τους κατά τη διάρκεια της οποίας έρχονται σε επαφή με τους μελλοντικούς εργοδότες τους.

Επίσης, το βελγικό σχέδιο SIDE, ένα από τα σημαντικότερα θέματα του οποίου αποτελεί η απασχολισμότητα άρχισε να εφαρμόζεται από την υπηρεσία απασχόλησης της περιφέρειας Βρυξέλλες- Πρωτεύουσα πριν από πέντε χρόνια. Στόχος του είναι οι νεοαφιχθέντες μετανάστες οι οποίοι έχουν ελάχιστα χρόνια εκπαίδευσης και δε γνωρίζουν τη γλώσσα. Αρχικά, οι μετανάστες αυτοί παραπέμπονται σε ΜΚΟ ο οποίες εξετάζουν τα προσόντα τους, τους παρέχουν ένα επίπεδο κατάρτισης και τους βοηθούν για την εξασφάλιση εγγράφων όπως είναι η άδεια εργασίας ενώ παράλληλα τους ενισχύουν με ψυχολογική υποστήριξη. Κατόπιν, το SIDE τους βοηθά να υποβάλουν αίτηση σε κενές θέσεις εργασίας αφού πρώτα η ομάδα του σχεδίου έχει έρθει σε επαφή με τις επιχειρήσεις συντάσσοντας μαζί τους περιγραφές των προσφερόμενων θέσεων απασχόλησης. Στη συνέχεια, προτείνει στις επιχειρήσεις τους μετανάστες υποψηφίους των οποίων τα προσόντα καλύπτουν τις απαιτήσεις της συγκεκριμένης θέσης. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι από το Δεκέμβριο του 2002, το 30% των συμμετεχόντων στο σχέδιο έχει βρει εργασία. (Πηγή: Ο ίδιος προηγούμενος ιστιότοπος)

4.Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γενική αναφορά για τη μετανάστευση στον ελλαδικό χώρο

Η Ελλάδα από μία κατ'εξοχήν χώρα αποστολής μεταναστών κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, μετασχηματίστηκε σε χώρα υποδοχής όντας μάλιστα μία από τις νέες, με αυξημένη ζήτηση ζώνες μετανάστευσης. Μία πληθώρα λόγων οι κυριότεροι από τους οποίους ήταν οι γεωγραφικοί, οι οικονομικοί, οι ιστορικοί και οι πολιτισμικοί μετέτρεψαν τον ελλαδικό χώρο σε έναν προτιμώμενο τόπο προορισμού τόσο για εκείνους που αποφάσισαν να εγκαταλείψουν προσωρινά τις πατρίδες τους όσο και για εκείνους που ήθελαν να εγκατασταθούν προσωρινά σε μία άλλη χώρα εξ'αιτίας συγκεκριμένων καταστάσεων.

Μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1970 η Ελλάδα αποκτά θετικό μεταναστευτικό ιδοζύγιο και για πρώτη φορά η εισροή μεταναστών ξεπερνά σε ποσοστό την εκροή. Βασικός παράγοντας μεταστροφής της μέχρι τώρα υπάρχουσας διαμορφωμένης κατάστασης ήταν η επιστροφή Ελλήνων μεταναστών από τη Γερμανία και από άλλες χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Ήδη, όμως, την εποχή εκείνη είχε ξεκινήσει μία έντονη εισροή μεταναστών από χώρες της Ασίας και της Αφρικής όπως τις Φιλιππίνες, το Πακιστάν και την Αίγυπτο. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας του 80, τα μεταναστευτικά δεδομένα προς την Ελλάδα έλαβαν νέα τροπή εξ'αιτίας αλλαγών που συντελέστηκαν στο χώρο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης κορύφωση των οποίων ήταν η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην περιοχή, κλιμακώνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο τα κύματα μετανάστευσης προς την Ελλάδα. Οι πρώτες αξιόλογες εισροές από την περιοχή αυτή ήταν αποτέλεσμα της εμφάνισης πολιτικών φιλελευθεροποίησης που εφαρμόστηκαν σε κάποιες από αυτές τις χώρες με κυριότερες εκπροσώπους την Πολωνία και τη Ρουμανία. Στη δεύτερη φάση που έλαβε χώρα το 1989-1990 η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και των συνασπισμένων με αυτή σοσιαλιστικών καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης οδήγησε σε απότομη έξαρση των εισροών. Όμως, ο πιο καθοριστικός παράγοντας ο οποίος αναδείχθηκε και σε κύρια πηγή μεταναστών προς την Ελλάδα ήταν η κατάρρευση της Αλβανίας.

Αν και η εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα παρουσιάζει πολλά κοινά σημεία με τις υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης υπάρχουν τρεις διαφορετικές συνιστώσες που διαφοροποιούν άρδην τη μεταναστευτική εξέλιξη στον ελλαδικό χώρο: 1) οι περισσότεροι από τους μετανάστες που εισέρχονται στην Ελλάδα προέρχονται από χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, 2) η Ελλάδα παρουσιάζει άμεση εγγύτητα γειτνίασης με τις χώρες προέλευσης της πλειονότητας των μεταναστών και 3) η πλειοψηφία των μεταναστών προς την Ελλάδα έχει ως χώρα προέλευσης την Αλβανία ενώ στις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες παρατηρείται μία περισσότερο ισόποση κατανομή τους ως προς την υπηκοότητά τους. Καβουνίδη Τζ., 2003)

Έτσι, καθώς υπήρξε μία τεράστια διόγκωση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης και συγκεκριμένα προς τον ελλαδικό χώρο η οποία περιελάμβανε και μία πληθώρα παράνομων μεταναστών αποφασίστηκε η θέσπιση προγράμματος νομιμοποίησης των αλλοδαπών στο οποίο τελευταία ανταποκρίθηκε η Ελλάδα. Το πρώτο τέτοιο πρόγραμμα εφαρμόστηκε από την Ισπανία το 1985 και ακολούθησαν η Ιταλία το 1987 και η Πορτογαλία το 1992. Το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1998 και διοργανώθηκε στα εξής δύο στάδια: Το πρώτο στάδιο περιελάμβανε την αίτηση για την παροχή προσωρινής άδειας παραμονής (λευκή κάρτα) και το δεύτερο την αίτηση

για την κάρτα παραμονής περιορισμένης διάρκειας (πράσινη κάρτα). Προϋπόθεση συμμετοχής στην έκδοση των δύο προηγούμενων καρτών ήταν ότι ο μετανάστης βρισκόταν παράνομα στην Ελλάδα την περίοδο δημοσίευσης των σχετικών προεδρικών διαταγμάτων στις 28 Νοεμβρίου 1997. Όσον αφορά τη λευκή κάρτα ήταν προσωρινή μέχρι να κατατεθεί η αίτηση για την πράσινη κάρτα και ο μετανάστης την λάμβανε εφόσον προσκόμιζε πιστοποιητικά τα οποία σχετίζονταν μεταξύ άλλων με την κατάσταση της υγείας του και το ποινικό μητρώο του. Η συμμετοχή των 371.641 μεταναστών στη διαδικασία χορήγησης αυτής της κάρτας κατέστησαν το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης το μεγαλύτερο από όσα είχαν διεξαχθεί στις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες. Όσοι από τους μετανάστες που πήραν τη λευκή κάρτα δεν κατέθεσαν αίτηση και για την πράσινη θεωρούνταν και πάλι παράνομοι. Όσον αφορά την πράσινη κάρτα η χορήγησή της απαιτούσε μία επιπλέον προϋπόθεση, την προσκόμιση δηλ. αποδείξεων ότι έχει υπάρξει ένα ορισμένο εισόδημα από κάποια εργασία, γεγονός που προκάλεσε σοβαρά εμπόδια για πολλούς από τους μετανάστες που ήθελαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα καθώς αυτό σήμαινε νόμιμη απασχόληση και εισφορές σε κάποιον ασφαλιστικό τομέα, κάτι που δεν είχαν στη διάθεση τους.

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι φορά την αγορά εργασίας οι μετανάστες κατά κύριο λόγο τείνουν να απασχολούνται σε υψηλά ποσοστά σε όλους σχεδόν τους οικονομικούς τομείς ενώ υπάρχει και ένας αρκετά μεγάλος αριθμός που εργάζεται στην άτυπη αγορά εργασίας και στην παραικονομία. Ο παραγωγικός πληθυσμός των αλλοδαπών πλησιάζει το 80% του πληθυσμού τους από τους οποίους περισσότεροι από τους μισούς ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 15-39 ετών. Η απασχόληση τους στην Ελλάδα αναφέρεται κυρίως στην μισθωτή απασχόληση με ποσοστό 90% και στην αυτοαπασχόληση με ποσοστό 6,5% από τους οποίους το 2,8% είναι εργοδότες και το 1,7% ανήκει στα συν-βοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη. Σχετικά με την κατάσταση των μεταναστών στους κυριότερους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας, παρατηρείται ότι το 25% εργάζεται στον κλάδο των κατασκευών, το 18% στον πρωτογενή τομέα παραγωγής, το 12% στη βιομηχανία, το 11% στα ιδιωτικά νοικοκυριά, το 8% στο εμπόριο και τέλος το 8% στα ξενοδοχεία και στα εστιατόρια. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι ενώ το μεγαλύτερο μέρος του ενεργού πληθυσμού των μεταναστών εργάζονται ως ανειδίκευτοι εργάτες (37,7), με την πάροδο των ετών αυτό φαίνεται να αλλάζει και να καταλαμβάνουν όλο και πιο ειδικευμένες θέσεις εργασίας αφού μεγάλο ποσοστό τους εργάζεται ως ειδικευμένοι τεχνίτες (35,4%). Χαρακτηριστικό, πάντως, είναι ότι ο αριθμός των αλλοδαπών παρουσιάζει μεγαλύτερη δυναμική από το ελληνικό εργατικό δυναμικό και καλύτερους δείκτες όσον αφορά την απασχόληση και την ανεργία. Επιπλέον, τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών τόσο στην επίσημη όσο και στην ανεπίσημη αγορά εργασίας αποδεικνύουν τον υψηλό βαθμό προσβασιμότητας που έχουν στην ελληνική αγορά εργασίας. Άμεση απόρροια των παραπάνω αποτελεί η έντονη εξάρτηση του συνόλου των οικονομικών τομέων της χώρας από τη μεταναστευτική εργασία στους διάφορους επαγγελματικούς κλάδους. (Καψάλης Α.)

Ειδικότερα σε ότι αφορά τις γυναίκες μετανάστριες, αυτές μαζί με τον υπόλοιπο μεταναστευτικό πληθυσμό αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και αγοράς εργασίας. Λόγω της ιδιαίτερα αυξημένης παρουσίας τους στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, αναμφισβήτητα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνίας γενικότερα αλλά και της οικογένειας ανάλογα με τη θέση την οποία κατέχουν στον κοινωνικό ιστό. Για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η μελέτη του φαινομένου της γυναικείας μετανάστευσης στην Ελλάδα τόσο όσον αφορά τα γενικά χαρακτηριστικά, τον τρόπο ζωής και τα προβλήματα με

τα οποία έρχονται αντιμέτωπες όσο και τη διαδρομή τους στον επαγγελματικό τομέα. Παρακάτω ακολουθεί αναλυτική περιγραφή του πορτρέτου των μεταναστριών που ζουν, εργάζονται και διαβιώνουν στον ελλαδικό χώρο.

4.1. Γενικά χαρακτηριστικά μεταναστριών

Οι γυναίκες μετανάστριες που εισέρχονται στον ελλαδικό χώρο, για ποικίλους και διαφορετικούς λόγους η κάθε μία, χαρακτηρίζονται από ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών γνωρισμάτων τα οποία, ουσιαστικά είναι εκείνα που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος. Οι διαφοροποιήσεις αυτές σχετίζονται με τις βασικές ιδιότητες που διέπουν κάθε άτομο όπως είναι η υπηκοότητα, η οικογενειακή κατάσταση, η εκπαίδευση και η ηλικία, χαρακτηριστικά. Καθένα από αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αναλύεται διεξοδικά στη συνέχεια προκειμένου να γίνει καλύτερα αντιληπτή η συνολική κατάσταση και γενικότερα το υπόβαθρο που ακολουθεί τις γυναίκες αυτές.

4.1.1. Υπηκοότητα, ηλικιακή δομή και γεωγραφική κατανομή των μεταναστριών

Αναμφισβήτητο γεγονός για τον ελλαδικό χώρο ως προς την υπηκοότητα των μεταναστριών που φιλοξενεί αποτελεί το ότι η συντριπτική πλειοψηφία, όσον αφορά και τα δύο φύλα, προέρχεται από τη γειτονική Αλβανία όπου συγκεκριμένα το ποσοστό των γυναικών μεταναστριών που έχουν προέλευση από τη συγκεκριμένη χώρα αγγίζει το 52,2%. Πρόκειται για μία μοναδικότητα της Ελλάδας καθώς είναι η μόνη χώρα εντός του πλαισίου της ΕΕ η οποία φιλοξενεί μία εθνοτική ομάδα της οποίας ο πληθυσμός υπερβαίνει το 50% του συνολικού. Εκτός από τις Αλβανίδες, πληθυσμιακά υπερισχύουν οι γυναίκες από τη Βουλγαρία με ποσοστό 6,1%, εκείνες από τη Γεωργία με ποσοστό 3,8%, οι Ρωσίδες με ποσοστό 3,2%, οι Ουκρανές με ποσοστό 3%, οι Ρουμάνες με ποσοστό 2,7%, οι Πολωνές με ποσοστό 2% και οι Φιλιππινέζες με ποσοστό 1,4%. Εκείνο που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι ενώ σε ορισμένες υπηκοότητες όπως είναι η Πολωνική, η Ρουμανική, η Αρμένικη και η Γεωργιανή παρατηρείται ισορροπία ως προς τον αριθμό ανδρών και γυναικών που μεταναστεύουν, σε άλλες υπάρχουν πολύ σημαντικές αριθμητικές αποκλίσεις. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων ακραίων καταστάσεων αποτελούν η χώρα των Φιλιππίνων όπου το ποσοστό των γυναικών μεταναστριών ανέρχεται στο 76,4% ενώ των ανδρών μόλις στο 23,6% και η χώρα της Βουλγαρίας όπου και εκεί η αναλογία μεταναστών/μεταναστριών είναι 40%-60% αντίστοιχα. Εντελώς η αντίθετη περίπτωση κυριαρχεί στις χώρες της ινδοπακιστανικής χερσονήσου όπου η γυναικεία παρουσία στη μετανάστευση απουσιάζει σχεδόν ολοκληρωτικά. Απ' τα 7.216 άτομα που μεταναστεύουν από την Ινδία οι άνδρες καταλαμβάνουν τη συντριπτική πλειοψηφία των 6.722 ατόμων ενώ οι γυναίκες μόλις είναι 494. Παρόμοια, από τα 11.130 άτομα πακιστανικής υπηκοότητας που μετανάστευσαν τα 10.654 είναι άνδρες και μόνο οι 476 είναι γυναίκες. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις στο φύλο των ατόμων που μεταναστεύουν ανάλογα με την υπηκοότητά τους καθώς οι διαφορετικές αντιλήψεις, οι παραδόσεις και τα πρότυπα διαμορφώνουν συνήθως τέτοια φαινόμενα.

- Πίνακας 4.1.1.Ποσοστό επί % των μεταναστριών κατά υπηκοότητα, 2001

Υπηκοότητα	Ποσοστό % μεταναστριών
Αλβανία	52.18
Βουλγαρία	6.12
Γεωργία	3.76
Ρουμανία	2.75
Ηνωμένες Πολιτείες	2.69
Ρωσική Ομοσπονδία	3.17
Κύπρος	2.64
Ουκρανία	2.96
Ηνωμένο Βασίλειο	2.29
Πολωνία	2.01
Γερμανία	2.04
Πακιστάν	0.14

Πηγή:Απογραφή πληθυσμού 18^{ης} Μαρτίου 2001

Σε ότι αφορά την ηλικιακή δομή των μεταναστριών αυτό που εύκολα γίνεται αντιληπτό είναι ότι διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό συγκριτικά με αυτή των Ελληνίδων. Το μεγαλύτερο ποσοστό (44,3%) των γυναικών που μεταναστεύουν βρίσκεται στην παραγωγική και δημιουργική ηλικία των 25-44. Κατόπιν ακολουθεί σε ποσοστό 18,1% η ηλικιακή ομάδα των μεταναστριών μεταξύ 15 και 24 ετών ενώ με μικρή διαφορά σε ποσοστό 17,5% μεταναστεύουν ανήλικα άτομα ηλικίας 0-14 ετών. Πιο χαμηλό είναι το ποσοστό των γυναικών που βρίσκονται μεταξύ 45-64 ετών και ανέρχεται στο 12,7% ενώ εξαιρετικά μικρό μόλις 3% αυτών των μεταναστριών που έχουν υπερβεί τα 65 έτη της ηλικίας τους.

Ως προς την γεωγραφική κατανομή, τέλος, οι περιοχές που προτιμώνται κυρίως από τις μετανάστριες ως τόπος εγκατάστασης είναι τα αστικά κέντρα στο υψηλό ποσοστό του 82,9% ενώ στις αγροτικές περιοχές επιλέγει να διαμείνει μόνο το 20,7%. Η περιοχή που φιλοξενεί το μεγαλύτερο αριθμό μεταναστριών είναι η Αττική ακολουθώντας μετέπειτα πρώτα η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, ύστερα η Πελοπόννησος, κατόπιν η Κρήτη και τελευταία η Στερεά και Κεντρική Ελλάδα. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.1.2.Λόγοι εγκατάστασης στην Ελλάδα

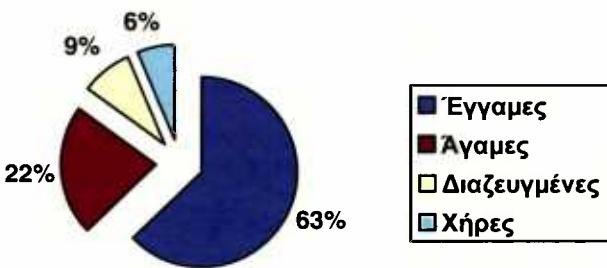
Οι λόγοι για τους οποίους οι μετανάστριες διάλεξαν την Ελλάδα ως χώρα υποδοχής τους είναι ποικίλοι και διαφορετικοί μεταξύ τους. Ο πιο σημαντικός λόγος για τον οποίο αποφάσισε η πλειοψηφία των μεταναστριών να εγκατασταθεί στον ελλαδικό χώρο ήταν η ύπαρξη κοινωνικών και προσωπικών δικτύων που κάθε μία από αυτές τις γυναίκες είχε αναπτύξει στη χώρα μας μέσω των συγγενικών και φιλικών προσώπων τους που ήδη είχαν μετοικίσει στην Ελλάδα. Επομένως, υπήρχε η ασφάλεια και η προστασία την οποία τα κοντινά τους πρόσωπα μπορούσαν να τους παρέχουν. Ακόμα, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η εγγύητη της Ελλάδας με τις χώρες υπηκοότητας των μεταναστριών. Η γειτνίαση των δύο χωρών – Ελλάδας και της εκάστοτε χώρας προέλευσης- καθόρισε σημαντικά την απόφαση άφιξης αυτών των γυναικών. Επίσης, άλλος ένας παράγοντας που κάνει την Ελλάδα δελεαστική για τις μετανάστριες είναι η σχετική ευκολία εισόδου ακόμα και χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα όπως είναι η άδεια παραμονής. Απόλυτα συνυφασμένος λόγος με

προηγούμενο είναι το χαμηλό κόστος μετάβασης στην Ελλάδα καθώς η πλειοψηφία των μεταναστριών είναι άτομα με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες. Φυσικά, για άλλες γυναίκες σημαντικό κριτήριο αποτέλεσαν οι πολιτισμικές ομοιότητες της χώρας μας με τη χώρα προέλευσής τους. Η παρόμοια κουλτούρα, νοοτροπία και ο τρόπος εκπαίδευσης τις οδήγησαν να κινηθούν προς τον ελλαδικό χώρο. Δύο άλλοι εξίσου σημαντικοί και ταυτόχρονα αντίθετοι μεταξύ τους παράγοντες ήταν από τη μία πλευρά η σχετική ευκολία του να βρει κάποιος μία νόμιμη δουλειά και από την άλλη πλευρά ακόμα και αν δε μπορούσε να το πετύχει αυτό είτε θα μπορούσε να εργαστεί χωρίς την απαραίτητη άδεια σε κάποια εργασία είτε θα μπορούσε να απασχοληθεί στην παραοικονομία. Τέλος, για ορισμένες γυναίκες η Ελλάδα αποτέλεσε ενδιάμεσο σταθμό για τη μετάβασή τους σε άλλες χώρες. Κάποιες από αυτές τελικά έμειναν μόνιμα εδώ ενώ κάποιες άλλες όχι. Όλοι οι παραπάνω λόγοι εμφανίζουν τη χώρα μας ως μία από τις ιδανικότερες για εισροή μεταναστριών καθώς αποτελεί ένα είδος “εγγύησης” για την επίτευξη των στόχων τους. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.1.3. Οικογενειακή κατάσταση μεταναστριών και διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα

Ως προς την οικογενειακή κατάσταση παρατηρείται πως η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών που μεταναστεύουν στην Ελλάδα είναι έγγαμες σε ποσοστό 62,7%. Μόλις το 22,2%, σύμφωνα με την απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 2001, δήλωσαν ότι είναι άγαμες. Ενώ, όσον αφορά τις διαζευγμένες το ποσοστό στην κατηγορία αυτή είναι πολύ μικρότερο και φτάνει μόλις το 8,8% και για τις χήρες, τέλος, που βρίσκονται στον ελλαδικό χώρο το ποσοστό τους ανέρχεται μόνο στο 6,3%. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

Γράφημα 4.1.3. Οικογενειακή κατάσταση των αλλοδαπών γυναικών
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Σε ότι αφορά τη διάρκεια παραμονής των γυναικών στην Ελλάδα αυτή σχετίζεται άμεσα με την υπηκοότητα της κάθε μετανάστριας και διαφοροποιείται ανάλογα με εκείνη. Έτσι, την πιο μακρόχρονη διάρκεια παραμονής έχουν οι γυναίκες από τις Φιλιππίνες και την Πολωνία οι οποίες σε ποσοστό 51,6% έχουν παραμείνει στη χώρα μας για περισσότερα από δέκα έτη, ακολουθώντας οι Αλβανίδες σε ποσοστό 34,6%. Ωστόσο, όμως, η πλειοψηφία των μεταναστριών από την Αλβανία (51,5%) παραμένει ως επί τω πλείστον στη χώρα μας για έξι έως δέκα έτη. Ιδια διάρκεια παραμονής με την πλειοψηφία των Αλβανίδων έχουν και οι γυναίκες από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ σε ποσοστό 46,5%. Αντίθετα, τη μικρότερη διάρκεια παραμονής η οποία κυμαίνεται μεταξύ ενός και πέντε ετών έχουν οι μετανάστριες από τις Βαλκανικές χώρες σε ποσοστό 50,7%, ακολουθώντας στην ίδια κατηγορία

ετών οι γυναίκες από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ σε ποσοστό 36,6%. Παρακάτω ακολουθεί πίνακας με τα ποσοστά των γυναικών ανάλογα με τη χώρα προέλευσης τους στις διαφορετικές κατηγορίες των ετών παραμονής στην Ελλάδα. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

Πίνακας 4.1.3. Κατανομή των ετών παραμονής των μεταναστριών σε σχέση με τη χώρα υπηκοότητάς τους.

Έτη παραμονής	Αλβανία	Βαλκανικές χώρες	Χώρες πρώην ΕΣΣΔ	Φιλιππίνες Πολωνία
1-5 έτη	13,9%	50,7%	36,6%	29%
6-10 έτη	51,5%	29%	46,5%	19,45
10+ έτη	34,6%	20,3%	16,8%	51,6%

Πηγή: Απογραφή πληθυσμού 18^{ης} Μαρτίου 2001

4.1.4. Γνώση της ελληνικής γλώσσας

Η γνώση της ελληνικής γλώσσας, από την άλλη πλευρά, είναι ένας παράγοντας που καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την κοινωνική ένταξη των μεταναστριών και την προσαρμογή τους στο ελληνικό περιβάλλον. Η χώρα προέλευσης της μετανάστριας αποτελεί μία σημαντική παράμετρο που προσδιορίζει το επίπεδο κατανόησης, ομιλίας και ανάγνωσης της ελληνικής γλώσσας. Σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΘΙ, οι περισσότερες μετανάστριες (7 στις 10) καταλαβαίνουν, οι μισές μιλούν, 4 στις 10 διαβάζουν και μόνο 1 στις 5 γράφουν την ελληνική γλώσσα πολύ καλά. Η πλειοψηφία των γυναικών μαθαίνουν να μιλούν ελληνικά είτε στην εργασία τους είτε με ατομική τους προσπάθεια καθώς η πρόσβαση τους στα ελληνικά σχολεία είναι περιορισμένη και σπάνια εφικτή. Τη μεγαλύτερη ικανότητα κατανόησης έχουν πρώτες οι Αλβανίδες και μετέπειτα ακολουθούν μετανάστριες από τις Βαλκανικές χώρες και χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.2. Επαγγελματική απασχόληση

Στη χώρα μας η αυξανόμενη παραοικονομία, η έλλειψη ευελιξίας της τοπικής αγοράς εργασίας, η εποχικότητα που χαρακτηρίζει πολλούς ελληνικούς επαγγελματικούς τομείς, οι άτυπες δομές και ο μεγάλος αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων ευνόησαν τη δημιουργία ευκαιριών για εργασία των μεταναστριών. Η επαγγελματική απασχόληση των αλλοδαπών γυναικών στην Ελλάδα δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις αντίστοιχες συνθήκες που επικρατούν στα υπόλοιπα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου. Οι βασικές πτυχές που διέπουν τον τομέα της απασχόλησης όπως είναι η εργασιακή κατάσταση, οι κατηγορίες των επαγγελμάτων στις οποίες εργάζονται οι μετανάστριες, οι αποδοχές, οι ώρες εργασίας και η ασφάλιση είναι παρόμοιες και κατά κάποιον τρόπο κοινά διαμορφωμένες αφού ως προς τις ουσιαστικές αυτές παραμέτρους πολύ μικρές αποκλίσεις παρατηρούνται μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Η επικρατούσα, όμως, κατάσταση στον ελλαδικό χώρο σχετικά με αυτά τα εργασιακά ζητήματα αναλύεται λεπτομερειακά στις ενότητες που ακολουθούν.

4.2.1.Εργασιακή κατάσταση

Γεγονός στην Ελλάδα αποτελεί ότι τα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστριών, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, είναι υψηλότερα από εκείνα των Ελληνίδων καθώς οι αλλοδαπές τείνουν να εργάζονται σε δουλειές οι οποίες δεν προτιμώνται για διάφορους λόγους από το γηγενή πληθυσμό και έτσι εντάσσονται με μεγάλη ευκολία στην αγορά εργασίας. Έτσι, σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΘΙ, το 68,8% των γυναικών ασκεί κάποιο επαγγελμα, το 15,3% είναι άνεργες, το 11,2% είτε δεν επιθυμεί είτε δε μπορεί να εργαστεί ενώ το 3,6% εργάζεται αλλά ψάχνει για μία άλλη δουλειά.

Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των μεταναστριών εργάζεται ως μισθωτές σε ποσοστό 86,8%, ένα ποσοστό της τάξης του 6,6% είναι αυτοαπασχολούμενες χωρίς προσωπικό, μόλις το 2,6% είναι εργοδότριες και υπάρχει και ένα 4,2% το οποίο ανήκει στα μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας. Ωστόσο, διαφοροποιήσεις ως προς την εργασιακή κατάσταση των αλλοδαπών γυναικών παρουσιάζονται ανάλογα με τη χώρα υπηκοότητάς τους αλλά και τη γεωγραφική περιφέρεια στην οποία διαμένουν. Ως προς τη χώρα προέλευσης, παρατηρείται ότι οι μετανάστριες που προέρχονται από τις Φιλιππίνες και την Πολωνία παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης (93,5%) και το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας αντίστοιχα (3,2%). Αντίθετα, οι γυναίκες από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας 19,8%. Τέλος σε ότι αφορά τις γυναίκες από τις Βαλκανικές χώρες εκεί το ποσοστό απασχόλησης διαμορφώνεται στο 73,9% ενώ το ποσοστό ανεργίας στο 14,5%. Ως προς τη γεωγραφική περιφέρεια στην οποία κατοικούν οι μετανάστριες, η Αττική κατέχει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης σε ποσοστό 72,9% και αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας 10,5% γεγονός που εξηγεί και τη πληθυσμιακή συγκέντρωση των μεταναστριών, ακολουθώντας η Πελοπόννησος με ποσοστό εργασίας 67,9% και ανεργίας 18,9%. Στον αντίποδα βρίσκεται η Κρήτη που εμφανίζει το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης (40,5%) και το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (43,2%). (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.2.2.Κατηγορίες επαγγελμάτων που ασκούν οι γυναίκες

Οι μετανάστριες εργάζονται σε πολύ συγκεκριμένους κλάδους ώστε τα εμπειρικά στερεότυπα τα οποία σε μεγάλο βαθμό έχουν επικρατήσει στην Ελλάδα ανταποκρίνονται κατά πολύ στην πραγματικότητα. Είναι γεγονός ότι οι μετανάστριες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας του ευρύτερου τομέα της παροχής υπηρεσιών οι οποίες χαρακτηρίζονται χειρωνακτικές και ανειδίκευτες. Η πλειοψηφία των αλλοδαπών γυναικών, δηλ. το 41% εργάζεται στα ιδιωτικά νοικοκυριά ως οικιακοί βοηθοί, καθαρίστριες, φροντιστές παιδιών, ηλικιωμένων και χρόνια ασθενών και προσφέρουν υπηρεσίες που στο πλαίσιο του νοικοκυριού συνηθίζεται να εκτελούνται από τις γυναίκες της οικογένειας χωρίς αμοιβή. Επίσης, υπάρχει και ένα επιπλέον 7,5% που εργάζεται σε κλάδους της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας όπως είναι οι αποκλειστικές νοσοκόμες αλλά και σε άλλες δραστηριότητες της παροχής υπηρεσιών. Επιπλέον, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό της τάξης του 16% απασχολείται σε επαγγέλματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών σε ξενοδοχεία και εστιατόρια ως καθαρίστριες, μαγείρισσες και κατώτερο προσωπικό κουζίνας. Στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο κυρίως ως πωλήτριες σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές εργάζεται το 10% των μεταναστριών ενώ μόνο το 8% απασχολείται στις μεταποιητικές βιομηχανίες. Ακόμα, μερικές εργάζονται στη διασκέδαση και ειδικότερα στη βιομηχανία του σεξ ενώ ελάχιστες μετανάστριες ασκούν

επιστημονικά επαγγέλματα και σχεδόν καμία δεν ανήκει στα ανώτερα στελέχη. Έτσι, παρατηρείται έντονη η παρουσία των μεταναστριών σε κάποιους συγκεκριμένους επαγγελματικούς κλάδους. Για το λόγο αυτό δε θα ήταν υπερβολή ο χαρακτηρισμός κάποιων εργασιών ως “γυναικείες μεταναστευτικές δουλειές”. (Καβουνίδη Τζ., 2003)

4.2.3. Τρόπος αμοιβής και αποδοχές των μεταναστριών

Ως προς τον τρόπο με τον οποίο αμείβονται οι μετανάστριες, οι περισσότερες πληρώνονται με μεροκάματο, κάτι που αντιστοιχεί σε ποσοστό 50,6%. Σε μηνιαία βάση αμείβεται το ποσοστό του 41,7% των αλλοδαπών γυναικών ενώ μόνο το 7,7% είναι αυτοαπασχολούμενες. Φυσικά, ο τρόπος αμοιβής σχετίζεται άμεσα και με το είδος του επαγγέλματος στο οποίο απασχολούνται οι γυναίκες αυτές. Έτσι, οι αλλοδαπές που εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί, καθαρίστριες, σε ξενοδοχεία και εστιατόρια και ως αποκλειστικές νοσοκόμες αμείβονται κατά 61,3% με μεροκάματο και μόνο το 37,4% με μισθό. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εργάτριες σε διάφορες εργασίες όπως είναι οι αγροτικές οι οποίες και πάλι στην πλειοψηφία τους σε ποσοστό 68,4% αμείβονται με μεροκάματο και το 26,3% με μισθό. Αντίθετα, όσες από τις μετανάστριες είναι υπάλληλοι γραφείου ή εργάζονται σε άλλες δραστηριότητες της παροχής υπηρεσιών πληρώνονται με μισθό 76,2% και 56,1% αντίστοιχα ενώ με μεροκάματο 14,3% και 30,5% κατ'αναλογία. Τέλος, από τις ελάχιστες γυναίκες που ασκούν επιστημονικά επαγγέλματα το 68,2% αμείβεται σε μηνιαία βάση ενώ το 22,7% με μεροκάματο.

Από την άλλη πλευρά, το ύψος των αποδοχών των μεταναστριών αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα καθώς είναι άρρηκτα συνυφασμένο με την επιβίωση του κάθε ατόμου. Ωστόσο, οι μετανάστριες φαίνεται να βρίσκονται αντιμέτωπες με τα χαμηλά εισοδήματα τα οποία πολλές φορές είναι μικρότερα και από αυτά που προβλέπουν οι συλλογικές συμβάσεις. Άλλες φορές, οι αμοιβές είναι αβέβαιες ενώ τυχαίνουν και περιπτώσεις όπου μπορεί να μη πληρωθούν καθόλου. Το ύψος των αμοιβών των μεταναστριών διαμορφώνεται ως εξής: οι μισές περίπου γυναίκες, το 47,3% πληρώνονται με μηνιαίες αποδοχές έως 700 ευρώ, το 27,8% με 701-1000 ευρώ και το 24,9% με περισσότερα από 1000 ευρώ το μήνα. Στην κατηγορία των 1000 ευρώ και άνω ανήκουν οι γυναίκες εκείνες που απασχολούνται σε επιστημονικά επαγγέλματα και όπως αναφέρθηκε πρόκειται για πολύ μικρό αριθμό. Στην ακριβώς αντίθετη θέση βρίσκονται οι εργάτριες, οι οικιακοί βοηθοί και γενικότερα ο τομέας της παροχής προσωπικών υπηρεσιών (εστιατόρια, ξενοδοχεία). Ενώ στη μεσαία κατηγορία κυριαρχούν οι μετανάστριες που εργάζονται ως υπάλληλοι γραφείου και σε ορισμένους από τους τομείς της παροχής υπηρεσιών. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.2.4. Ωρες εργασίας και ασφάλιση

Όπως συμβαίνει στην πλειονότητα των χωρών της ΕΕ έτσι και στην Ελλάδα οι μετανάστριες αντιμετωπίζουν ένα σκληρό εργασιακό περιβάλλον κάτι που γίνεται άμεσα αντιληπτό μέσω των ωρών εργασίας που έχουν στο ενεργητικό τους σε καθημερινή βάση. Το 55% των γυναικών εργάζεται περισσότερες από οχτώ ώρες την ημέρα, το 33% εργάζεται έως οχτώ ώρες την ημέρα και μόλις το 12% εργάζεται έως πέντε ώρες καθημερινά. Είναι φανερό πως οι περισσότερες μετανάστριες κάνουν υπερεργασία για την οποία δεν αμείβονται στις περισσότερες των περιπτώσεων καθώς οι εργοδότες δεν υπόκεινται σε κανέναν έλεγχο ως προς την τήρηση του ωραρίου εργασίας. Χαρακτηριστικά, το 51,3% των αλλοδαπών που απασχολούνται ως εργάτριες δουλεύουν πάνω από οχτώ ώρες την ημέρα, το 64,4% εκείνων που

εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί δουλεύουν έως οχτώ ώρες την ημέρα ενώ τα ποσοστά απασχόλησης έως πέντε ώρες σε οποιονδήποτε κλάδο της οικονομίας είναι πολύ μικρά.

Το ζήτημα της κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για τις μετανάστριες που ζουν και διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Από το σύνολο των γυναικών, το υψηλό ποσοστό του 42,5% είναι ανασφάλιστο, το 49,1% είναι ασφαλισμένες στο ΙΚΑ, το 4,9% στο ΤΕΒΕ, το 1,5 % στον ΟΓΑ, το 1,1% στο ΤΣΑ και το 1% έχει ιδιωτική ασφάλιση. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι όσες γυναίκες δουλεύουν ως οικιακοί βοηθοί στην πλειοψηφία τους είναι ανασφάλιστες. Ελάχιστες είναι εκείνες που επωμίζονται οι ίδιες τα έξοδα της ασφάλισής τους λόγω του κόστους της χρηματικής επιβάρυνσης. Συνέπεια του γεγονότος αυτού είναι ο αποκλεισμός των γυναικών αυτών από την ιατρική περίθαλψη, το επίδομα ανεργίας και τις άλλες κρατικές παροχές της πρόνοιας. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.2.5. Συμπληρωματική απασχόληση

Παρά τις αντιξοότητες των μεταναστριών στον εργασιακό τομέα, ιδίως τα χαμηλά ημερομίσθια με τα οποία αμείβονται για τις υπηρεσίες που προσφέρουν, η συντριπτική πλειοψηφία τους δεν εργάζεται σε κάποια συμπληρωματική απασχόληση σε ποσοστό 91%. Από αυτές που ασκούν δεύτερη εργασία οι περισσότερες προέρχονται από τις Φιλιππίνες και την Πολωνία, ακολουθούν οι γυναίκες που προέρχονται από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και τέλος οι μετανάστριες από τις Βαλκανικές χώρες. (Κ.Ε.Θ.Ι., 2007)

4.3. Προβλήματα των μεταναστριών στην Ελλάδα

Είναι γεγονός ότι οι μετανάστριες έρχονται αντιμέτωπες με μία πλειάδα δυσκολιών οι οποίες αφορούν σημαντικά θέματα της καθημερινής ζωής τους και η ύπαρξη τους δυσχεραίνει τόσο τη διαδικασία ένταξής τους αλλά και προσαρμογής τους στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας. Κίνδυνοι κοινωνικοί, ψυχολογικοί, κρίση ταυτότητας και προβλήματα ομαλής ένταξης συνθέτουν την εικόνα που διαμορφώνεται γύρω από το άτομο της μετανάστριας τόσο ως γυναίκα όσο και ως αλλοδαπή.

Αρχικά από τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αυτές προέρχονται από τις συναλλαγές τους με τον κρατικό μηχανισμό στις οποίες περιλαμβάνονται οι διαδικασίες απόκτησης άδειας παραμονής και εργασίας, κάτι ιδιαίτερα δύσκολο λόγω της έντονης γραφειοκρατίας που κυριαρχεί σε όλους τους κρατικούς τομείς αλλά και οι σχέσεις τους με τις δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες πολλές φορές είναι άσχημες και χαρακτηρίζονται από την αγενή συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων απέναντι τους. Οι διακρίσεις αυτές σε βάρος τους καταστούν τη διαμονή τους στην Ελλάδα ιδιαίτερα δυσάρεστη και οδηγούν σε αντίξοες συνθήκες επιβίωσης.

Επίσης, ακόμα ένα σπουδαίο ζήτημα είναι ο επαγγελματικός τομέας και η εύρεση απασχόλησης, κάτι που ανησυχεί πολλές μετανάστριες καθώς για τις περισσότερες είναι ο κύριος λόγος εγκατάλειψης της πατρίδας τους. Στον τομέα αυτό αντιπαλεύονται με θέματα όπως οι χαμηλές αποδοχές για τη ζωή στην Ελλάδα, τις δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, τις πολλές ώρες εργασίας και την έλλειψη κοινωνικής ασφάλισης. Αποδέχονται τις επίπονες, καταπιεστικές και ταπεινωτικές γι' αυτές συνθήκες εργασίας οι οποίες θα μπορούσε να ειπωθεί ότι συνδέονται άμεσα με τον όρο “μετανάστρια”, προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες των οικογενειών.

τους τις οποίες και στερούνται. Επιπλέον δεν πρέπει να ζεχνάμε ότι πολλές από τις μετανάστριες είναι άτομα με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα και μόρφωση καθώς και με επιτυχημένη καριέρα στη χώρα προέλευσής τους. Η μετάβαση από το βάθρο αυτό σε δουλειές κατωτέρου επιπέδου οδηγεί σε κρίση ταυτότητας των μεταναστριών, γεγονός αναμενόμενο εξ' αιτίας του στιγματισμού ως αλλοδαπές στη χώρα υποδοχής. Στα προηγούμενα προστίθεται και η έλλειψη κοινωνικής ασφάλισης, η οποία καθιστά την αλλοδαπή παράνομη και επιβαρύνει την εικόνα της, τη θέση της σε σχέση με τον εργοδότη της και τις αρχές και την κοινωνικότητά της.

Εκτός από αυτά, η κατηγορία των προβλημάτων τους συμπεριλαμβάνει τις δυσκολίες να φέρουν μέλη της οικογένειάς τους στην Ελλάδα, θέματα στέγασης και περίθαλψης, έλλειψη παιδικών σταθμών και περιορισμένη ενημέρωσή τους για δικαιώματα και ευκαιρίες. Στα κοινωνικά αυτά ζητήματα εντάσσεται και ο ρατσισμός τον οποίο βιώνουν από τους πολίτες της χώρας. Ο ντόπιος πληθυσμός είναι συνήθως επιφυλακτικός στις συναναστροφές μαζί τους αλλά και καχύποπτος. Ενώ οι Έλληνες έχουν παράδοση στην ελληνική φιλοξενία, σε ότι αφορά τις μετανάστριες και γενικότερα το μεταναστευτικό πληθυσμό διακατέχονται από αισθήματα άρνησης και ξενοφοβίας. Η κύρια πηγή της αρνητικής αυτής στάσης και των διακρίσεων φαίνεται να είναι ο περιορισμός των μεταναστριών σε συγκεκριμένα επαγγέλματα που απαιτούν χειρωνακτική εργασία, είναι ανθυγειενά και επικίνδυνα, με χαμηλό μεροκάματο, χωρίς μονιμότητα και ασφάλιση. Το γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός μεταναστριών βρίσκεται παράνομα στη χώρα μας καλύπτοντας θέσεις εργασίας στις οποίες δεν είναι πρόθυμες να εργαστούν οι Ελληνίδες συντελεί στην ανάπτυξη ρατσιστικής συμπεριφοράς, στην περιφρόνηση, υποτίμηση και εκμετάλλευσή τους. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα παρατηρείται το φαινόμενο της δημιουργίας ιδιαίτερα αρνητικών στερεοτύπων κατά μίας κυρίως συγκεκριμένης ομάδας μεταναστριών, εκείνες που προέρχονται από την Αλβανία. Οι συνθήκες εργασίας, τα μεροκάματά τους και τα ωράρια τους είναι πολύ χειρότερα συγκριτικά με των μεταναστριών άλλων εθνικοτήτων που εργάζονται στις ίδιες υπηρεσίες. Βιώνουν έντονη άρνηση τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα καθώς για πολλούς θεωρούνται μετανάστες δεύτερης κατηγορίας και επικίνδυνοι για την τοπική κοινωνία.

Φαινόμενα, όμως, όπως τα παραπάνω απαιτούν άμεση εξάλειψη μέσω πολιτικής και κοινωνικής σύνεσης και ενίσχυση των πολιτικών ένταξης που στοχεύουν σε μετανάστριες που τιμούν την Ελλάδα και την αποδέχονται ως δεύτερη πατρίδα τους. Τόσο το κράτος όσο και η κοινωνία οφείλουν να μάχονται το ρατσισμό και τη ξενοφοβία, να σέβονται τα δικαιώματα και την ελευθερία του κάθε ατόμου και να αντιπαλεύονται στερεότυπα που οδηγούν σε ατέρμονες και βαλτώδεις καταστάσεις.

5.ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ

5.1.Συνοπτική επισκόπηση των ευρωπαϊκών πολιτικών μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί συστατικό στοιχείο των κοινωνιών μας, της κοινωνικής συνοχής και έναν από τους σπουδαιότερους παράγοντες κοινωνικής μεταβολής. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που οφείλονται στο φαινόμενο αυτό θεσμοθετούνται κατάλληλα μέτρα τα οποία στο σύνολό τους απαρτίζουν τη μεταναστευτική πολιτική η οποία σχετίζεται κυρίως με το θέμα της ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Στα πλαίσια της ΕΕ τα κράτη-μέλη διαφέρουν ως προς τον τρόπο προσέγγισης της μεταναστευτικής διαδικασίας. Κάποια από αυτά έχουν μακρόχρονη παράδοση στο ζήτημα αυτό ενώ κάποια άλλα κλήθηκαν αρκετά πρόσφατα να αντιμετωπίσουν την καινούρια αυτή παράμετρο στην κοινωνία τους. Για ορισμένες χώρες η μετανάστευση φαντάζει σαν απειλή της εθνικής τους ταυτότητας, για άλλες ως μία πηγή πολιτισμικής πολυμορφίας ενώ υπάρχουν μερικές άλλες που απλά αποτελούν είσοδο ή πέρασμα των μεταναστών για τη μετάβασή τους στους τελικούς τους προορισμούς. Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν την ανάγκη δημιουργίας μίας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής η οποία κατ' ουσίαν προκύπτει ως επιτακτικότητα για τους εξής δύο λόγους: 1) Ο υπερεθνικός χαρακτήρας της μετανάστευσης, δηλ. η είσοδος, η παραμονή και η γεωγραφική κινητικότητα των πολιτών των χωρών της ΕΕ αλλά και τρίτων χωρών στα κράτη-μέλη της ΕΕ είναι σχεδόν αδύνατο να ρυθμιστεί μόνο από εθνικές πολιτικές. Αυτό διότι το πόσο αποτελεσματική ή όχι θα είναι η εθνική πολιτική της εκάστοτε χώρας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις πολιτικές που εφαρμόζονται στα υπόλοιπα κράτη-μέλη και 2) Η προώθηση της ελεύθερης διακίνησης πολιτών στο εσωτερικό της ΕΕ, η ενιαία αγορά και η δημιουργία του κοινού νομίσματος ευνοούν τη διακίνηση των ατόμων μεταξύ των κρατών-μελών η οποία οδηγεί σε πολιτική αλληλεξάρτηση των ευρωπαϊκών χωρών. (Τριανταφυλλίδου Α., 2005)

Έτσι, το όραμα της δημιουργίας της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής ξεκινά στα μέσα της δεκαετίας του '80. Έως τότε τα μέτρα που εφάρμοζαν τα κράτη-μέλη απέβλεπαν στη παύση της μεταναστευτικής ροής και χαρακτηρίζονταν ως μέτρα αστυνομικής φύσης. Έγινε, όμως, γρήγορα αντιληπτό ότι τα μέτρα αυτά ήταν ακατάλληλα για την αντιμετώπιση της εισροής μεταναστών, για τη διαχείριση του εισαχθέντος μεταναστευτικού πληθυσμού αλλά και για τις σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες εκροής μεταναστών. Τον Ιούνιο του 1985, πέντε κράτη, η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία συμφώνησαν στο Schengen (http://www.europa.eu/abc/treaties/index_el.htm) του Λουξεμβούργου τη θέσπιση ελεύθερης κυκλοφορίας όλων των υπηκόων που είχαν υπογράψει τη συμφωνία καταργώντας τον έλεγχο των εσωτερικών συνόρων. Για την ομαλή διεξαγωγή της συμφωνίας αυτής καθιερώθηκαν κανόνες που αφορούσαν την έκδοση visas, το δικαίωμα ασύλου και τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων. Επρόκειτο δηλ. για μία πολιτική ελεγχόμενης ροής μεταναστευτικού δυναμικού η οποία δεν αμφισβητεί την αντίληψη ότι η Ευρώπη μόνο ως πολυπολιτισμική κοινωνία θα μπορέσει να αναπτυχθεί. Όμως, στις αρχές της δεκαετίας του '90, μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ τα κράτη-μέλη ήρθαν αντιμέτωπα με τα αυξημένα κύματα μεταναστών. Στη συνθήκη του Μάαστριχτ το 1991 (http://www.europa.eu/abc/treaties/index_el.htm) όπου το κοινοτικό εγχείρημα οικοδομείται πάνω σε τρεις πυλώνες, στο νομικό και θεσμικό πλαίσιο για θέματα

δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων του τρίτου πυλώνα, οι Ευρωπαίοι συμφώνησαν μεταξύ άλλων την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και την κάλυψη θεμάτων που άπτονται της μετανάστευσης, του ασύλου και της προστασίας των δικαιωμάτων των υπηκόων τρίτων χωρών.

Η συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 (http://www.europa.eu/abc/treaties/index_el.htm) που ακολούθησε, αποτελεί την πρώτη βασική συνιστώσα της νέας πολιτικής που θα διαμορφωνόταν και πρέσβευε την από κοινού αντιμετώπιση της μετανάστευσης και του ασύλου. Η αναζήτηση αυτής της νέας πολιτικής σε κοινοτική βάση που ξεκίνησε από το Συμβούλιο του Τάμπερε το 1999 διευκολύνθηκε σημαντικά από το γεγονός ότι η συνθήκη του Άμστερνταμ θεσπίζει για πρώτη φορά κοινοτική αρμοδιότητα όσον αφορά τη μετανάστευση και το ασύλο. Αυτό σημαίνει ευχερέστερη παράκαμψη των κρατικών δυσκαμψιών και υπαγωγή των μεταναστευτικών θεμάτων στα κοινοτικά νομικά μέσα και στην κοινοτική διαδικασία. Καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή διαδραμάτισε το κεκτημένο του Schengen το οποίο ενσωματώθηκε ως μέρος των εσωτερικών κανόνων της Ένωσης. Έτσι, στα πλαίσια του πενταετούς προγράμματος που αποφασίστηκε στο συμβούλιο του Τάμπερε τα δεκαπέντε κράτη-μέλη αντιλαμβανόμενα τον επείγοντα χαρακτήρα ανάπτυξης μίας πιο συνεκτικής πολιτικής υιοθέτησαν οδηγίες για την οικογενειακή επανένωση, το καθεστώς των επί μακρά διαμένοντων, τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σπουδές, ανταλλαγή μαθητών, άμισθη πρακτική άσκηση ή εθελοντική υπηρεσία και τη διαδικασία εισδοχής τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.

Έως αυτή τη στιγμή ο στόχος των εικοσιεπτά πλέον κρατών-μελών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου επικεντρώνεται κυρίως στον έλεγχο των συνόρων και στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Όμως η εναρμόνιση των δικαιωμάτων των μεταναστών με εκείνα των ευρωπαίων πολιτών όπως επίσης και οι πολιτικές ένταξης υστερούν σε σημαντικό βαθμό. Ο κύριος λόγος της περιορισμένης αυτής αποτελεσματικότητας οφείλεται στην κατοχή αποκλειστικής αρμοδιότητας των κρατών-μελών σε θέματα όπως η είσοδος, η παραμονή και η έξοδος των μεταναστών. Το ερώτημα που κυριαρχεί πλέον είναι αν οδηγούμαστε σε μία Ευρώπη φρούριο ή αν αντίθετα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη δημιουργία επενδύσεων των χωρών αποστολής ώστε να μην υπάρχει κίνητρο μετανάστευσης. Στη συνθήκη της Λισαβόνας που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 (<http://www.eur-lex.europa.eu>) ισχυροποιείται το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως νομοθετικό όργανο καθώς σύμφωνα με αυτή πάνω από σαράντα νέοι τομείς, μεταξύ αυτών και η μετανάστευση εμπίπτουν πλέον στο πεδίο της διαδικασίας της συναπόφασης σύμφωνα με την οποία το Κοινοβούλιο έχει τα ίδια δικαιώματα με το Συμβούλιο. Επίσης, προστέθηκε και η ρήτρα ανάσχεσης η οποία επιτρέπει σε μία κυβέρνηση να σταματάει τις συζητήσεις όταν θεωρεί ότι μία πρόταση έρχεται σε αντίθεση με το νομικό της σύστημα. Εφόσον ο συμβιβασμός δεν επιτευχθεί το κράτος μπορεί να μην εφαρμόσει την απόφαση των υπολοίπων ενώ τα υπόλοιπα κράτη μπορούν να προχωρήσουν στη καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας. Η Γαλλία η οποία διαδέχτηκε τη Σλοβενία στην προεδρία του Συμβουλίου το δεύτερο εξάμηνο του 2008 έθεσε στην κορυφή της ατζέντας της την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής παρουσιάζοντας ένα Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση το οποίο στηρίχθηκε στις εξής αρχές: ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ (FRONTEX), (<http://www.frontex.europa.eu>) νομιμοποίησεις ύστερα από ευρωπαϊκή συνεννόηση, κοινός καθορισμός των δικαιωμάτων ασύλου και ενίσχυση των χωρών προέλευσης.

Όσον αφορά την εργασία η οποία είναι και το βασικότερο κίνητρο για την πλειοψηφία των μεταναστών η ΕΕ μέσω της Ευρωπαϊκής σύμβασης για τα Δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΣΔΑ) με σκοπό την προστασία θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων περιλαμβάνει ορισμένες σημαντικές πράξεις για την κατοχύρωση της εργαζόμενης μετανάστριας. Οι σπουδαιότερες είναι οι εξής: 1) Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (1961), 2) Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας κοινωνικής ασφάλισης (1964), 3) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργαζομένων (1977), 4) Η σύσταση 1261 σχετικά με την κατάσταση των μεταναστριών στην Ευρώπη (1995), 5) Η σύσταση 1732 σχετικά με την ενσωμάτωση των μεταναστριών στην Ευρώπη (2006), 6) Ο κανονισμός 1035/1997 για την ίδρυση Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου των φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας (1997), 7) Ο κανονισμός 491/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δημιουργία δικτύων συνδέσμων μετανάστευσης και 8) Ο κανονισμός 491/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση προγράμματος χρηματοδοτικής και τεχνικής βοήθειας προς τρίτες χώρες στους τομείς μετανάστευσης και ασύλου.

Ειδικότερα για τις μετανάστριες το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επισημάνει ότι στην πλειοψηφία τους ζουν στο κοινωνικό περιθώριο έχοντας μεγαλύτερες και περισσότερες δυσκολίες από τους άνδρες μετανάστες καθώς ή θα παραμένουν κλεισμένες στο σπίτι απομονωμένες από το κοινωνικό σύνολο με αποτέλεσμα να αδυνατούν να μάθουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και να ενταχθούν στο ευρύτερο περιβάλλον ή θα απασχολούνται σε επαγγέλματα κατώτερα και περιφρονημένα από την τοπική κοινωνία παραμένοντας με αυτό τον τρόπο εγκλωβισμένες και εξαρτημένες από διάφορους παράγοντες. Έτσι, το κοινοβούλιο τονίζοντας τη σύσταση 1261 του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την κατάσταση των μεταναστριών αλλά και τις συστάσεις 1018 (1994) και 1229 (1994) που αφορούν την ισότητα των δικαιωμάτων μεταξύ ανδρών και γυναικών καθώς και τη Διακήρυξη για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών (1988) επισήμανε στα κράτη-μέλη την υποχρέωσή τους για ανάληψη δραστηριοτήτων που θα οδηγήσουν σε παύση τις διακρίσεις και τις αδικίες σε βάρος τους. Επίσης, με τη σύσταση 1732 του Συμβουλίου σχετικά με την ενσωμάτωση των μεταναστριών, το Κοινοβούλιο σημείωσε την επιτακτική ανάγκη εξασφάλισης της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστριών και του σεβασμού της αρχής της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών στις μεταναστευτικές κοινότητες ώστε να υπάρχει ομαλή ενσωμάτωση τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων μεταναστριών. Τέλος, με την οδηγία 2003/86/ΕΚ το κοινοβούλιο ρυθμίζει ένα σημαντικό ζήτημα που συνδέεται άμεσα με τις μετανάστριες, αυτού του δικαιώματος της οικογενειακής επανένωσης σύμφωνα με την υποχρέωση προστασίας της οικογένειας και του οικογενειακού βίου. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να το ζητήσει πλέον ο σύζυγος της αιτούσας την επανένωση. Πέρα από τον τίτλο διαμονής ίσης διάρκειας με την αιτούσα, τα μέλη της οικογένειάς της έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση. Με την πάροδο πέντε ετών διαμονής ο σύζυγος καθώς και τι παιδί, εφόσον έχει ενηλικιωθεί, δικαιούνται ατομικό τίτλο διαμονής. (Βασιλικού Κ., 2007)

Η ΕΕ στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης μεταναστευτικής πολιτικής με απότερο στόχο την κοινωνική συνοχή οφείλει να αναπτύσσει αποτελεσματικές πολιτικές υποδοχής και ένταξης των μεταναστών και ιδιαίτερα των γυναικών των οποίων ο αριθμός ολοένα και αυξάνεται. Η απαραίτητη προϋπόθεση είναι να ληφθούν υπόψιν οι ιδιαιτερότητες που συνδέονται τόσο με τη διάσταση του φύλου όσο και με τη γενικότερη κατάσταση των μεταναστριών. Επομένως, η διαμόρφωση

μεταναστευτικών πολιτικών προς αυτή τη κατεύθυνση αποτελεί ένα είδος μονόδρομου για τις σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες.

5.2.Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική και η εξέλιξή της

Η γρήγορη και απότομη μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής εξ' αιτίας συγκεκριμένων γεγονότων όπως είναι η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μετά το 1989 και η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία και Αλβανία αλλά και διαφόρων ανακατατάξεων στο Βαλκανικό χώρο κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη διαμόρφωσης ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής η οποία από τη μία θα λαμβάνει υπ' όψιν της τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές νομοθετικές διατάξεις και από την άλλη θα διασφαλίζει την κοινωνική συνοχή στην εδαφική της επικράτεια. Έτσι, στόχος αυτής της πολιτικής και των νόμων που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, δημιουργούνται στο παρόν και θα δημιουργηθούν στο μέλλον είναι αρχικά η παρακολούθηση των δεδομένων και η προσαρμογή σε δράσεις φορέων που συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, προσδίδοντάς της υπερεθνικό χαρακτήρα. Κατά δεύτερο λόγο, συγκροτείται από επιμέρους πολιτικές το περιεχόμενο των οποίων καθορίζεται από τους συναρμόδιους κυβερνητικούς φορείς όπως είναι το Συντονιστικό Διυπουργικό Όργανο Μεταναστευτικής Πολιτικής και σχεδιάζεται με επιτελικό τρόπο από τον κεντρικό φορέα διοίκησης ο οποίος είναι το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης καθώς έχει την κύρια αρμοδιότητα για τον παραπάνω σκοπό. Επιπλέον, εφαρμόζεται μέσω των φορέων άσκησης κρατικής διοίκησης σε τοπικό επίπεδο όπως επίσης και στα πλαίσια λειτουργίας των τοπικών θεσμών της Ελλάδας, δηλ. των περιφερειακών αυτοδιοικήσεων. Τέλος, τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα που παράγονται από την άσκηση αυτής της πολιτικής και την εκπόνηση των αντίστοιχων έργων ελέγχονται από τον Συνήγορο του Πολίτη.

Κάνοντας μία σύντομη επισκόπηση της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας και των νόμων που έχουν θεσπιστεί για την ομαλή λειτουργία του σκοπού αυτού, (http://www.el.wikipedia.org/wiki/Μεταναστευτικό_ζήτημα_στην_Ελλάδα), η απαρχή γίνεται με την αντικατάσταση του μέχρι τότε ισχύοντος και ανεπαρκούς νόμου 4310/1929 καθώς αφορούσε μόνο ζητήματα των προσφύγων από τη Μικρά Ασία και αναθεωρημένου το 1948, με το νόμο 1975/1991 με τίτλο “Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις”. Ο νέος αυτός νόμος καθορίζει τις προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα αλλά και απέλαση όσων ήταν χωρίς νομικές διατυπώσεις. Η ποινή φυλάκισης έως πέντε χρόνια προβλέπεται με το νόμο αυτό σε όποιον εισέρχεται παράνομα στην Ελλάδα. Ωστόσο, λόγω των έντονων ποινικοποίήσεων και απαγορεύσεων που περιελάμβανε επικρίθηκε ότι αποσκοπούσε στην αστυνομική προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου. Όμως, εξ' αιτίας της αδυναμίας αποτελεσματικής φύλαξης των συνόρων και κατά συνέπεια της έντονης αύξησης του αριθμού των μεταναστών κρίθηκε απαραίτητη η τροποποίηση και συμπλήρωση του νόμου αυτού με το νόμο 2452/1996 με τίτλο “Ρύθμιση θεμάτων προσφύγων κατά τροποποίηση των διατάξεων του Ν.1975/1991 και άλλες διατάξεις”. Με το νόμο αυτό θεσπίζονται ορισμένα επιπλέον μέτρα όπως της επαναπροώθησης στη χώρα προέλευσης των αλλοδαπών, τη συγκρότηση ειδικών αστυνομικών ομάδων

για την καταπολέμηση της μετανάστευσης και την επιβολή υποχρεώσεων στους διαμένοντες στον ελλαδικό χώρο μετανάστες.

Ακολούθησε ο νόμος 2190/2001 με τίτλο “Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις”. Ο νέος αυτός νόμος μεταφέρει τη μεταναστευτική πολιτική από το Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Παράλληλα μειώνονται από δεκαπέντε σε δύο έτη τα απαιτούμενα χρόνια διαμονής του μετανάστη για το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση. Κατοχυρώνεται η πρόσβαση των αλλοδαπών στο σύστημα δικαιοσύνης και κοινωνικής προστασίας, ρυθμίζεται η πολιτογράφηση ενώ οι ανήλικοι μετανάστες αποκτούν το δικαίωμα στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, στα άρθρα 19-24 ορίζονται οι όροι για την απόκτηση της άδειας εργασίας και παραμονής για τους μελλοντικούς μετανάστες. Η ρύθμιση των μεταναστευτικών εισροών βασίζεται στον προγραμματισμό από τον ΟΑΕΔ των αναγκών της εγχώριας αγοράς εργασίας στο τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους. Στα άρθρα 65-66 προτείνεται μία νέα προσπάθεια καταγραφής και νομιμοποίησης για τους μη καταγεγραμμένους μετανάστες. Όμως, ο στόχος της προσπάθειας αυτής για την καταγραφή και νομιμοποίηση όλων των αλλοδαπών μέσω της χορήγησης προσωρινής άδειας δεν καρποφόρησε. Ο λόγος είναι η χρονοβόρα, πολυδάπανη και γραφειοκρατική διαδικασία που επιλέχθηκε να ακολουθηθεί. Πέραν, βέβαια, από την πολύπλοκη γραφειοκρατική διαδικασία της εφαρμογής του νόμου, η έλλειψη ξεκάθαρου στόχου και η περιορισμένη αντιμετώπιση ενός μεγάλου αριθμού ειδικών περιπτώσεων μεταναστών, οδήγησαν στην ανάγκη πολλών τροποποιήσεων και συμπληρώσεων.

Ένα βασικό νομοθέτημα της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής θεωρείται ο νόμος 3386/2005 με τίτλο “Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια”. Με το νέο αυτό νόμο μειώνεται η γραφειοκρατία ενοποιώντας την άδεια εργασίας και διαμονής των μεταναστών σε ένα έγγραφο. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται μία ορθολογιστική οργάνωση των αδειών που χορηγούνται σε ξένους υπηκόους. Επίσης, γίνεται καμπάνια νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών και ενσωματώνεται η κοινοτική οδηγία 2003/86 για την οικογενειακή επανένωση των αλλοδαπών. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 54 παρέχει προστασία σε περιπτώσεις πολυγαμίας ενώ το άρθρο 60 παρέχει αυτοτελή άδεια διαμονής στα μέλη οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα και στις περιπτώσεις όπου έχει επέλθει πενταετία από τη χορήγηση διαμονής για οικογενειακή επανένωση εφόσον δεν έχει χορηγηθεί σχετική άδεια για έναν από τους εξής λόγους: ενηλικίωση, θάνατος και διαζύγιο. Έτσι, τα μέλη της οικογένειας και ειδικότερα οι γυναίκες οι οποίες συχνά είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας, μπορούν να παραμείνουν στη χώρα υποδοχής κατόπιν ενός διαζυγίου αντί να ζουν σε ένα βίαιο περιβάλλον εξ’ αιτίας του φόβου διακοπής της διαμονής τους. Ακόμα, εντάσσεται στα πλαίσια αυτού του νόμου η οδηγία 2003/109 για το καθεστώς του επί μακρός διαμένοντος αλλοδαπού με συμπλήρωση πενταετούς διαμονής στην Ελλάδα και τη γνώση της ελληνικής γλώσσας, πολιτισμού και ιστορίας. Ταυτόχρονα προβλέπονται οικονομικές, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε όσους παρέχουν υπηρεσίες σε παράνομους μετανάστες τρίτων χωρών. Τέλος, σημαντική καινοτομία του νόμου αυτού είναι ότι το κεφάλαιο Θ που προβλέπει ρυθμίσεις για την προστασία και περίθαλψη των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Οι ειδικές ρυθμίσεις που περιέχει στοχεύουν στην καταπολέμηση του φαινομένου αυτού ειδικά αν πρόκειται για γυναίκες μετανάστριες ή ανήλικα παιδιά και είναι σύμφωνες με την οδηγία 2004/81/EK του Συμβουλίου η οποία περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με το τίτλο

παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργεια σε λαθρομετανάστευση.

Κατόπιν, δημιουργήθηκε ο νόμος 3386/2007 ο τίτλος του οποίου είναι “Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης”. Στόχος του ήταν η ρύθμιση του καθεστώτος διαμονής πολλών αλλοδαπών που διέμεναν νόμιμα στη χώρα μας, όμως, λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων του νόμου 3386/2005 ήταν εξαιρετικά δύσκολη η ανανέωση της άδειάς τους. Με τις διατάξεις που εμπειρέχονται, διευκολύνονται οι μετανάστες στην εξαγορά του 20% των ενσήμων που απαιτούνται να συμπληρώσουν για να ανανεώσουν την άδεια παραμονής τους. Εκτός από αυτό, οι γονείς μεταναστών θα έχουν τη δυνατότητα να νομιμοποιούνται όταν τα παιδιά τους φοιτούν στη πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, αν και υπήρξαν βελτιώσεις στο θεσμικό πλαίσιο, σε ότι αφορά τη διαδικασία νομιμοποίησης, τα προβλήματα εξακολουθούν να υπάρχουν εξ’ αιτίας της καθυστερημένης έκδοσης αδειών παραμονής λόγω των ελλείψεων σε δήμους και περιφέρειες.

Τελευταίος στη μέχρι τώρα μεταναστευτική πολιτική της χώρας είναι ο νόμος 3838/2010 ο οποίος περιλαμβάνει τις προϋποθέσεις απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας. Ενώ ο παλιός κώδικας ελληνικής ιθαγένειας βασιζόταν στην αρχή του δικαίου του αίματος, με αυτό το νόμο τα παιδιά μεταναστών μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια με τη γέννησή τους στην Ελλάδα με την προϋπόθεση ότι και οι δύο γονείς διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα για πέντε συναπτά έτη. Όπως επίσης και παιδιά μεταναστών τα οποία έχουν φοιτήσει για έξι τουλάχιστον έτη σε ελληνικό σχολείο και διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στη χώρα δικαιούνται την ελληνική ιθαγένεια. Τέλος, για τους αλλοδαπούς οι οποίοι θέλουν να πολιτογραφηθούν ως Έλληνες πολίτες, ο νόμος προβλέπει ότι θα πρέπει να διαμένουν νόμιμα για εφτά συνεχόμενα έτη, να έχουν λευκό ποινικό μητρώο, να κατέχουν την ελληνική γλώσσα και να έχουν αποκτήσει εξοικείωση με τους θεσμούς του πολιτεύματος.

Στόχος της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής και της εξέλιξής της είναι η ομαλή εγκατάσταση και προσαρμογή των μεταναστών στον ελλαδικό χώρο, η ειρηνική συμβίωση με τους πολίτες της χώρας και η διασφάλιση της διατήρησης της κοινωνικής συνοχής. Για το λόγο αυτό, γίνεται άμεσα αντιληπτή, η επιτακτική ανάγκη που υπάρχει στα πλαίσια της προσπάθειας που καταβάλλεται για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής να υπεισέρχονται όλες οι παράμετροι και να συμμετέχουν όλοι οι σχετικοί φορείς έχοντας το μικρότερο δυνατό κόστος τόσο σε όρους οικονομικούς όσο και σε χρονοβόρας διαδικασίας. Η ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου απαιτεί πολλές ακόμα προσπάθειες όχι μόνο εντός των ελληνικών συνόρων αλλά εντός του φάσματος όλων των ευρωπαϊκών χωρών.

6.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αναμφισβήτητα, η σημερινή Ευρώπη είναι μία ήπειρος εντός της οποίας συνυπάρχουν πολλές και διαφορετικές εθνικότητες, κουλτούρες και πολιτισμικές ομάδες. Η μετανάστευση κάθε είδους συνεπάγεται τη μεταφορά δεξιοτήτων, ιδεών και γνώσεων, δημιουργεί δεσμούς και διαπροσωπικά δίκτυα, συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής καθώς και στην προσωπική εξέλιξη των ίδιων των εργαζομένων. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, τα προβλήματα τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν οι μετανάστες είναι ποικίλα αλλά και αλληλένδετα μεταξύ τους και αφορούν κυρίως στην εργασία και στους τομείς που αυτή περιλαμβάνει, στη στέγαση, στην υγεία, στην εκπαίδευση και γενικότερα σε όλες σχεδόν τις πτυχές της καθημερινής ζωής τους.

Ειδικότερα, όσον αφορά το ζήτημα της γυναικείας μετανάστευσης έχει γίνει ιδιαίτερα έντονο παρουσιάζοντας συνεχείς αυξανόμενες τάσεις τα τελευταία χρόνια απασχολώντας πολλές χώρες σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο. Τα κράτη της ΕΕ, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, υποχρεώθηκαν να αντιμετωπίσουν ένα φαινόμενο του οποίου η ανάπτυξη ήταν πολύ γρήγορη και απότομη για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, διαμορφώνοντας πολιτικές με απότερο στόχο την όσο το δυνατόν ομαλότερη προσαρμογή των αλλοδαπών γυναικών στο κοινωνικό περιβάλλον κάθε χώρας. Όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι στις μέχρι τώρα μεταναστευτικές πολιτικές το ζήτημα της γυναικείας μετανάστευσης δεν καταλαμβάνει σημαντικό κομμάτι των σχετικών ρυθμίσεων και συζητήσεων που διεξάγονται τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Πρόκειται δηλ. για αποσπασματικές αναφορές στις γυναίκες μετανάστριες και όχι σε ένα ενιαίο κείμενο που να αφορά μόνο αυτή τη κοινωνική ομάδα.

Προκειμένου, λοιπόν, τα κράτη να αναπτύξουν μία ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική η οποία να έχει στο επίκεντρό της τη γυναίκα οφείλουν να υπολογίσουν μία σειρά σημαντικών παραγόντων οι οποίοι περιγράφουν συνοπτικά την κατάσταση των αλλοδαπών γυναικών. Αρχικά, θα πρέπει να ληφθεί υπ'όψιν το μεγάλο ποσοστό του 54% το οποίο κατέχει η γυναικεία μετανάστευση στην ΕΕ καλύπτοντας ένα ολοένα και ευρύτερο πεδίο μεταναστευτικών λόγων. Ακόμα, άλλος ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος επιβάλλεται να προσμετρηθεί είναι τα προβλήματα ενσωμάτωσης που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαπές και αναφέρονται κυρίως στον εργασιακό και κοινωνικό τομέα στις χώρες υποδοχής. Επίσης, καθοριστικής σημασίας στοιχείο είναι οι σοβαρές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και η ευάλωτη θέση στην οποία πολύ συχνά βρίσκονται, γεγονός που τις καθιστά εκτεθειμένες είτε στη σωματική είτε στη ψυχολογική βία καθώς και στη σεξουαλική εκμετάλλευση στο χώρο εργασίας αλλά και στα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων. Έτσι, πολλές από αυτές καταλήγουν να στερούνται θεμελιώδη δικαιώματα της ανθρώπινης ύπαρξης. Τέλος, για να λειτουργεί με αποτελεσματικό τρόπο η όλη διαδικασία, οι πολίτες της εκάστοτε χώρας υποδοχής πρέπει να συμβάλλουν με τη συμπεριφορά και τη στάση τους στην αποδοχή και ενσωμάτωση των μεταναστριών αυτών.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι αναγκαίο στις ήδη υπάρχουσες διαμορφωμένες πολιτικές να προστεθούν καινούριες οι οποίες θα περιλαμβάνουν ειδικές ρυθμίσεις για το γυναικείο μεταναστευτικό πληθυσμό εντάσσοντας τη διάσταση του φύλου ως τον πρωταρχικό παράγονται στη δημιουργία των νέων κανονισμών. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη οφείλουν να παρέχουν εγγυήσεις σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστριών ανεξάρτητα από τη νόμιμη ή παράνομη διαμονή τους προστατεύοντάς τες από κάθε μορφή ψυχολογικού

καταναγκασμού, βίας και διακρίσεων. Στην εξάλειψη τέτοιων φαινομένων εποικοδομητικές θα φανούν ανάλογες εκστρατείες ενημέρωσης των μεταναστριών αλλά κυρίως ενίσχυσης των δομών προστασίας των κρατικών κοινωνικών υπηρεσιών. Επίσης, η χρηματοδότηση προγραμμάτων που να αφορούν αποκλειστικά γυναίκες με στόχο την ενημέρωσή τους για τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν ώστε να εισέλθουν και να διαμείνουν σε μία χώρα θα συντελέσει σημαντικά στη μεταναστευτική διαδικασία. Ακόμα, είναι υποχρεωτικό να διασφαλιστεί ένα ασφαλές και αυτόνομο εργασιακό νομικό καθεστώς στις χώρες υποδοχής συμπεριλαμβάνοντας μέτρα με στόχο την προώθηση των μεταναστριών στην αγορά εργασίας, την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και του σεβασμού των κοινωνικών δικαιωμάτων τους. Επιπρόσθετα, καθώς η πρόσβαση στην εκπαίδευση και η γλωσσική κατάρτιση αποτελούν ουσιώδεις προϋποθέσεις για την πραγματική ένταξη στην κοινωνία και τον εργατικό βίο, τα κράτη πρέπει να εξασφαλίσουν την επαρκή και ουσιαστική επιμόρφωση των μεταναστριών τόσο σε εκπαιδευτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο εκμάθησης της γλώσσας. Φυσικά, αναγκαία είναι η θέσπιση διατάξεων σχετικά με την “εμπορία” γυναικών καθώς και η εκπόνηση και η εφαρμογή προγραμμάτων η οποία θα αποσκοπεί στην επανένταξη των ατόμων αυτών μέσω ψυχολογικής υποστήριξης και κοινωνικής βοήθειας. Τέλος, τα κράτη προέλευσης έχουν την υποχρέωση να παράσχουν στους πολίτες τους υπεύθυνη ενημέρωση για τις μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ καθώς και τις δυνατότητες και υποχρεώσεις των μεταναστών έτσι ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες τις οποίες θα προκαλέσει μία ενδεχόμενη οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση. (<http://www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OI:C:2006:313E:0118:0125:EL:PDF>)

Επομένως, η μελέτη και η έρευνα της γυναικείας μετανάστευσης καθίσταται αναγκαία καθώς από τη μία θα αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο ενός ρεαλιστικού μοντέλου ενσωμάτωσης ενώ από την άλλη θα είναι το εφαλτήριο για τη διαμόρφωση πολιτικών σε νέες βάσεις με καινούριες προϋποθέσεις επιτυγχάνοντας τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και αρμονίας. Άλλωστε, συνεκτική κοινωνία είναι εκείνη που σέβεται τόσο τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες όσο και τα άτομα. Όταν υπάρχουν δύο διαλεγόμενα μέρη η ευθύνη της ομαλής λειτουργίας μοιράζεται ισάξια. Έτσι, όσο επιτακτική είναι η ανάγκη προσαρμογής των μεταναστών σε μία νέα κοινωνία της Ευρώπης εξίσου απαιτητή είναι η αλλαγή και προσαρμογή της Ευρώπης στα νέα μεταναστευτικά δεδομένα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΕΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Anthias F. (2000), Metaphors of home: “Gendering new migrations to Southern Europe”, στο: Anthias F. & Lazaridis G. (eds), “Gender and migration in Southern Europe: Women on the move”. Oxford: Berg.
2. Ayres R. & Barber T. (2006): “Statistical analysis of female migration and labour market integration in the EU: Integration of female immigrants in labour market and society. Policy assessment and policy recommendations”. Working paper-WP3. University of Oxford.
3. Borak Jill (2005): “Women migrant workers: Embracing empowerment over victimization”. Presented at “When women gain, so does the world,” IWPR’s eighth international women’s policy research Conference, Central Virginia Legal Society.
4. Castles S. (2000): “International migration at the beginning of the twenty-first century”, International Social Science Journal, Vol.165, Issue 165, pp.269-280.
5. Castles S. & Miller M.J. (1998): “The age of migration: International population movements in the modern world”.
6. Hugo G.J. (1993): “Migrant women in developing countries” στο United Nations, “Expert meeting on the Feminization of internal migration”, United Nations Secretariat, New York.
7. King R. & Zontini E (2000): “The role of gender in the South European immigration model”. Papers, 60, text at: <http://www.bib.uab.es/pub/papers/02102862n60p35.pdf> [Accessed 6 March 2006].
8. Kofman E., Phizacklea A., Raghuram P. & Sales R. (2000): “Gender and international migration in Europe, employment, welfare and politics”, London: Routledge.
9. Madsen P. & Lin N. (1992): “Social structure and network analysis”, Beverly hills, Sage Publishers.
10. Oishi N. (2002): “Gender and migration: An alternative approach”, Working Paper 49, The Center for Comparative Immigration Studies. University of California. San Diego, text at: <http://www.ccis-ucsd.org/PUBLICATIONS/wrkg49.pdf>
11. Sorensen N. (2005): “Migrant Remittances, Development and Gender”, DDIS Brief, text at: <http://www.diis.dk/sw13158.asp>, [accessed 18 December 2006].
12. United Nations (2006): “World population Monitoring, Focusing on International Migration and Development: Report of the Secretary-General. New York: United Nations.”.

Β) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Βασιλικού Κ. (2007): « Γυναικεία μετανάστευση και ανθρώπινα δικαιώματα», Ακαδημία Αθηνών.
2. Καβουνίδη Τζ. Με τη συνεργασία των: Γναρδέλη Χ. & Αλεξιά Γ. (2003): «Ερευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών-στριών».
3. Καψάλης Απόστολος & Λυνάρδος-Ρυλμόν Π. (2005): «Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα μεταναστών».
4. ΚΕΘΙ: Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας, Μαράτου-Αλιμπραντή Λ., (2007) «Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα», Αθήνα.

- 5.Πετράκου Η. & Tatlidil E. (2003): «Διαστάσεις της γυναικείας μετανάστευσης στην ΕΕ και στην Ελλάδα», στο: Tatlidil E. & Φώκιαλη Π., (επιμ.), "Ελληνοτουρκικές προσεγγίσεις: Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναικας», Αθήνα: Ατραπός.
6. Τριανταφυλλίδου Α. (2005): «Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: Προβλήματα και κατευθύνσεις», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Γ) ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. <http://focus-migration.hwwi.de>
2. <http://www.antigone.gr>
3. <http://www.migrationinformation.org>
4. <http://www.european-citizens-consultations.eu>
5. <http://www.eukn.org>
6. <http://www.un.org/womenwatch/daw/Review/documents>
7. <http://europedia.moussis.eu>
8. <http://www.diotima.wizcom.com.gr>
9. <http://www.ec.europa.eu>
10. <http://www.equal-greece.gr>
11. <http://www.comet.cti.gr>
12. <http://www.ncgw.org.gr>
13. <http://www.ardin.gr/node/2668>
14. http://www.obrela.gr/ekstrateia_trafficking.htm
15. <http://www.femipol.uni-frankfurt.de>
16. <http://www.eur-lex.europa.eu>
17. <http://news.in.gr/Greece/article/?aid=1231108652>
18. <http://el.wikipedia.org>
19. <http://www.immigrantwomen.gr>
20. <http://www.antipoverty.gr>
21. <http://static.eudoxus.gr>
22. <http://www.kethi.gr>
23. <http://blogs.eliamep.gr>
24. <http://www.inegsee.gr>
25. <http://www.enap.gr>
26. <http://www.iom.int>
27. <http://www.europarl.europa.eu>
28. <http://www.unfpa.org>
29. <http://www.frontex.europa.eu>
30. http://emmedia.pspa.uoa.gr/resources/Publications/Pubs/female_migration.pdf
31. http://www.mmo.gr/pdf/news/Gender_and_International_Migration_2.pdf
32. http://www.bpd.de/themen/SJEC3T,O.Skilled_Female_Labour_Migration.html
33. <http://ddd.uab.es>